

SCHJØDT

BILAGSBIND B

UTVIDEDE ANALYSER AV ENKELTSPØRSMÅL

BILAGSBIND B

UTVIDEDE ANALYSER AV ENKELTSPØRSMÅL

Bilag	Side
1. Analyse av aktors to såkalte "tidsskjemaer"	
a. Analyse av om Torgersen kunne rekke å møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk – Begjæringen del 2 II	1
b. Analyse av Torgersens forklaring om hans retur til sentrum ca kl 00.30 var en tidsmessig umulighet – Begjæringen del 3 III	17
2. Analyse av vitneforklaringer	
a. Generelt om vitneforklaringers usikkerhet – Begjæringen del 2 III	28
b. Analyser av enkeltforklaringer	
i Arne Thoresen – Begjæringen del 2 III	32
ii Olga Eriksen – Begjæringen del 2 III	36
iii Johanne Olsen – Begjæringen del 2 V	40
iv Gerd Kristiansen – Begjæringen del 3 V	43
3. Analyse av enkeltspørsmål	
a. Analyse av den tidligere behandling av barnålbeviset – Begjæringen del 2 IV C	51
b. Analyse av den tidligere behandling av tannbittbeviset – Begjæringen del 2 IV D	56
c. Analyse av saksbehandlingsfeil ved politiets etterforskning – Begjæringen del 6 IV A	64
d. Analyse av saksbehandlingsfeil ved gjennomføringen av hovedforhandlingen i 1958 – Begjæringen del 6IV B	81
e. Analyse av de saksbehandlingsfeil som ble begått i Helen Sæters vedtak av 31.08.15 - Begjæringen del 6 IV C	86
f. Analyse av påtalemyndighetens invitasjon til en alternativ måte å vurdere sakens beviseligheter på – Begjæringen del 4 V	103

ANALYSE AV OM TORGERSEN KUNNE REKKE Å MØTE RIGMOR JOHNSEN VED ESTHER OLSSONS KIOSK ¹

A. INNLEDNING

Påtalemyndigheten har hele tiden forutsatt at Torgersen møtte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25, og at de gikk sammen mot Rigmor Johnsens bopel i Skippergaten 6 b.

Det er to sentrale spørsmål som i denne forbindelse skal behandles:

- 1) Når kom Rigmor Johnsen til Esther Olssons kiosk? Som det fremgår av drøftelsen nedenfor, kan dette tidspunktet fastslås temmelig nøyaktig til ca. kl. 22.42/22.43 på drapskvelden.
- 2) Det andre spørsmålet er når Torgersen passerte Grand Hotel, som er det siste stedet hvor man har en sikker identifikasjon av Torgersen drapskvelden. Skjedde dette på et tidspunkt som gjorde det mulig for han å gå ned til Dronningens gate 25 tidnok til å møte Rigmor Johnsen?

Som gjennomgangen nedenfor vil vise, er det sannsynlig at Torgersen var ved Grand ca. kl. 22.45. Det blir da en umulighet at han tilnærmet samtidig kunne være i Dronningens gate 25 – og det er da utelukket at han kan være Rigmor Johnsens drapsmann.

Vi vil følge følgende disposisjon:

Hvilket klokkeslett kom Rigmor Johnsen til Esther Olssons kiosk? Se pkt. B.

Hva er normal gangtid på strekningen Grand Hotel – Dronningens gate 25? Se pkt. C.

Torgersens bevegelsesmønster drapskvelden. Se pkt. D.

Var det Torgersen som ble observert på den aktuelle strekningen? Se pkt. E.

Påtalemyndighetens uriktige faktumfremstilling under hovedforhandlingen i 1958. Se pkt. F.

Gjenopptagelseskommisjonens feil i vedtak av 08.12.06. Se pkt. G.

Helen Sæters feil i forbindelse med hennes avgjørelse av 31.08.15. Se pkt. H.

B. PÅ HVILKET KLOKKESLETT KOM RIGMOR JOHNSEN TIL ESTHER OLSSONS KIOSK?

¹ Utredningen er en revidert utgave av Nils Erik Lies analyse av dette spørsmålet inntatt i *Torgersensaken - en analyse. (Fjerde utgave av 27.11.15. Denne analysen er i sin helhet inntatt som bilag 1 til gjenåpningsbegjæringen av 11. 06.2015 og vedlegges også som bilag til nærværende begjæring – se bilagsbind c1.*

1. Beregning av gangtid på strekningen Oslo Ø – Dronningens gate

Det er på det rene at Rigmor Johnsen fulgte sin venn Svein Erik Johansen til Oppsaltrikken med avgang fra Jernbanetorget kl. 22.40. Trikketraséen gikk da foran inngangen til Oslo Ø – i dag Østbanehallen.

Når det gjelder trikkens faktiske avgangstid, forklarte Johansen i avhør 07.12.1957²:

"De gikk så begge fra restauranten ned til jernbanetorget. Vitnet så på uret på stasjonsbygningen og det viste 22.30 da de kom ned og de ble stående og vente på trikken til ca. kl. 22.40. Da kom trikken og mist. gikk på den, og han så da at Rigmor gikk bortover i retning mot Fred. Olsensgt."

I den rettslige forundersøkelsen³ forklarte han:

"... straks etter at at de var kommet til holdeplassen utenfor Østbanen kom trikken. Akkurat idet trikken kom, så han på det elektriske uret på Østbanen og det viste 22.40. Han gikk på trikken og Rigmor gikk bak trikken, og da han var kommet på trikken så han henne gå over torget i retning av Karl Johansgt. Hun gikk alminnelig, men han så henne ikke da hun var kommet bort til holdeplassen i Fred. Olsensgt."

I rapport av 13.01.1958⁴ er det opplyst:

"A/S Bærumsbanen, Jar St., opplyser på telefonhenvendelse herfra at det ikke er avmerket noen forsinkelse for trikken som passerte holdeplassen ved Oslo Ø. kl. 22.40 den 6/12-1957."

Vitnet Mary Strandum forklarte imidlertid 08.12.1957⁵:

"... at hun skulle ha en trikk som gikk fra holdeplassen kl. 22.40. Vitnet var sent ute og hun skyndtet seg bort på holdeplassen. Her ble hun imidlertid stående litt, idet trikken var forsinket. Vitnet mener at trikken kom kl. 22.43."

Strandum er imidlertid ikke avhørt som vitne under hovedforhandlingen.

I sin uttalelse av 17.12.1958 har statsadvokat Dorenfeldt blant annet uttalt:

"Så å si nøyaktig på dette tidspunkt, nemlig kl. 22.40, tok Rigmor Johnsen avskjed med sin venn Svein Erik Johansen ved trikkeholdeplassen på Oslo Ø,..."

Dette samsvarer med Arbeiderbladets gjengivelse 13. juni 19568 av hans prosedyre på dette punktet. og kan ikke forstås på annen måte enn at påtalemyndigheten har sett bort fra Mary Strandums forklaring og akseptert opplysningen fra Bærumsbanen om at trikken passerte Oslo Ø kl. 22:40. Samtidig synes det som om Rigmor Johnsen har forlatt

² Dok. 6 s. 4.

³ Dok. 45 s. 19.

⁴ Dok. 22 s. 25.

⁵ Dok. 22 s. 33.

trikkeholdeplassen noe før trikken gikk. Dette følger av Johansens opplysning om at han så henne gå over torget allerede da han var kommet på trikken.

Strekningen Oslo Ø – Dronningens gate er ikke prøvegått. Hvis vi legger til grunn en ganghastighet på 4,5 km/t, har Rigmor Johnsen brukt ca. 2 ½ minutt frem til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate (ca. 200 meter). Med mindre det skulle ha skjedd noe helt ekstraordinært på denne distansen – noe det ikke foreligger noen holdepunkter for – må det legges til grunn at hun har ankommet dette krysset ca. 22.42-22.43. Umiddelbart etterpå har hun handlet i Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 ca. 30 meter syd for Karl Johans gate og beklaget seg over at det var en mann som forfulgte henne.

2. En alternativ måte å beregne samme klokkeslett

I Skippergaten 6b observerte Sigrid Fjellberg Rigmor Johnsen sammen med en mann i ferd med å låse seg inn⁶. Observasjonen er tidfestet til kl. 22.52 – 22.53 på grunn av koblingen til et etterfølgende radioprogram. Det er ikke grunn til å trekke tidfestingen i tvil.

Strekningen Karl Johans gate – Dronningens gate – Rådhusgaten – Skippergaten 6b er ikke prøvegått av politiet. Utmålt på kartet er den 450 meter. Med en ganghastighet på 4,5 km/t gir dette en gangtid på 6 minutter. Rigmor Johnsen kjøpte to epler av Esther Olsson. Kjøpet og samtalen med Olsson har nødvendigvis tatt noe tid. Dette underbygger ytterligere at Rigmor Johnsen må ha passert krysset Karl Johans gate/Dronningens gate litt før kl. 22.45.

Ingen av vitnene som observerte Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b – Thoresen, Syversen eller Fonbæk – har forklart noe om Rigmors ganghastighet⁷. Dette trekker i retning av at den har vært normal. Fjellberg har imidlertid i avhør 10. desember 1957 *beskrevet*

”en av Johnsens døtre som kom gående temmelig fort i retning fra Rådhus gt. og på skrå over gaten til Skippergt. 6 b”⁸.

Som et tankeeksperiment kan vi forutsette at Rigmor har gått med en hastighet på 4,5 km/t frem til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate og deretter økt hastigheten til 6 km/t på grunn av forfølgeren. Hun har i så fall hatt en gangtid på ca. 2 ½ minutt frem til krysset, og kommet frem mellom kl. 22.42 og 22.43. På de resterende 450 meter har hun under samme forutsetning brukt 4 ½ minutt. Om vi legger til ca. 1 minutt for samtalen med og kjøpet hos Esther Olsson, har hun i så fall kommet til Skippergaten 6b ca. kl. 22:48. Men dette stemmer ikke så godt med Sigrid Fjellbergs forklaring. Antakelig har hastigheten vært lavere den første delen av strekningen ned Dronningens gate, og økt da hun nærmet seg bopel. Hvis vi legger inn en gjennomsnittlig ganghastighet på 5 – 5 ½ km/t på denne strekningen, har den tatt 5 – 5 ½ minutt, og det passer bedre med Fjellbergs forklaring. Men uansett hva som legges til grunn når det gjelder hastigheten for den siste delen av strekningen, er det ingen holdepunkter for at hun har gått langsommere enn 4,5 km/t de

⁶ Dok. 18 s. 44

⁷ jf nedenfor s. 48-51.

⁸ Dok. 18 s. 44

første 200 meterne, slik at hun må ha passert krysset Karl Johans gate/Dronningens gate nokså nøyaktig kl. 22.42 – 22.43.

3. Konklusjon

Som det fremgår av drøftelsen ovenfor, må det kritiske tidspunktet for når Torgersen kunne møte Rigmor Johnssen være ca. kl. 22.42 – 22.43.

Det springende punkt blir da om Torgersen kan ha rukket å være ved Esther Olssons kiosk på dette klokkeslettet.

C. NÅR PASSETE TORGERSEN GRAND HOTEL?

Gangtid fra Grand til krysset Karl Johansgate/Dronningensgate, som er målt ut på kartet til 500 meter, er oppgitt av Johansen og Amundsen til 5-7 minutter. En gangtid på 5 minutter på denne strekningen gir en ganghastighet på 6 km/t – noe som tilsvarer rask gange.

Hvis vi legger til grunn en normal ganghastighet på 5 km/t, tilsvarer dette 6 minutter på strekningen. *Dette medfører at Torgersen må ha passert Grand ca. kl. 22.36-22.37 for å kunne møte Rigmor Johnsen ca. kl. 22.42/43.*

Spørsmålet blir da om dette lar seg forene med tidspunktet for observasjonene av Torgersen utenfor Grand Hotel.

D. TORGERSENS BEVEGELSESMØNSTER DRAPSKVELDEN

1. Innledning

Torgersens bevegelsesmønster drapskvelden er det mulig å rekonstruere relativt nøyaktig. Det springende punkt blir når han passerte Grand Hotel som er den siste sikre identifikasjonen av Torgersen.

Som drøftelsen nedenfor vil vise, er det grunn til å tro at Torgersen var ved Grand ca. kl. 22.45 – m.a.o. på et tidspunkt som umuliggjør at han kan være Rigmor Johnssens drapsmann. Dette forholdet alene gjør det svært usannsynlig at han kan være drapsmannen.

2. De forskjellige vitsneforklaringene

a. Når forlot Torgersen Kafé Hjerterum i Pilestredet 31?

Det er noe forskjellige opplysninger om tidspunktet. Torgersen hadde selv ikke klokke.

Anne Grete Knutsen forklarte i politiavhør 13.12.1957⁹.

⁹ Dok. 18 s. 26

"Siktede og Odd satt så og pratet til kl. 22.20, da siktede reiste seg opp og forlot kaféen. Vitnet forklarer at hun er sikker på tiden idet hun like før hadde sett på klokken sin (og det hang også en klokke på veggen), og vitnet forklarer at begge klokkene da viste 22.15, og dette var bare noen få min. før vedkommende gikk."

Odd Starås forklarte i avhør 10.12.1957¹⁰.

"Vitnet satt så sammen med Torgersen til ca. kl. 22.25-22.30. Da reiste Torgersen seg og forlot restauranten alene."

Ved den rettslige forundersøkelsen¹¹, forklarte han at Torgersen gikk kl. 22:30.

Karoline Mathilde Hagen forklarte i avhør 12.12.1957¹²:

"Han satt bare litte grann nå og gikk så ut alene. Like før han gikk, så v. på klokken på veggen over disken og så at den var 22.20. Hun skal derfor anta at klokken var 22.30 ca. da Torgersen gikk."

Marthe Amalie Kubberud forklarte i avhør 17.01.1958¹³:

"Hun kan ikke si noe bestemt tid når han kom dit, men hun har hatt det på at han kom ved 21-tiden. Ludvigsen (restauratøren) har ment at mannen gikk derfra ved 2230-tiden. V. mener at han ikke satt der så lenge som 1 ½ time."

Ranveig Lorentzen forklarte i avhør 10.12.1957¹⁴:

"Når mannen forlot restauranten, så hun ikke, men da hun gikk rundt ved 2230-tiden, var plassen han hadde sittet på, tom."

Torgersen er neste gang observert ved inngangen til Grand, altså noe lenger øst enn Grandhjørnet.

Disse opplysningene sett under ett kan ikke forstås annerledes enn at Torgersen forlot Kafé Hjerterum nokså nøyaktig kl 22.30.

b. Gangtid

Gangtid fra Hjerterum til Grandhjørnet er oppgitt av politiet til ca. 8 minutter. Strekningen er ca. 710 – 720 meter. Dete samsvarer med en ganghastighet i underkant av 6 km/t.

c. Opphold – samtale

¹⁰ Dok. 18 s. 22

¹¹ Dok. 45 s. 15

¹² Dok. 18 s. 24

¹³ Dok. 22. s. 6

¹⁴ Dok. 18 s. 19

Etter å ha forlatt Hjerterum har Torgersen møtt Arne Torstensen og Tor Guldbrandsen og hatt en samtale – antakelig helt kort – med dem. Han har også forklart at han var en runde inne på Grand Café for å se etter kjente. Han mener selv at han har vært der i 4 – 5 minuttter.

d. Konklusjon

Disse tidsangivelsene er usikre, men de trekker – isolert sett – i retning av at Torgersen har kommet ut fra Grand i løpet av tidsintervallet kl. 22.40 – 22.50.

3. Vitneobservasjoner av Torgersen. Når var Torgersen ved Grand?

Vitneobservasjoner gir en sikrere tidfesting av når Torgersen passerte Grand:

a. Innledning

De sentrale vitnene er Astrid Tømmereek og Mario Casadio som observerte Torgersen ved inngangen til Grand Hotel. Disse to vitnene passerte hotellet på vei hjem fra en Chat Noir-forestilling på vei til bussholdeplass ved Arbeidersamfunnets plass.

Det sentrale spørsmålet er m.a.o. når deres observasjon av Torgersen fant sted.

b. Når sluttet forestillingen på Chat Noir?

I Dorenfeldts notat, antakelig skrevet 18.12.1957, er det gitt følgende opplysninger:

”Ved telefonhenvendelse til Chat Noir, kontoret, v/sekretær Johnsen, opplyser denne på spørsmål at forestillingen slutter kl. 22.25, men det kan variere 3-4 minutter til hver kant.”

Av sammenhengen synes å fremgå at notatet er skrevet av politibetjent K. Johansen¹⁵. I brev fra ”Bookn’s Revy i Chat Noir av 01.03.1958 er det opplyst:

”Som svar på deres brev 13. ds. kan vi, Bookn’s Revy i Chat Noir, meddele at vi fredag 6/12-57 kun holdt en forestilling som sluttet kl. 22,25.”

Brevet har påtegning om at det er fremlagt under hovedforhandlingen 03.06.1958.

En side ved dette er at statsadvokat Dorenfeldt åpenbart har benyttet seg at det opprinnelige tidsanslaget, som ble gitt pr. telefon, og som senere har vært korrigert, og strukket dette i Torgersens disfavør. ”3-4 minutter til hver kant” fra kl. 22.25 kan ikke i noe fall bli ”ved ca. 22.20/22.25-tiden”. Forholdet er at sluttidspunktet er reservasjonsløst oppgitt til kl. 22.25 i brevet av 01.03.1958, og da er det ikke grunnlag i saken for å bygge på noe annet.

¹⁵ Dok. 43.

I uttalelsen av 17.12.1958 uttaler Dorenfeldt seg like upresist om dette spørsmålet i tiknytning til Casadios vitneforklaring. Her uttales det:

"Casadio var bare ett av mange vitner som forklarte seg om det tidspunkt da domfelte befant seg ved Grand Hotel. Jeg minner lagmannsretten om at dette tidspunkt kunne tidfestes til ca. kl. 22.35/22.40."

Dette er galt på to sentrale punkter: Det var bare to vitner som forklarte seg om det aktuelle tidspunktet, nemlig Tømmereek og Casadio. Og ingen av dem kunne tidfeste annet enn tidspunktet da de var ute på gaten etter besøket på Chat Noir. Det er mulig statsadvokat Dorenfeldt tenker på vitnene fra Hjerterum, men ingen av dem har forklart seg om annet enn tidspunktet da Torgersen gikk derfra. Når han befant seg utenfor Grand, er nødvendigvis et annet spørsmål. Og igjen strekker Dorenfeldt de tidsangivelsene han hadde i Torgersens disfavør. Når han først har akseptert tidsintervallet på 10 minutter fra de to forlot teatersalen til de var ute på gaten (se nedenfor under pkt. d), og også har lagt til grunn en gangtid på fem minutter, har han ikke hatt dekning for annen tidsangivelse enn "ca. kl. 22.40."

- c. Hvor lang tid gikk det fra forestillingen sluttet til Tømmereek/Casadio forlot Chat Noir?

Tømmereek og forloveden Mario Casadio hadde vært på Chat Noir. Chat Noir har – som nevnt ovenfor – i brev av 01.03.1958 til politiet opplyst at forestillingen der sluttet kl. 22.25.

I telefonavhør 18.12.1957¹⁶ forklarte Tømmereek:

"På spørsmål forklarer vitnet at det tok litt tid fra de gikk ut av teatersalen og til de fikk tøyet og kom ut på gaten. På spørsmål forklarer vitnet at hun vil anslå tiden dette tok til ca. 10 min. a ett kvarter. Tømmereek anslår at de var ute ca. 10 minutter etter at de forlot teatersalen."

Under den rettslige forundersøkelsen forklarte hun seg tilsvarende¹⁷:

"Hun regner med at den sluttet ca. kl. 21.15, og at det kan ha tatt ca. 10 minutters tid etter at forestillingen var slutt før de var ute på gaten."

Casadio har forklart i avhør 24.02.1958¹⁸:

"Fra teatersalen gikk de så rett til garderoben, og vitnet forklarer at de måtte vente en stund her på grunn av at det var så mye folk der. Vitnet vil anslå at det tok ca. 10 minutter a ett kvarter fra de forlot teatersalen og til de kom utenfor, etter at de først hadde vært i garderoben og hentet tøyet sitt."

Noe senere justerer han:

¹⁶ Dok. 18 s. 33.

¹⁷ Dok. 45 s. 17.

¹⁸ Dok. 40 s. 4.

”Etterat forklaringen er lest opp, forklarer vitnet at han nå har tenkt over hvor lenge det kunne ta fra de gikk fra teatersalen og til de kom utenfor, etter først å ha hentet tøyet i garderoben, og vitnet forklarer at han nå sikker på at dette ikke tok mer enn 10 minutter.”

Et tidsintervall på 10 minutter fra de to forlot teatersalen til de var ute på gaten synes også å være akseptert av påtalemyndigheten, jf. statsadvokat Dorenfeldts uttalelse av 17.12.1958, hvor han blant annet skrev:

”Et par av vitnene hadde vært på Chat Noir, som avsluttet forestillingen ved ca. 22.20/22.25-tiden og man kan derfor regne ut tidspunktet temmelig nøyaktig til ca. kl. 22.35/22.40, se således vitnet Astrid Tømmereeks forklaring...”

Her oppstår også et spørsmål som ikke synes vurdert tidligere. Chat Noir har åpenbart oppgitt det tidspunktet da selve forestillingen *sluttet*. Tømmereek har tatt utgangspunkt i det tidspunktet da hun og forloveden forlot *teatersalen*. Dette tidspunktet må imidlertid ha vært noe senere enn forestillingens slutt. Det tidsintervallet som går med til applaus, teppefall/teppeheving og fremkalling av skuespillerne, kommer eventuelt i tillegg til selve forestillingen. Dette intervallet må i så fall legges til den anslåtte perioden på 10 minutter fra de forlot teatersalen til de var ute på gaten. Vi kan forsiktig anslå intervallet til 3 minutter.

d. Hvor lang tid tok det å gå fra Chat Noir til Grand Hotel?

Gangtiden fra Chat Noir til Grandhjørnet er i saken oppgitt til ca. 5 minutter. Denne opplysningen stammer fra en rapport av 30.01.1958 fra politibetjentene K. Johansen og A. Amundsen – begge etterforskere i saken – som har gått opp og tatt tiden på en del strekninger. Som ”rute 6” er angitt: ”Chat Noir – Klingenberggt. – Universitetsgt. Karl Johansgt. – Grand Hotel”¹⁹. Begge har oppgitt gangtiden til 5 minutter. Det er ikke opplyst om de har tatt tiden frem til Grandhjørnet, eller om de har gått helt frem til inngangen der hvor Tømmereek så Torgersen komme ut.

Det hefter to viktige feil ved denne beregningen.

For det første har Johansen og Amundsen gått gal strekning. Fra Chat Noir har de gått Klingenberggaten til Stortingsgaten, mens Tømmereek og Casadio i stedet har gått rundt Continentalkvartalet, altså en lengre strekning enn polititjenestemennene tok tiden på. Tømmereek har beskrevet ruten ved den rettslige forundersøkelsen, hvor hun forklarte²⁰:

”De gikk fra Chat Noir, Roald Amundsensgt., Stortingsgt. skrådde over foran Nationaltheateret, gikk over Karl Johansgt. og nedover venstre fortau uten å stoppe og se i vinduene.”

Roald Amundsens gate i 1958 er nåværende Olav V's gate.

¹⁹ Dok. 22 s. 52.

²⁰ Dok. 45 s. 17

For det andre kan estimatet på fem minutters gangtid – delvis fordi de har gått feil strekning – ikke være riktig. Det er ingen holdepunkter for at Tømmereek og Casadio har gått særlig fort – tvert imot. Casadio har således forklart²¹:

"Fra teatret gikk de så forbi Nasjonalteatret og opp til Karl Johansgt., og vitnet forklarer på spørsmål at de gikk med alminnelig fart. De regnet nemlig med at de hadde god tid til 23-bussen fra holdeplassen ved Centrum kino."

Sammen med min partner Kirsten Fjellanger prøvegikk jeg strekningen de to faktisk hadde gått, lørdag 29.03.14 om ettermiddagen. Vi gikk i vanlig ganghastighet. Det var mange mennesker ute, men allikevel ikke vanskelig å holde farten oppe. Anvendt tid på strekningen var 7 minutter og 15 sekunder. Det er vanskelig å forestille seg at ikke et ungt par som kommer fra revy og ikke har det særskilt travelt, vil bruke noe lengre tid, i det minste 8 minutter.

- e. Oppsummering: Tiden fra avslutningen av forestillingen på Chat Noir og til observasjonen av Torgersen

Det er ingen opplysninger i saken som strider mot opplysningene fra Chat Noir og det som er forklart av Tømmereek og Casadio. Når disse opplysningene legges til grunn, kan vi sette opp følgende tidsskjema:

Slutt forestilling		kl. 22.25
Teppefall, fremkallinger	3 minutter	" 22.28
Garderobe m.v.	10 minutter	" 22.38
Spasertur til Grand	8 minutter	" 22.46

Etter dette kan tidspunktet da Tømmereek så Torgersen komme ut fra Grand sannsynligvis ikke ha vært tidligere enn kl. 22.45. Antakelig er det noe senere.

Dette bekreftes av vitnet Else Randi Wiik, som hadde sittet i en bil utenfor Grand. Hun forklarte i den rettslige forundersøkelsen²²:

"En gang mellom kl. 22.30 og kl. 23.00, antagelig kl. 22.45 så hun Torgersen, som hun kjenner av utseende. Hun fikk se ham utenfor Grand gå i retning mot Østbanen."

I den grad det skal legges noe vekt på denne forklaringen, trekker den også i retning av at Torgersen har passert Grand ca. kl. 22.45.

- f. En alternativ beregning av klokkeslettet bekrefter konklusjonen i pkt. e:

Tømmereek og Casadio skulle med en buss som gikk fra Sentrum kino (Daværende Olaf Bulls plass – nå Arbeidersamfunnets plass) kl. 23:00. Strekningen som polititjenestemennene prøvegikk er målt på kartet til 460 meter. De har da hatt en hastighet på 5,5 km/t. Den strekningen Tømmereek og Casadio faktisk gikk fra Chat

²¹ Dok. 40 s. 4.

²² Dok. 45 s. 16

Noir til Grand, er tilsvarende målt til 530 meter. Strekningen fra Grand til Arbeidersamfunnets plass er tilsvarende målt til 880 meter.

Med en ganghastighet på 4,5 km/t tar det 7 minutter å gå 530 meter. Dette samsvarer godt med prøvegåingen 29. mars 2014, hvor vi gikk strekningen på 7 minutter og 15 sekunder. Med samme hastighet – 4,5 km/t – tar det 11 minutter og 45 sekunder å gå fra Grand til bussholdeplassen ved Sentrum kino, og 18 minutter og 45 sekunder å gå den samlede lengden på 1430 meter fra Chat Noir til Arbeidersamfunnets plass. Med denne ganghastigheten kan altså Casadio og Tømmereek ha vært ute på gaten utenfor Chat Noir så sent som kl. 22.40, og allikevel ha rukket bussen kl. 23.00 uten problemer.

Casadio har videre forklart:

”På spørsmål forklarer vitnet at det foresvever ham at bussen sto på holdeplassen da de kom til Centrum kino, men noe sikkert om dette kan han ikke si.”

Selv om denne opplysningen er forbeholden, trekker den i retning av å bekrefte antakelsene om ganghastigheten.

E. KONKLUSJON

I punktene B-D ovenfor er det sannsynliggjort at Torgersen med meget høy sannsynlighet ikke kunne rekke frem til Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 på det tidspunktet Rigmor Johnsen var der.

Dette har som konsekvens at den mannen som umiddelbart etterpå ble observert sammen med Rigmor Johnsen, ikke kan være Torgersen.

Denne type tidsberegninger er beheftet med noe usikkerhet – men følgende fakta kan legges til grunn:

- a. Det er intet som tyder på at trikkeavgangen kl. 22.40 har vært særlig forsinket.
- b. Det er intet som tilsier at Chat Noir forestillingen sluttet tidligere enn kl. 22.25.
- c. Det er intet som tyder på at Tømmereek og Casadio forlot teatersalen umiddelbart i stedet for å vente til siste teppefall.
- d. Det er intet som tyder på at Tømmereek og Casadio har brukt kortere tid enn ca. 10 minutter fra de forlot teatersalen til de var ute på gaten – dette er også akseptert av aktor.
- e. Det er helt usannsynlig at Tømmereek og Casadio har brukt kortere tid enn 7-8 minutter på strekningen Chat Noir – Grand

Selv om man legger inn en solid margin for feilkilder, er det *svært vanskelig* å få påtalemyndighetens regnestykke til å gå opp. Dette har dramatiske konsekvenser: Det blir – som nevnt ovenfor – i så fall umulig at Torgersen kunne møte Rigmor Johnsen i Dronningens gate 25 på det kritiske tidspunkt.

F. PÅTALEMYNDIGHETENS URIKTIGE FAKTUMFREMSTILLING UNDER HOVEDFORHANDLINGEN I 1958

Diskrepansen ved tidsangivelsene er overhodet ikke kommentert av statsadvokat Dorenfeldt i uttalelsen av 17. desember 1958, til tross for at han må ha vært klar over den. Han nøyer seg med følgende:

”Forestillingen på Chat Noir sluttet imidlertid 5 a 10 minutter senere enn hun antok i sin forklaring for forhørsretten, slik at passeringen av Grand da hun iakttok Torgersen, må ha vært omkring kl 22.35/22.40. Det var også det nøyaktigste tidspunkt man kunne komme fram til på grunnlag av de øvrige vitneprov fra kafé Hjerterum og fra de andre vitnene som så Torgersen passere Grand på vei nedover mot Østbanen. Så å si nøyaktig på dette tidspunkt, nemlig kl. 22.40, tok Rigmor Johnsen avskjed med sin venn Svein Erik Johansen ved trikkeholdeplassen på Oslo Ø,…”

En side ved dette er at han ikke har hatt dekning for tidsangivelsen til ”omkring kl. 22.35/22.40.” Selv ut fra de tidsangivelsene han selv har hatt grunnlag for i den delvis feilaktige bevisførselen om dette spørsmålet, kunne Torgersen ikke ha passert Grand før 22.40. Men slik dette har vært presentert, åpner han selvfølgelig for at møtet utenfor Grand har vært så tidlig at Torgersen kan ha rukket å møte Rigmor Johnsen. I Arbeiderbladet 13. juni 1958 er han imidlertid referert slik:

”Fire vitner hjelper oss med opplysninger om at han rundet Grand-hjørnet nærmere kl. 22.40, ned Karl Johan, mot Østbanen”.

Dette er bemerkelsesverdig upresist i Torgersens disfavør. Det er ingen vitner som har sett ham runde Grandhjørnet, men tre vitner, hvorav to som visste hvem han var, har sett ham utenfor inngangen til Grand. Ingen av disse har kunnet oppgi noe klokkeslett for observasjonen, men på grunn av opplysningene fra Chat Noir og gangtiden derfra til Grand kan vi slutte oss nokså nøyaktig til at observasjonen har skjedd senere enn Dorenfeldt hevder her. Og selv med hans utgangspunkt ”nærmere kl. 22.40” kan Torgersen vanskelig ha rukket å møte Rigmor Johnsen kl. 22:42 – 22:43.

En annen feil i uttalelsen er selvfølgelig at ingen har sett Torgersen på vei ”nedover mot Østbanen”. Dette er retorikk uten belegg i bevisførselen. Else Randi Wiik har sett ham gå østover i Karl Johansgate. Dette betyr ikke at han har vært på vei til Østbanen. Han kan like gjerne ha vært på vei mot Stortorvet og Sentrum kino, slik han selv har forklart. Astrid Tømmereek forklarte 13. desember 1957²³:

”Han stoppet utenfor inngangen og han sto vendt halvveis mot Stortinget. Vitnet så ikke hvor han gikk, og hun så ham ikke senere på kvelden.”

Hun forklarte seg tilsvarende ved den rettslige forundersøkelsen²⁴:

²³ Dok. 18 s. 33.

²⁴ Dok. 45 s. 18.

"Han ble stående et øyeblikk mens vitnet passerte, og hun så ikke hvor det ble av ham etterpå."

Mario Casadio forklarte 24.02.1958²⁵:

"Vitnet forklarer at han husker at frk. Tømmereek hilste på en mann utenfor Grand, og han husker også at han spurte henne om hvem det var. Frk. Tømmereek fortalte da at det var en som bodde ved siden av henne. Vitnet så ikke mer på mannen, og han kan således ikke forklare noe mer om dette."

Statsadvokat Dorenfeldts omtale av "de andre vitnene som så Torgersen passere Grand på vei nedover mot Østbanen" er således ikke i samsvar med bevisførselen. Ett vitne – Else Randi Wiik – har sett ham passere Grand på vei østover, det er det hele. De to andre som har sett ham – Astri Tømmereek og Mario Casadio – har ikke sett ham etter at Tømmereek hilste på ham, og har følgelig heller ikke sett hvor han har gått. Det er heller ikke opplyst hvilken rute Tømmereek og Casadio har fulgt etter å ha passert Grand. Uansett må de ha gått Karl Johans gate frem til Stortings plass. Dersom Torgersen umiddelbart hadde gått østover og passert dem på denne strekningen, ville Tømmereek nødvendigvis ha lagt merke til det. Når han ikke har passert dem på denne riktig nok korte strekningen, er det i seg selv et moment som taler mot at han har hatt det travelt ved anledningen.

Samme feil som statsadvokat Dorenfeldt har begått her, er gjentatt av Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt-2001-1521. På side 1540 sies det således:

"De mest sentrale vitnene med direkte observasjoner var for det første vitner som kjente A, og som hadde sett ham ved Grand Hotel på vei østover i Karl Johans gate på et tidspunkt da han ville rekke å møte B før hun gikk inn i Dronningens gate."

Som presisert foran var det bare ett vitne – nemlig Else Randi Wiik – som hadde sett Torgersen på vei "østover i Karl Johans gate" ved Grand, og hun har ikke kunnet si nøyaktig noe om tidspunktet, men uttalte – som nevnt ovenfor – at Torgersen "antakelig" var utenfor Grand kl. 22.45.

En korrekt analyse av det foreliggende bevismaterialet viser som det fremgår ovenfor, at han passerte Grand på et slikt tidspunkt at han ikke kan ha rukket et slikt møte som kjæremålsutvalget legger til grunn.

Kjæremålsutvalgets kjennelse inneholder heller ingen redegjørelse for hvorfor utvalget mener Torgersen ville rukket å møte Rigmor Johnsen. Utsagnet fremstår som et rent postulat.

G. FEIL VED GJENOPPTAKELSESKOMMISJONENS BEGRUNNELSE AV 08.12.06

Spørsmålet om Torgersen kunne møte Rigmor Johnsen i Dronningens gate 25 på det kritiske tidspunkt var også et tema for Ståle Eskeland i hans omfattende utredning "Bevisene i Torgersen-saken" datert 5. april 2005. Eskeland adresserte noen av de

²⁵ Dok. 40 s.4.

spørsmålene som er tatt opp i nærværende utredning. Hans analyse var imidlertid basert på den feilaktige angivelse av den ruten som Tømmereek/Casadio fulgte på vei fra Chat Noir. I tillegg er det også andre forskjeller i forhold til nærværende utredning – som det ikke er grunn til å utdype i denne forbindelse. Ståle Eskelands konklusjon var – til tross for at faktum var for "gunstig" for påtalemyndigheten i forhold til sakens faktum – at det ikke var tilstrekkelig tid fra Torgersen passerte Grand til å møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk.

Gjenopptakelseskommisjonens drøftelse av Eskelands argumentasjon ble svært kort og summarisk.

Kommisjonen uttalte seg helt generelt og delvis feilaktig om de sentrale spørsmål. På side 496-497 i 2006-avgjørelsen heter det (de enkelte elementer i drøftelsen er nummerert, og vil bli kommentert umiddelbart etter referatet):

"Kommisjonen finner det tilstrekkelig å vise til uttalelser i Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse, jf. kap. 8.12.4 ovenfor, som kommisjonen slutter seg til (1). Under hovedforhandlingen ble det ført en rekke vitner som hadde observert Torgersen og Rigmor Johnsen (2), og de mest sentrale vitnene visste hvem Torgersen og Rigmor Johnsen var (3). Det må legges til grunn at lagretten gjennom vitneførselen har kunnet danne seg et bilde av vitnenes pålitelighet og troverdighet (4).

Etter kommisjonens vurdering baserer domfelt seg på flere usikre faktorer når han anfører at det ikke var tidsmessig mulig for ham å treffe Rigmor Johnsen i krysset Karl Johans gate/Dronningens gate. Dette knytter seg både til tidspunktet han forlot Kafé Hjerterum (5), tidspunktet han ble observert utenfor Grand Hotel (6) og for så vidt også med hvilken hastighet han gikk (7). Tidspunktet for når Rigmor forlot trikkeholdeplassen kan ikke fastslås med absolutt sikkerhet (8), og heller ikke med hvilken hastighet hun gikk (9). Når det tas hensyn til at det er tale om små marginer, kan det ikke legges avgjørende vekt på helt nøyaktige tidsberegninger slik domfelte synes å gjøre (10), og konklusjonen om at han rent tidsmessig ikke har hatt mulighet til å møte Rigmor Johnsen er det ikke grunnlag for (11).

Kommisjonen vil dessuten legge til at det ble foretatt avstands- og tidsberegninger under etterforskningen (12). Vitnene som observert domfelte og Rigmor Johnsen (13) fikk forklare seg for retten og politiet innhentet forklaringer for å verifisere vitnenes tidsangivelser (14). Det synes å være på det rene at spørsmålet om hvorvidt Torgersen kunne ha møtt Rigmor Johnsen var et sentralt spørsmål under bevisførselen (15)."

Følgende feil er blitt begått:

- (1) Kommisjonen tiltrer altså – uten selvstendig vurdering – Høyesteretts kjæremålsutvalgs feilaktige utsagn om at flere vitner hadde sett Torgersen utenfor Grand "på et tidspunkt da han ville rekke å møte B før hun gikk inn i Dronningens gate."
- (2) Ingen vitner har observert Torgersen og Rigmor Johnsen sammen, slik formuleringen gir et inntrykk av.

- (3) Det er ikke opplyst hvem kommisjonen mener "de mest sentrale vitnene" var. Uansett er utsagnet galt. Av de "mest sentrale vitnene" er det bare Astri Tømmereek som visste hvem Torgersen var.
- (4) Det har ikke vært noen grunn til ikke å bygge på forklaringene fra Astri Tømmereek og Mario Casadio. Forklaringene fra de vitnene som har sett Rigmor Johnsen sammen med en mann, kommenteres nedenfor.
- (5) Nøyaktig tidspunkt da Torgersen forlot Hjerterum, er av mindre betydning. Det sentrale tidspunktet er når han ble observert utenfor Grand.
- (6) Gjennomgangen foran viser at det er utelukket at Torgersen kan ha vært foran Grand til slik tid at han kan ha møtt Rigmor Johnsen. Det vises igjen til at teatret uten forbehold har opplyst at forestillingen tok slutt kl. 22.25. Samtidig har statsadvokat Dorenfeldt åpenbart akseptert et intervall på 10 minutter fra Tømmereek og Casadio forlot teatersalen til de var ute på gaten, og også akseptert fem minutters gangtid derfra til Grand. I tillegg kommer tidsintervallet fra forestillingens slutt til de var ute av salen, og mertiden på grunn av at de som har prøvegått strekningen, har gått feil rute. Også kommisjonen plikter å forholde seg til det bevismateriale som faktisk foreligger, og ikke fremsette spekulasjoner det ikke er grunnlag for, eller strekke tidsangivelser i Torgersens disfavør.
- (7) Det er ingen holdepunkter for at Torgersen har gått med annet enn normal gangfart. Astrid Tømmereek har forklart at han stoppet opp utenfor Grand. Hverken hun eller Else Randi Wiik har bemerket noe om farten. Og hvilken begrunnelse skulle han ha for plutselig å begi seg med høy fart i retning av Østbanen? Strekningen Grand – Droningens gate er uansett nokså nøyaktig 500 meter. Med en ganghastighet på 6 km/t ville han ha brukt 5 minutter på denne strekningen.
- (8) Tidspunktet for Oppsaltrikkens avgang fra Jernbanetorget burde det ikke være tvil om – det vises til redegjørelsen ovenfor under B 1.

Det må etter dette legges til grunn at det i 1958 har vært lagt til grunn som et uomtvistet faktisk forhold at trikken gikk fra Østbanen nokså presis kl. 22.40. Det er da i dag ikke grunnlag for å trekke dette utgangspunktet i tvil.
- (9) Det følger av merknad under (8) at Rigmor Johnsen "gikk alminnelig". Det er ingen holdepunkter for at hun skal ha gått særskilt langsomt ved anledningen.
- (10) Tidsberegningene slik de foreligger nå, inneholder atskillige marginer i Torgersens disfavør.
- (11) Her konstruerer kommisjonen usikkerhet og ser bort fra det bevismateriale som faktisk foreligger og som det ikke hefter noen usikkerhet ved.

- (12) Det vises til klargjøringen foran av at de polititjenestemenn som har prøvegått de enkelte strekningene, har tatt feil rute på strekningen Chat Noir – Grand, og av at tidsestimatet på 5 minutter – først og fremst derfor – er 2-3 minutter for kort.
- (13) Der er ingen vitner som har observert *"domfelte og Rigmor Johnsen"*.
- (14) Det er uklart hva som menes med dette utsagnet. Jeg har ikke funnet noen forklaringer som er innhentet *"for å verifisere vitnenes tidsangivelser"*.
- (15) Spørsmålet om tidspunktet for Astrid Tømmereeks observasjon har åpenbart vært tema under eksaminasjonen av henne ifølge Aftenpostens referat i morgennummeret 04.06.1958. Men noe fokusering på hvorvidt Torgersen kunne ha truffet Rigmor Johnsen, etterlater ikke referatet noe spor av. Det samme gjelder referatene fra aktors og forsvarers prosedyrer. Og dersom dette har vært noe egentlig tema, er det påfallende at det ikke er nevnt i statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse av 17.12.1958.

Konklusjonen er at det foreligger en rekke klare og vesentlige faktiske feil ved kommisjonens vurdering i 2006-vedtaket. Forholdet er videre at man gjentatte ganger strekker faktum uten grunn i Torgersens disfavør og tvil om faktum gå ut over tiltalte.

H. FEIL VED HELEN SÆTHERS AVGJØRELSE AV 31.08.15

I begjæringen om gjenåpning av 11.06.15 ble det spørsmål som er gjenstand for vurdering i nærværende utredning, inngående behandlet. Det vises her til begjæringen side 57-62, med videre referanse til Nils Erik Lies analyse fra november 2014 (bilag 1 til begjæringen) side 37-44.

Helen Sæther kommenterte anførselene fra begjæringen av 2015 på følgende måte i sin avgjørelse av 31.08.15, se side 48:

"Det at enkeltpersoner uten spesiell sakkyndigkompetanse har teorier, "analyser" og argumentasjon knyttet til bevisene fra 1958, er ikke å anse som nye bevis eller omstendigheter som skal vurderes etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, men kan inngå i vurderingen av om det foreligger særlige forhold som gjør det tvilsomt om dommen er riktig, jf straffeprosessloven § 392 annet ledd".

For det første representerer Helen Sæters uttalelse en for snever forståelse av straffeprosessloven § 391 nr. 3 og det foreligger således *gal lovanvendelse*. En ny analyse av opprinnelig bevismateriale som påviser feil i de slutningene som er blitt gjort eller må ha blitt gjort ut fra det samme bevismaterialet, er utvilsomt en ny omstendighet, selv om en slik analyse også hører hjemme i vurderingene etter § 392 annet ledd.

Hvilken sakkyndighet mener for øvrig Sæter er nødvendig for å foreta de analysene det åpenbart siktes til? Det er nok å kunne lese innenat og å kunne klokken og enkel aritmetikk.

For det annet foreligger det uriktig saksbehandling. Å sette "analyser" i anførselstegn viser uansett en nedvurdering av dette arbeidet som det er vanskelig å se at Sæter kan ha forutsetninger for å foreta.

Helen Sæter har ikke kommentert og drøftet Nils Erik Lies vektige påvisning av at 2006-vedtaket lider av vesentlige feil på den måten som straffeprosessloven forutsetter. Dette er en saksbehandlingsfeil for så vidt gjelder sentralt bevistema i saken: Anførselen er overfladisk og nedlatende behandlet. I tillegg er det en direkte gal bevisvurdering – og en gal lovanvendelse, jf. ovenfor.

For det tredje foreligger det en direkte gal bevisvurdering. Selv om det er noe usikkerhet mht. de nøyaktige klokkeslett, er det ikke grunnlag for å konstatere så store avvik at det er mulig å forene vitneobservasjonene med påtalemyndighetens teori.

Man kan ikke velte bevisbyrden over på Torgersen. Når det er sagt viser behandlingen av nærværende spørsmål at konklusjonen må være at Torgersen med betydelig sannsynlighet har godtgjort sin uskyld.

ANALYSE AV TORGERSENS FORKLARING OM HANS RETUR TIL SENTRUM CA KL 00.30 VAR EN TIDSMESSIG UMULIGHET

I Påtalemyndighetens anførsler

Det var i 1958 et meget sentralt punkt i påtalemyndighetens beviskjede at Torgersen umulig kunne ha rukket å sykle/gå den turen han oppga fra bopel tilbake til sentrum med Gerd. Dorenfeldt forela for lagmannsretten et tidsskjema som skulle bevise at Torgersens forklaring var en tidsmessig umulighet – hans forklaring måtte være usann. Dette var selvsagt ytterligere et sterkt moment som tilsa at Torgersen løy og at han ønsket å konstruere et fiktivt alibi.

Vi skal godtgjøre at dette ikke er riktig. Ser man nærmere på Torgersens forklaring og sammenholder med den tid som vi i dag kan rekonstruere medgår til henholdsvis sykling og gange, viser det seg at medgått tid stemmer i høy grad med Torgersens forklaring.

Nils Erik Lie har i sin analyse av Torgersensaken gått grundig gjennom påtalemyndighetenes anførsler.

Vi skal i nærværende bilag gjengi Lies analyse og vurdering.

II Dorenfeldts anførsler

Aftenposten gjengir dette punktet av statsadvokatens prosedyre slik:

”Lagretten behøver ikke å overveie om de bevisst eller ubevisst har forklart seg uriktig. Det er nok å feste oppmerksomheten ved et par klokkeslett. Tiltaltes søster sier at tiltalte var hjemme, da hun fulgte sin mann til bussen, som gikk klokken 0.29. Selv om tiltalte hadde syklet med ”Gerd” umiddelbart etter, ned til Grønland torv, derefter spasert med henne til Stortinget og videre alene ned over Prinsens gate til Paléomtten hvor han ble arrestert kl 0.58, så ville han simpelthen ikke ha rukket å bli arrestert. Ved politiets prøver er det konstatert at den korteste tiden som trenges for å tilbakelegge denne ruten, med sykkel og til fots, er en halv time.”

Av referatet synes å fremgå at dette har vært et sentralt poeng i statsadvokatens prosedyre. Hovedoverskriften i morgenummeret 13. juni 1958 lyder:

”Løgn og dikt, sa statsadvokaten om Torgersens alibi”

Undertittelen lyder tilsvarende:

”Politiet ville ikke ha rukket å arrestere ham hvis det var slik som hans familie forklarer.”

I Arbeiderbladet for 13. juni 1958 er prosedyren gjengitt slik:

”Etter forklaringene kan han ikke ha forlatt hjemmet før 00.35, tidligst! Søsteren hadde fulgt mannen sin på en buss som gikk 00.29 (det er sjekket opp) og da hun igjen kom hjem var Fredrik i huset. Hun hørte ham gå sammen med en annen.

Men gikk han på det tidspunktet, var det ikke tid for ham til å bli arrestert i nærheten av Øst- banen kl. 00.58. Det er umulig, ærede lagrett. De har sett den bitte lille sykkel og den storvokste piken, hvordan skulle han på 23 minutter klare å kjøre henne fra Tøyen til Grønland og deretter spasere med henne fra Grønland, opp Brugata, til til Sentrum kino, ned Akersgata, til Prinsens gate – skilles fra henne der, og selv bevege seg ned til Østbanen for å bli arrestert. Tre politifolk tok tida for arrestasjonsøyeblikket – det er ingen tvil”

Tilsvarende fremgår av Morgenpostens og Vårt Lands referater av prosedyren fra samme dag. Det må legges til grunn at pressereferatene gir et korrekt referat av prosedyren på dette punktet. Da er det flere feil. Dorenfeldt har ikke hatt holdepunkter for å plassere avgangstidspunktet til ”00.35 – tidligst”. Som det vil fremgå av gjennomgangen hos Lie under punkt 6.5.3.2.1 kan dette ha vært noen minutter tidligere. Henvisningen til ”den storvokste piken” gjelder åpenbart Gerd Berg, men hun var ikke den Gerd som var med Torgersen. Det har statsadvokat Dorenfeldt vært klar over. Og det er oversett at hele sykkelturen har funnet sted i nedoverbakke, jf. rapport av 16. april 1958 fra politibetjent E. Plau, hvor det er uttalt:

”Terrenget fra Tore Hundsvet og til Grønlands torg er hele veien fallende og til dels sterkt.”

Dette passer med Torgersens forklaring. De har trillet på sykkel så lenge det gikk nedover, og gått av den når de kom til flatmark.

I Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958 – et halvt år etter hovedforhandlingen – sies det videre:

”Politiet har kontrollert tidsangivelsen og det fremgår av politiets undersøkelser at det fra Torgersens bopel i Tore Hundsvet 24 til Grønland vil medgå ca. 5 min., når man sykler. Går man så fra Grønland den rute som Torgersen selv har opplyst, til arrestasjonsstedet, medgår 25 min. Den minste tid som kan benyttes på distansen, er 30 min. Da Torgersen forlot sitt hjem vel kl. 0030 ville han ikke kunne rekke å bli arrestert kl. 00.58 hvis han hadde forholdt seg nevnt. Påtalemyndigheten kom derfor til på grunnlag av denne tidsberegning at Torgersen ikke hadde forklart sannheten.”

III Nærmere om tidsberegningen.

A. Avgangstidspunktet

¹ Dok. 48.

Dagmar Halvorsen, Torgersens søster, som hadde fulgt sin mann Robert Halvorsen til bussholdeplassen på Dronning Ingrid's plass, forklarte 11. desember 1957:

*"Jeg forlot Robert på Dr. Ingrid's pl., hvor han tok bussen, sannsynligvis den siste. Kl. kunne vel da være ca. 0030."*²

Fortsettelsen av denne forklaringen er gjengitt i punkt 6.5.2 ovenfor. Avstanden fra bussholdeplassen til Tore Hunds vei 24 er ca. 100 meter.

Robert Halvorsen forklarte samme dag:

*"Vitnet var hjemme kl. 0035 og han antar derfor at han skiltes fra hustru på Lille Tøyen kl. ca. 0020...Etter at dette kom på, har v.s hustru fortalt ham at Fredrik var hjemme da hun kom inn kl. 0020, men at Fredrik da sto på farten for å dra ut."*³

Dagmar Halvorsen forklarte ytterligere 20. desember 1957:

*"Vitnet kan ikke si hvilken buss mannen fikk, men han tok i hvertfall en buss som gikk over kl. 24.-. Vitnet ventet til mannen hennes gikk på bussen, og hun så således at han ble med denne."*⁴

Robert Halvorsen forklarte ytterligere 8. januar 1958:

*"Han... forklarer videre på spørsmål at han kom hjem til sin bopel i Tøyengt. Kl. 0035. Dette tidspunktet er han sikker på. Han må da ha tatt bussen fra holdeplassen på Lille Tøyen ca. kl. 00.30."*⁵

I den rettslige forundersøkelsen forklarte han:

*"Hun fulgte ham til siste buss, som går kl 12.29 og stod på holdeplassen til han gikk på bussen."*⁶

Det er på det rene at det gikk en buss kl. 0029. Det må være denne bussen Robert Halvorsen har tatt.

Neste spørsmål blir da hvor lang tid som har gått fra Dagmar Halvorsen gikk fra bussholdeplassen og til Torgersen og Gerd forlot Tore Hunds vei 24. Etter hennes egen forklaring må det legges til grunn at hun ikke ventet til bussavgang. Fra bussholdeplassen

² Dok. 18, s. 75

³ Dok. 18, s. 74.

⁴ Dok. 18, s. 79.

⁵ Dok. 22, 2. 23.

⁶ Dok. 45, s. 10.

til Tore Hunds vei 24 er det i overkant av 100 meter. Da må det videre legges til grunn at hun har vært tilbake ca. kl. 0030 eller kanskje umiddelbart før.

I avhør 11. desember 1957 forklarte Dagmar Halvorsen:

*"Selv gikk jeg direkte hjem, hvor Fr. og mor fremdeles satt nede i stuen. Jeg satte meg også. Like etter hørte de alle at noen kom ned trappen, og Fr. sa at det var en jente han skulle følge hjem. Fredrik reiste seg ikke med det samme, men ble sittende litt, før han spurte mor om å få låne sin nevøs guttesykkel. Like etter dro han ut."*⁷

Dagmar Torgersen forklarte 20. desember 1957:

*"Vitnet forklarer at hun ble sittende på kjøkkenet og en gang mellom kl. 24-00.30 kom siktede inn på kjøkkenet og spurte om han kunne få låne sykkelen til Rolf. Nå var datteren kommet inn igjen og hun hørte også dette."*⁸

I den rettslige forundersøkelsen forklarte Dagmar Halvorsen:

*"...Derfra gikk hun rett hjem. Moren satt alene i kjøkkenet, og like etter hørte hun at det kom to ned trappen og Fredrik kom inn i stuen... Fredrik sa at han skulle følge en pike til byen, og ba om å få låne en sykkel..."*⁹

Dagmar Torgersen forklarte:

*"Da datteren kom inn igjen, kom Fredrik ned igjen og sa at han skulle følge piken til byen og spurte om å få låne sykkelen til den lille nevøen... Fredrik kom gjennom kjøkkenet og gikk ut kjøkkendøren og tok sykkelen som sto i kjøkkengangen. (Siktede bemerket at det var der han skiftet, slik at det gikk et par minutter før han gikk ut gjennom kjøkkendøren...) Vitnet bekrefter at det foregikk slik, ...Hun mener at da han reiste av gårde med sykkelen var klokken ca. 00.30."*¹⁰

Det er enkelte uoverensstemmelser av mindre betydning her, først og fremst mellom Dagmar Halvorsens to forklaringer.¹

I den rettslige forundersøkelsen har Torgersen forklart:

*"På foranledning av dommeren forklarer siktede at det kan ha gått 3-4 minutter fra han og Gerd forlot hans værelse og til de satt på sykkelen"*¹¹

Det må da legges til grunn at Torgersen og Gerd har forlatt Tore Hunds vei 24 kort tid etter kl. 0030. Det kan ha vært så tidlig som kl. 0032. Nærmere lar det seg ikke gjøre å fastslå tidspunktet.

⁷ Dok. 18, s. 75.

⁸ Dok. 18, s. 77.

⁹ Dok. 45, s. 8.

¹⁰ Dok. 45, s. 6.

¹¹ Dok. 45, s. 11.

B. Turen frem til pågripelsen

Om sykkelruten forklarte Torgersen i første avhør 7. desember 1957:

*"De syklet ned Økernvn. og nesten til Grønland. Der gikk de av og mist. trillet sykkelen resten av vegen, idet det ikke var lys på den."*¹²

Han forteller videre at hensikten var å sykle Gerd til nærmeste drosjeholdeplass. Dette var holdeplassen på Sørli plass. Da det ikke var biler inne, fortsatte de sykkelturen.

I den rettslige forundersøkelsen forklarte han:

*"Han syklet ned til byen med Gerd på bagasjebrettet, og fulgte samme ruten som han var kommet oppover, bortsett fra at han gikk ned Motzfeldtsgt. mens han var gått opp Tøyengt."*¹³

Senere tilføyde han:

*"De syklet med en fart som ikke var vesentlig forskjellig fra den han sykler med alene. Det er mulig at den har vært litt langsommere enn vanlig fart p.g.a. mørket og fordi han hadde en på. Han mener at de gikk ganske fort det stykket som ble gått fra hjørnet av Grønland og Motzfeldtsgt., og han antar at han sto høyden 1 – 2 minutter og pratet med Gerd før de skiltes."*¹⁴

I rapport av 20. mars 1958 fra avdelingssjef K. Laugerud er det uttalt:

"Syklet strekningen Tore Hunds vei 24. (start i Økernvegen, ved trappen) – Økernv. – Havegt. – Tøyengt. – Jens Bjelkesgt. – Motzfeldtsgt x Grønland...

Søndag 13.4.-58 kl. 19.10 ved avd. sjef K. Laugerud

T. Hunds veg – 24 – Grønland, anvendt tid 5.30 min.

Tirsd. 15.4.-58 kl. 2000 ved politibetjent E. Plau

Tore Hunds veg 24 – Grønland " " 5 min.

Torsdag 17.4.-58 kl. 14.45 ved politibetj. A. Heltorp

Tore Hunds veg 24 – Grønland " " 6 minutter

...

Politibetj. Heltorp syklet strekningen i trafikkiden og ble en del heftet av det.

...

Avd. sjef K. Laugerud og politibetj. Heltorp brukte sykkel av vanlig turisttype.

*Politibetj. E. Plau brukte den syklen som siktede var i besiddelse av ved anholdelsen."*¹⁵

Selv om Torgersen ikke har gitt noen nøyaktig beskrivelse av sykkelruten, må det etter dette legges til grunn at sykkelturen har tatt ca. 5 minutter. Dette er åpenbart også akseptert av statsadvokat Dorenfeldt, jf. nedenfor.

¹² Dok. 6, s. 2.

¹³ Dok. 45, s. 3.

¹⁴ Dok. 45, s. 11.

¹⁵ Dok. 47, s. 2.

En detalj her: Hvis Torgersen hadde snakket usant om sykkelturen, er det vanskelig å se noen grunn til at han skulle finne på at de syklet Motzfeldts gate i stedet for Tøyengaten på vei til sentrum.

Videre rute fra Grønland til krysset Akersgaten/Prinsens gate er beskrevet slik i avhøret 7. desember 1957:

"De gikk så bort til Sentrum kino, videre under broen ved Møllergt. og over rundkjøringen ved Arne Garborgs plass og svingte så nedover mot byens sentrum."¹⁶

I den rettslige forundersøkelsen heter det tilsvarende:

"De syklet til de kom ned til Grønland. Der gikk de av og trillet sykkel opp Brogt. til Olaf Bulls plass, forbi Brannstasjonen og Akersgt., over Karl Johansgt. og til neste hjørne, hvor det er en gullsmedforretning."¹⁷

Ruten fra Grønlands Torg til pågripelsesstedet har vært prøvegått av tre polititjenestemenn med instruks om vanlig gangfart i april 1958. De brukte henholdsvis 25, 26 og 24 ½ minutt.¹⁸ Hastigheten varierer således fra 4,8 km/t til 5,2 km/t.

Det er også all grunn til å tro at Torgersen gikk raskere enn vanlig gangfart når han skulle hjem etter å ha forlatt Gerd. I tillegg kommer, som nevnt ovenfor, at han antakelig har syklet og ikke gått det meste av Prinsensgate etter at han forlot Gerd.

Hvis gangfarten hadde vært 6 km/t, hadde gangtiden på denne strekningen frem til pågripelsestidsstedet vært 21 minutter, og ikke 25 minutter, slik politiet og statsadvokat Dorenfeldt har lagt til grunn.

Det er grunn til å merke seg at de polititjenestemennene som har prøvegått denne strekningen – politibetjentene A. Amundsen og K. Johansen – har gått langsommere nå enn da de samme to prøvegikk den strekningen de trodde vitnene Tømmereek og Casadio hadde gått. Da holdt de en hastighet på 5,5 km/t.¹⁹ I seg selv er det usannsynlig at et ungt par som hadde vært på revy og ikke hadde spesielt liten tid til bussen, har gått fortere enn Torgersen og Gerd gjorde fra Tore Hunds vei 24 til sentrum ved denne anledningen. Men hastighetsdifferansen samsvarer også godt med at det har vært et mål for politiet å vise både at Torgersen og Gerd har brukt så lang tid at Torgersen "ikke hadde rukket å bli arrestert", for å bruke Dorenfeldts ord, og at Tømmereek og Casadio har brukt så kort tid fra Chat Noir til observasjonen av Torgersen at han kan ha rukket å møte Rigmor i krysset Karl Johansgate/Dronningens gate.

Strekningen har også vært prøvegått av andre, med andre resultater.

I brev av 3. mai 1998 til Oslo statsadvokatembeter skrev advokat Erling Moss:

¹⁶ Dok. 6, s. 2.

¹⁷ Dok. 45, s. 3.

¹⁸ Dok. 47, s. 2.

¹⁹ Jf. Nils Erik Lie: Torgersensaken – en analyse, s. 43.

”(b) Det er ikke opplyst hvor lang tid politiet brukte for å gå strekningen fra Grønland der Motzfeldtsgate munner ut og til krysset Prinsens gate/Akersgata ved Stortinget. Men jeg har selv gått strekningen slik den er oppgitt. Tidsforbruket var 17 min 20 sekunder på stoppeklokke, ca 18 minutter på min egen klokke som ”inneholder” et opphold i lyskrysset ved Sentrum kino.”

I ”Torgersensaken – en analyse” skriver Nils Erik Lie:

”Tirsdag 8. april 2014 kl. 1340 prøvegikk jeg selv i normal gangfart ruten fra krysset Motzfeldtsgate/Grønland til krysset Akersgaten/Prinsens gate. Utmålt på kart utgjør denne strekningen ca. 1600 meter. Anvendt tid, tatt med stoppeklokke, var 16 minutter og 2 sekunder. Etter fratrekk av 32 sekunder (opptalt) for venting på grønt lys i tre kryss, utgjorde netto gangtid 15 minutter og 30 sekunder. Dette tilsvarer en gjennomsnittshastighet på like over 6 km/t. Det er ingen grunn til å tro at Torgersen og Gerd har brukt lengre tid, jf. hans forklaring om at de gikk ”ganske fort”.²⁰

I upublisert manuskript ”Justismordet på Fredrik Torgersen” skriver forsker Jon Ingulf Medbø:

”Som en ekstra kontroll har jeg en travel lørdag fra kl. 1300 gått opp den distansen Torgersen har fortalt at han gikk sammen med Gerd. Det var altså en dag da det var mye folk i gatene. Det tok meg 16 min og 7 sekunder å gå hele distansen. Da gjorde jeg som Torgersen har sagt at han hadde gjort, gikk mens jeg trilla sykkelen. Det at det var mye folk i gatene og i tillegg noe regulering i form av veiarbeid, betongskiller og andre sperringer, har kosta meg om lag 1 min ekstra.”²¹

Hvis vi etter dette legger til grunn at Torgersen og Gerd forlot Tore Hunds vei 24 kl. 0032, at sykkelturen tok 5 minutter, gangturen 16 minutter og at de i tillegg har snakket sammen i ett minutt før de skilte lag, har klokken vært ca. kl. 0054 da de skilte lag.

Når det gjelder ruten fra han forlot Gerd til pågripelsen, forklarte Torgersen i første avhør 7. desember 1957:

”Etter at mist. skiltes fra Gerd syklet mist. nedover den første parallellgaten til Karl Johansgt. på høyre side herfra nemlig Prinsensgt. Han trillet først sykkelen og da han kom til Oslo Ø. satte han seg på og syklet, og før han kom til rundkjøringen syklet han inn i parken der hvor friluftrestauranten pleier være for å unngå politiet idet han ikke hadde lys på sykkelen. Han fikk se politiet og gikk av sykkelen, men ble pågrepet likevel.”²²

I den rettslige forundersøkelsen forklarte han:

”...Her gikk Gerd fra ham, og han fulgte den gaten han sto i, som er første parallellgate til Karl Johansgt. ned til Palehaven. Her satte han seg på sykkelen og

²⁰ Nils Erik Lie: Torgersensaken – en analyse, s. 76.

²¹ Jon Ingulf Medbø: Justismordet på Fredrik Torgersen, s. 160.

²² Dok. 6, s. 2.

*syklet gjennom parken, det var hans mening å komme ut Bispegt. for å kjøre hjem den veien. Da han fikk se politiet, gikk han av sykkelen, og ble arrestert.*²³

De gjengitte avhørene er ikke helt klare. Men en naturlig forståelse er at han satte seg på sykkelen og syklet ned Prinsens gate, i et hvert fall så langt han kunne trille på grunn av hellingen. Fotgjengere og annen trafikk har det ikke vært. Han bekrefter selv at han syklet. Uansett om han skulle ha forlatt Gerd så sent som kl. 0054, har det vært god tid til å sykle ned Prinsens gate og gjennom Paléhaven til det stedet hvor han ble observert umiddelbart før pågripelsen.

Dersom det likevel skulle legges til grunn at han har gått deler av strekningen, blir situasjonen denne:

Strekningen fra krysset Akersgaten/Prinsensgate til Havnegata ved inngangen til Paléhaven er nøyaktig 500 meter. Ved gangfart på 6 km/t tar det 5 minutter å tilbakelegge denne strekningen. På det aktuelle tidspunktet har det ikke vært trafikklys eller andre hindringer.

I "Torgersensaken – en analyse" skriver Nils Erik Lie:

*"Tirsdag 8. april 2014 kl. 1300 prøvegikk jeg selv i normal gangfart strekningen fra krysset Akersgata – Prinsens gate til Strandgaten ved inngangen til Paléhaven. Anvendt tid, tatt med stoppeklokke, var 5 minutter og 30 sekunder. Etter fratrekk av 20 sekunder (opptalt) for venting på grønt lys i to av kryssene, utgjorde netto gangtid 5 minutter og 10 sekunder."*²⁴

Samlet gangtid for hele strekningen – under forutsetning av at han har gått hele veien fra han forlot Gerd og til han ble pågrepet – kan etter dette meget vel ha vært på ca. 20 ½ - 21 minutter. Hvis vi legger til "ca. 5 minutter" for sykkelturen fra Tøyen til Grønland, ett minuts samtale før de to forlot hverandre og ca. 1/2 minutt for sykkelturen gjennom Paléhaven, har samlet anvendt tid frem til han ble observert i utgangen fra Paléhaven vært ca. 27-28 minutter, og tilsvarende kortere i den utstrekning han har syklet i Prinsens gate.

Det er i det hele tatt påfallende hvorledes påtalemyndigheten for denne delen av saken har lagt vesentlig vekt på detaljerte og eksakte tidsangivelser, mens man distanserer seg fra de enda mer eksakte tidsangivelsene i tilknytning til tidspunktet for observasjonen av Torgersen utenfor Grand.

C. Statsadvokat Dorenfeldts prosedyre og uttalelse av 17. desember 1958

I statsadvokat Dorenfeldts uttalelse av 17. desember 1958 er det sagt om dette:

"Politiet har kontrollert tidsangivelsen og det fremgår av politiets undersøkelser at det fra Torgersens bopel i Tore Hunds vei 24 til Grønland vil medgå ca. 5 min., når

²³ Dok. 45, s. 4.

²⁴ Nils Erik Lie: Torgersensaken – en analyse, s.76-77.

man sykler. Går man så fra Grønland den rute som Torgersen selv har opplyst, til arrestasjonsstedet, medgår 25 min. Den minste tid som kan benyttes på distansen, er 30 min. Da Torgersen forlot sitt hjem vel kl. 00.30 ville han ikke rekke å bli arrestert kl. 00.58 hvis han hadde forholdt seg sånn som nevnt. Påtalemyndigheten kom derfor til på grunnlag av denne tidsberegning at Torgersen ikke hadde fortalt sannheten.”

Gjennomgangen foran under 2 viser at statsadvokat Dorenfeldt har tatt feil når det gjelder det sentrale spørsmålet om tidsforbruket på strekningen fra Tore Hunds vei 24 til pågripelsesstedet, et spørsmål han selv har lagt betydelig vekt på i prosedyren.

Tidsforbruket utelukker ikke riktigheten av Torgersens og familiens forklaringer, slik han har gått ut fra. Unøyaktigheten med hensyn til pågripelsestidspunktet, noe som gir ytterligere utslag i Torgersens favør, er kommentert nedenfor.

D. Pågripelsestidspunktet

Om pågripelsestidspunktet foreligger følgende opplysninger:

I egenrapport av 7. desember 1957 skriver politioverkonstabel Kåre Thomassen og politikonstabel Arne Rustad:

”Under patruljetjeneste i Havnegata lørdag den 7. des. kl. 0058 ble overkonstabel Thomassen, politikonstabel 199 Engebretsen og politikonstabel 366 Rustad oppmerksom på anholdte som kom trillende på en sykkel gjennom Palehaven og ut i Havnegata i retning mot Gamlebyen.”²⁵

I avhør 18. desember 1957 har politioverkonstabel Kåre Thomassen utdypet dette. Av avhøret fremgår blant annet:

”Mens v. står på dette sted får han plutselig se siktede i saken komme trillende med en sykkel i ”tranga” i Palehaven og ut i Havnegt. like ved kiosken. Akkurat i dette øyeblikk så v. på sitt armbåndsur som viste 0058, men det er mulig at hans klokke gikk 1 eller 2 minutter for sakte. V. kan ikke med sikkerhet si om han kontrollerte sitt ur med klokken på Østbanen, men dette foresvever ham og klokken på Østbanen viste det samme... Sikt. gikk ut i gaten og rundt politifolkene, hvoretter han gikk opp på fortauet og gikk i retning mot Bispebrua... Pol.konst. 366 Rustad gikk med en gang etter sikt. og stoppet sikt. ca. 5-6 meter bortenfor der hvor konstablene sto, altså i retning mot Bispebrua.”²⁶

Tidspunktet kl. 0058 er altså ikke pågripelsestidspunktet, men det tidspunkt da Thomassen så på klokken da han først fikk øye på Torgersen, antakelig ca. 100 meter borte. Ingen av de øvrige polititjenestemennene som deltok i pågripelsen, og som er avhørt samme dag, har sagt noe om tidspunktet, bortsett fra at de har fått opplept Thomassens forklaring og godtatt den som sin egen. Dette kan naturlig nok ikke gjelde det Thomassen

²⁵ Dok. 5, s. 1.

²⁶ Dok. 18, s. 83.

har sagt om at han så på sin egen klokke. Det foreligger ingen opplysninger om at pågripelsestidspunktet er loggført eller notert eller registrert på annen måte.

Det foreligger heller ikke opplysninger om at andre politifolk enn Thomassen så på klokken, og det var heller ikke arrestasjonsøyeblikket, men det noe tidligere tidspunktet da Thomassen fikk øye på Torgersen, som ble tidfestet.

Dette indikerer følgende feilkilder i tilknytning til pågripelsestidspunktet:

1) Det er oversett at Thomassens tidsangivelse gjelder et tidspunkt forut for pågripelsen og gjaldt en observasjon på et annet sted enn pågripelsesstedet.

2) Det kan ikke ses bort fra at Thomassens klokke kan ha gått ett eller to minutter for sakte.

Det kan etter dette ikke ses bort fra at selve pågripelsestidspunktet ikke har vært kl. 0058, men et par minutter senere.

E. Oppsummering

Opplysningene om tidspunktet da Torgersen og Gerd forlot Tore Hunds vei 24, sammenholdt med sannsynlig målt tidsforløp for sykkel- og gåturen, sannsynligheten for at Torgersen har syklet og ikke gått en del av den siste strekningen, og med at selve pågripelsestidspunktet må ha vært noe senere enn kl. 0058, viser at Torgersens og familiens forklaringer fremstår som riktige, og at pågripelsestidspunktet, i stedet for å vise at han "ikke har forklart sannheten", slik statsadvokat Dorenfeldt hevdet, i stedet samsvarer med Torgersens egen forklaring.

IV Konklusjon

Vi har ovenfor gjengitt påtalemyndighetens hovedteori med hensyn til Dorenfeldts andre tidsskjema, og minnet om at dette var ett av de sentrale bevis i Dorenfeldts prosedyre.

Det kan i dag ikke være tvil om at Dorenfeldt tok munnen vesentlig for full: Det er intet belegg for å påstå at Torgersens forklaring med hensyn til de nøyaktige detaljer for så vidt gjelder hans retur til sentrum etter midnatt, er uriktig.

Et sentralt bevis fra 1958 kan derfor nullstilles. Men tidsskjemaet er i seg selv interessant. Som påpekt ovenfor, kan vi konstatere at det er et moment som *bekrefter Torgersens forklaring* – og således bekrefter Torgersens uskyld.

Det sentrale punkt i denne forbindelse er at Torgersen umulig kunne "gjette" så godt, og konstruere en reiserute som til de grader lot seg bekrefte ved etterfølgende kontroll. Hvor mye flaks mener påtalemyndigheten egentlig at en "morder" kan ha?

I tillegg har vi forholdet til Gerd. Rekonstruksjonen av returen til sentrum bestyrker at Torgersen hadde med seg en kvinne. Hva skulle ellers være *alternativet* til forklaringen på Torgersens veivalg? Dette er ikke en rute som han ville velge, hvis han sykler/går alene.

Vi minner også i denne forbindelse om at Torgersen ba om at hans forklaring ble sjekket på ett punkt: Han hadde opprinnelig tenkt å sykle Gerd til Sørli drosjeholdeplass. Han oppdaget at det ikke var noen drosjer inne – og fortsatte derfor til sentrum. Torgersen ba uttrykkelig om at hans opplysninger med hensyn til at det ikke var noen drosjer inne, ble sjekket – dette ble imidlertid ikke gjort.

I tillegg til å være helt usannsynlig heldig med hensyn til å gjette tidsforbruket, har han altså også tiltatt seg den frekkhet å anmode om hans opplysninger - som forutsetningsvis er en bløff – kunne bekreftes eller avkreftes, hvilket politiet unnlot å gjøre.

GENERELT OM VITNEFORKLARINGERS USIKKERHET ¹

I Generelt om feilkilder

I en rekke avgjørelser av Høyesterett er betydningen av begivenhetsnære bevis understreket. Det kan blant andre vises til Rt-1998-1565, Rt-1999-74, 1999-1473 og Rt-2006-1585. Dette kan også uttrykkes slik at det er en presumsjon for at det et uavhengig vitne til en hendelse har forklart kort tid etter hendelsen, stemmer bedre overens med det faktiske hendelsesforløpet enn en forklaring som en tid senere blir hentet frem fra langtidshukommelsen og i mellomtiden kan ha blitt utsatt for generell glemsel og for andre påvirkningsfaktorer. For samtlige vitner som har forklart seg flere ganger innebærer dette at det er de opprinnelige beskrivelsene av observasjonene som er de sikreste.

Alle som arbeider med straffesaker er også fortrolig med situasjonen hvor et vitne forklarer seg annerledes enn det som opprinnelig ble forklart for politiet, og – etter å ha blitt foreholdt politiforklaringen – sier seg enig i at det er den som er den riktige. Så lenge vitnene i utgangspunktet er nøytrale, er det – i et hvert fall etter min erfaring – dette som vil være normalsituasjonen ved avvik. I den foreliggende situasjon innebærer dette en presumsjon for at det er de opprinnelige politiforklaringene fra de aktuelle vitnene som ligger nærmest opp til det de faktisk har observert.

I forbindelse med vitneforklaringene – i første rekke forklaringene fra Arne Thoresen og Olga Eriksen – er det nærliggende å minne om artikkelen ”The Coming Paradigm Shift in Forensic Identification Science”, omtalt av kommisjonen side 57 flg. Jeg er enig med kommisjonen i at overføringsverdien av synspunktene i denne artikkelen til norsk rettsmedisinsk virkelighet er relativt beskjeden. Det viktige i denne sammenhengen er imidlertid påpekingen av at feilidentifikasjon fra øyenvitner er årsak til feilaktige dommer i 71 % av de 86 sakene som har vært trukket frem. Kommisjonen peker også på at

”forskning tyder på at gal identifikasjon i første rekke er et problem når øyenvitner skal beskrive/peke ut personer som de aldri tidligere har sett.”

Dette er åpenbart informasjon fra kommisjonsmedlem Svein Magnussen. Det er beklagelig at det ikke er gitt referanser, slik at de aktuelle forskningsresultatene kunne kontrolleres. Svein Magnussen skriver selv i ”Vitnepsykologi” (Abstrakt Forlag 2004) på side 76: ”De mange justismord som skyldes at vitner har pekt ut en uskyldig person, antyder at vi ikke bør feste altfor stor lit til vitners evne til å huske ansikter, og den tilgjengelige forskningen bekrefter dette.”

På side 84 uttaler Magnussen videre:

”Det er ikke helt uvanlig at vitner påberoper seg bedre og mer detaljert hukommelse over tid, og vitner kan ofte være meget sikre på sine observasjoner selv om de ligger langt tilbake i tiden. Men påstander om bedret hukommelse med tiden må ses på med stor skepsis. Tiden som en dempende faktor for hukommelsens pålitelighet og subjektive klarhet er muligens den mest etablerte lovmessighet i psykologien, og vi

¹ Utredningen bygger på Nils Erik Lies drøftelse i *Torgersen-saken – en analyse* av 27.11.15

kjenner ikke gode eksempler på at episodiske minner i langtidshukommelsen blir klarere og mer pålitelige over tid.”

I forordet til "Eyewitness Testimony (Harvard University Press 2000) uttrykker Elizabeth Loftus det samme:

"Eyewitness testimony is among the most damning of all evidence that can be used in a court of law. When an eyewitness points a finger at a defendant and says, "He did it! I saw him. I was so shocked I'll never forget that face!" the case is as good as over.

We have no clear method for estimating the frequency of wrongful accusations based on faulty eyewitness testimony. Even if percentagewise the frequency is low, the absolute number of known cases of wrongful convictions are sizable. More than one thousand people are known to have been wrongfully convicted prior to 1986, and some of them were, tragically, executed.

Misinformation typically becomes available when people who experience the same event talk to one another, overhear each other talk, or gain access to new information from the media, interrogators or other sources. After more than a decade investigating the power of misinformation, researchers now know the conditions that make people receptive to its damaging influence. Individuals are particularly susceptible to having their memories modified when the passage of time allows the original memory to fade. In its weakened condition, memory, like a disease-ridden body, becomes especially vulnerable to repeated assaults. We are the most susceptible if we can be induced to utter the "lie," to repeat the misinformation as fact."

Positiv identifikasjon ved identifikasjonssparader må også ses på med skepsis. Det vil alltid være et press til stede for å peke ut en av deltakerne. Ved fem deltakere, som i dette tilfelle vil det ved blind gjetting være 20 % sjanse for å peke ut den som allerede er siktet. I et hvert fall gjelder det når man ikke kan kjenne igjen noen av deltakerne, slik som i dette tilfellet, og derfor blir bedt om å se etter en som likner "som type".

II Betydningen av subjektiv sikkerhet

Arne Thoresen og Olga Eriksen har begge – i noe forskjellige ordelag – gitt uttrykk for høy grad av subjektiv sikkerhet for at det var Torgersen de så. Det samme gjelder vitnet Johanne Olsen, som kjente Torgersen fra før.

Vitnepsykologisk forskning gir imidlertid uttrykk for svært varierende konklusjoner med hensyn til korrelasjonen subjektiv sikkerhet – objektiv troverdighet, og gir uttrykk for at høy grad av sikkerhet ikke er noen absolutt garanti for noe.

Elizabeth Loftus uttaler som en oppsummering av sine drøftelser av dette spørsmålet (Eyewitness Testimony side 101):

"To reiterate, although there are many studies showing that the more confident a person is in a response, the greater the likelihood that the response is accurate, some studies have shown no relationship at all between confidence and accuracy. In

fact, there are even conditions under which the opposite relation exists between confidence and accuracy, namely, people can be more confident about their wrong answers than their right ones. To be cautious, one should not take high confidence as any absolute guarantee of anything.”

En annen høyt meritert amerikansk psykolog og forfatter - Daniel L. Schacter (Chair of the Department of Psychology at Harvard University) uttaler tilsvarende i “The seven Sins of Memory” (Houghton Mifflin Company 2001) side 116:

“When confronted with a highly confident eyewitness, juries tend to focus more on that person’s believability than on the original witnessing conditions that may have made it difficult for the witness to perceive or identify the perpetrator. Even though juries believe confident witnesses more than uncertain ones, eyewitness confidence bears at best a tenuous link to eyewitness accuracy: witnesses who are highly confident are frequently no more accurate than witnesses who express less confidence.”

I ”Vitnepsykologi” uttaler professor Svein Magnussen likeledes på side 91-93:

”Det finnes forskning som gir støtte til dagliglivets antakelse om at subjektiv sikkerhet er et tegn på faktisk pålitelighet. Korrelasjoner på .85 er rapportert i enkelte undersøkelser, men slike samsvar er ikke det typiske i vitnepsykologisk forskning.... Det er således slett ikke sikkert at et vitnes subjektive sikkerhet sier så mye om hva som faktisk har skjedd. En metaanalyse av 30 publiserte studier over personidentifisering viser stor variasjon (Sporer et al. 1995) med en gjennomsnittlig korrelasjon på 0,37 mellom subjektiv visshet og faktisk treffsikkerhet – hvilket tilsier at mindre enn 15 % av forskjellene mellom vitner i nøyaktighet kan tilskrives forskjeller i subjektiv sikkerhet. En norsk undersøkelse viste ikke noe samsvar mellom vitnenes egen sikkerhet på hvorvidt detaljene de rapporterte var korrekte, og den faktiske påliteligheten i tilsvarende analyser av hukommelsen for iscenesatte realistiske ran – vitner som var sikre, var like upålitelige eller upålitelige som usikre vitner (Ihlebak et al. 2003).”

Etter dette må det legges til grunn at graden av subjektiv sikkerhet som et vitne gir uttrykk for, ikke kan tas til inntekt for høyere pålitelighet av den observasjonen som vitnet beskriver. I særlig grad gjelder dette når de observasjonene som de aktuelle vitnene for øvrig har beskrevet, gir grunnlag for det motsatte av sikkerhet, slik situasjonen er for Arne Thorsen og Olga Eriksen.

III Oppsummering

Vitneobservasjonene som er analysert kan etter dette sammenfattes slik:

I den utstrekning det ikke er samsvar mellom vitnenes politiforklaringer og det som ble forklart under hovedforhandlingen i lagmannsretten, må det legges til grunn at det er politiforklaringene, som for samtlige er avgitt kort tid etter observasjonen, som er korrekt.

Den mannen som er observert sammen med Rigmor av Olsson, Thoresen og Syversen og beskrevet av disse, kan ikke være Torgersen. Det er for mange konkrete elementer i beskrivelsene av denne mannen som ikke stemmer overens med Torgersen. I særlig grad gjelder dette Thoresens presise observasjoner.

Fonbæks beskrivelse kan – med unntak for beskrivelsen av høyden – i og for seg passe på Torgersen, på samme måte som den kan passe på et stort antall andre unge menn som har vært ute denne kvelden.

Fjellbergs og Eriksens generelle beskrivelser utelukker ikke Torgersen, på samme måte som de ikke utelukker et stort antall andre unge menn som har vært ute i Oslo sentrum samme kveld. Eriksens utsagn om likhet på grunn av forhold ved gjerningsmannens hår stemmer derimot ikke innbyrdes, stemmer ikke med hennes egen politiforklaring, står i strid med hennes egen opptreden under konfrontasjonsparaden og stemmer heller ikke med andre opplysninger om forfølgerens og Torgersens eget utseende, og er generelt beheftet med for store feilkilder til å kunne tillegges vekt.

En mulig slutning ut fra disse observasjonene er at den mannen som er observert av Fonbæk, Fjellberg og Eriksen er en annen enn mannen som er observert av Olsson, Eriksen og Syversen. I så fall må det være den førstnevnte som er drapsmannen. Dette forutsetter at den første av disse to har forsvunnet – uvisst hvor – hvoretter nestemann har dukket opp i området rundt Rådhusgaten. Denne muligheten fremstår som usannsynlig. I et hvert fall utelukker den Torgersen.

Ingen av disse vitnene har observert stripete bukser, i motsetning til vitnene som har observert Torgersen tidligere på kvelden. Vitnet Thoresen beskriver helt andre bukser.

Sammenfatningsvis beskriver disse vitnene en ung, kraftig mann i mørk frakk, i overkant av 1,80 høy, som har blondt hår og ikke snakker Oslodialekt. Høyde, hår og dialekt utelukker Torgersen. At det er andre karakteristika som ikke utelukker ham, er da uten betydning.

ANALYSE AV ARNE THORESENS FORKLARING¹

I Arne Thoresens forklaring

Arne Thoresen hadde vært på Postkafeen, som lå i Dronningens gate mellom Karl Johans gate og Prinsens gate, og forklarer at han gikk derfra nøyaktig kl. 22.55 (protokoll fra rettslig forundersøkelse – vitne 13). Han så på klokken i kafeen da han gikk. Når det gjelder tidspunktet, har han selv opplyst at klokken var stilt for fort for å få gjestene ut til stengetid, slik at han antakelig har gått ut noe før 22.55.

Idet han kom ut, hilste han på Rigmor, som kom forbi på samme fortau i retning mot Prinsens gate. Han så i det samme en mann som kom etter Rigmor, og tok henne igjen "nesten mot hjørnet ved Prinsens gate" hvor han snakket til henne, og fortsatte sammen med henne bortover Dronningens gate.

Thoresen så mannen fra siden idet han passerte, og har selvfølgelig også sett ham bakfra mens han gikk videre nedover Dronningens gate.

I avhør 09.12.1957² ga han følgende beskrivelse:

"Vedk. var en mann i 24-25 års alderen. Hadde blont hår, uten krøller. Tilbakekjemmet ved sidene og glinset ved tinningen idet han gikk forbi (Vannkjemmet). V. er selv 182 cm høy og han mener at vedk. var minst like høy, selv om han tar hensyn til at ble stående litt lavere enn vedk. da denne passerte. Vedk. var barhodet, hadde smale benklær og beige eller mellomgrå frakk eller kappe. Denne hadde muligens belte, idet vedk. var ualmindelig kraftig og markert over skuldrene. Han gikk på en spenstig måte og hadde en egen rulling på skuldrene, som v. mener han vil kjenne igjen om han får se vedk. pånytt under liknende forhold."

13.12.1957 fortsatte han³:

"Vitnet har nå i løpet av ca. 1 times tid sett gjennom fotografier over personer i den alder, høyde m.v. som han tidligere har forklart å ha sett sammen med den drepte i Dronningensgt. den 6. ds.

Vitnet stoppet opp ved bildet av den mistenkte i saken, etter å ha sett over en rekke bilder, og mener at det for så vidt er nytteløst for ham å se over flere bilder. Vitnet så nemlig ikke mannen i Dronningensgate rett i ansiktet, men halvt fra siden og bakfra. Det vil derfor ikke være mulig for ham å ta ut vedkommende på foto. (sikt.s foto har han sett i avisen)...Måten vedkommende mann gikk på og bekleddingen har avgjørende betydning for gjenkjennelsen. Videre må vitnet anføre at mannen han så følge etter den drepte må ha gått med sko uten gummihele da det klampet i gaten eller fortauget.

¹ Utredningen bygger på Nils Erik Lies drøftelse i *Torgersensaken – en analyse* av 27.11.14

² Dok. 18 s. 37.

³ Dok. 18 s. 38.

Videre vil vitnet bemerke at hodefasongen på mannen var helt rund, som en "fotball" og at han ved tinningene hadde skinnende hår som ved bruk av Bryllkrem eller lignende Dette siste er ting som vitnet p.g.a. sitt yrke (frisør) legger merke til og som han har bedre forutsetninger enn andre til å kunne feste seg ved."

Det bemerkes at Torgersen var avbildet i dagspressen 10.12.1957.

I den rettslige forundersøkelsen ga han følgende beskrivelse⁴:

"Vedkommende mann var ca. 23 – 24 år gammel og han hadde blondt, glatt hår, som var nyklippet og glinsende ved tinningene, som om det var innsatt med Bryll eller noe lignende. Han var omtrent like høy som vitnet, d.v.s. vel så høy som vitnet, som selv er 181 cm. Vitnet stod noe lavere enn vedkommende da han passerte, fordi han selv sto i rennestenen. Vedkommende hadde en brun eller beige frakk. Han hadde litt skrå skuldre, og søm i frakken (ikke kappefasong). Han hadde lange temmelig trange bukser. Vitnet er ikke helt sikker på fargen på disse, men mener at de ikke var mørke eller lyse, men tror at de var i brunt eller lignende. Han tror at de var ensfarget og ikke stripet. Det var noe mørkt på stedet, men dommeren foreholder vitnet at han har lagt merke til at buksene var trange og skoene brune, og spør pm han ikke ville ha lagt merke til om buksene hadde vært utfordrende stripete, og vitnet mener at det ville han ganske sikkert ha gjort.

Om hodet sier han at det virket lite og rundt, med litt kraftig nakke og hadde skill på venstre siden. Vedkommende ga i det hele tatt inntrykk av å være veldig kraftig. Han la merke til at han hadde kraftig skulderparti, men ikke utpreget rette skuldre, men litt skrå, men ikke utpreget. Han hadde ikke rett figurfrakk. Når han gikk, gikk han kraftig og spenstig, og rullet noe med skuldrene. Av de bestemte trinn mener han at skoene var uten gummiheler."

I retten ville Thoresen se Torgersens nakke, og uttalte om den at det var en påfallende likhet. Etter å ha sett Torgersen gå, slik at Thoresen så ham bakfra, uttalte han at "Det eneste jeg kan si er at han ligner jævli".

II Vurdering av Arne Thoresens forklaring

Thoresens beskrivelse passer når det gjelder aldersanslaget. Det han sier om håret, er elementer det er naturlig at Thoresen, som var herrefrisørmester, har observert.

Thoresen beskriver videre en mann som var vel så høy som ham selv. Thoresen var 1,81. mens Torgersen som kjent er 1,745. Beskrivelsen av kulerundt hode stemmer ikke med Torgersen. Når det gjelder håret, forteller Torgersen at han ikke hadde skill i håret, men strøk det bakover, og at han ikke brukte Bryllkrem. Håret var vannkjemmet. Thoresen beskriver blondt hår. Torgersen var mørk eller mørk blond. Thoresen beskriver en brun eller beige frakk. Torgersens frakk var mørkeblå. Thoresen beskriver "lange temmelig trange bukser". Torgersens bukser var alt annet enn trange. Thoresen tror buksene var

⁴ Dok. 45 s. 26.

ensfarvet og ikke stripet. Torgersens bukser var brune og hadde kraftige lyse striper, noe som en rekke vitner som hadde sett ham tidligere på kvelden hadde lagt merke til. Thoresen er "ganske sikker" på at han ville ha lagt mer til det om buksene hadde vært "utfordrende stripete". Thoresen hadde hørt kraftige trinn, og mente derfor at vedkommendes sko var uten gummihæler.

I rapport av 11. januar 1958⁵ fra Kriminalpolitisen er skoene som Torgersen hadde på seg, beskrevet slik:

"Lærsko, brune tykke sko med lærsåle og gummiflikk (VIKING)."

Dette strider mot Thoresens utsagn om at mannen som fulgte etter Rigmor måtte ha hatt sko uten gummihæler. Gummiflikk innebærer at hælene er påsatt gummi som følge av slitasje.

I avhøret 13.12.1957⁶ har Thoresen konkludert:

"Måten vedkommende mann gikk på og bekleddingen har avgjørende betydning for gjenkjennelsen."

Her har det altså vært fokusert på det ene av de to elementene Thoresen har sett som avgjørende (måten vedkommende mann gikk på) og sett bort fra det andre av Thoresens avgjørende elementer – påkledningen – ekskluderer Torgersen.

Selve detaljene i Thoresens forklaring kan systematisk inndeles i objektive elementer – beskrivelsen av høyde, hodeform, hår, bukser og fottrinn – og subjektive elementer – utsagnet om likhet.

Samtlige objektive elementer utelukker at Torgersen var mannen.

Disse subjektive elementene, utsagnene om lik nakke – "litt kraftig nakke" i følge forklaringen i den rettslige forundersøkelsen – og om at Torgersen "ligner jævli" kan ikke overstyre de objektive elementene. Utsagnet om nakken er avgitt lang tid etter observasjonen, og kan antakelig passe på et flertall av kraftige menn. Utsagnet om å likne "jævli" er nødvendigvis begrenset til å gjelde en sammenlikning av Torgersens gang i rettssalen sett bakfra med erindringsbildet av ganglaget til den personen han hadde sett. Heller ikke her vet vi hvor karakteristisk Torgersens gang var, sammenliknet med andre menn med tilsvarende kroppsbygning. Og et halvt år gammelt erindringsbilde av denne arten er det all grunn til å stille spørsmålstegn ved. Det mest relevante utsagnet er avgitt av Georg Syversen, som også så mannen bakfra: "Det er mange som ser slik ut". Og de objektive elementene i Thoresens observasjoner utelukker – som nevnt ovenfor – at det er Torgersen han har observert.

I uttalelsen av 17.12.1958 gjengir statsadvokat Dorenfeldt Thoresen slik:

⁵ Dok. 26, underbilag 8, s. 2.

⁶ Dok. 18 s. 38.

"Fra hovedforhandlingen bør det spesielt nevnes at 30. vitne, Thoresen, uttalte at vedkommende ukjente var "jævli lik" Torgersen."

Han unnlater altså å kommentere hva som var det begrensede grunnlaget for Thoresens utsagn, og unnlater også å nevne alle avvikene.

I ANALYSE AV OLGA ERIKSENS FORKLARING¹

1. Olga Eriksens forklaring

Olga Eriksen, som selv bodde i Skippergaten 6 b, gikk ut "ca. 23.00 eller helst litt før denne tid" for å gå på arbeid. Hun så Rigmor og en ukjent gutt "nederst i trappen". Hun er avhørt flere ganger.

Natt til 07.12.1957 ga hun følgende beskrivelse²:

"Signalementet på gutten var: ca. 20 år gammel, kraftig bygget, under middels høy, blondt ansikt, litt bred over kinnbenene, lyst stritt oppstående hår, iført mørk frakk eller kappe, mørkt yttertøy."

I nytt avhør 07.12.1957 ga hun følgende beskrivelse³:

"Den ukjente gutten var kledd i mørk frakk eller kappe, han virket bred over skuldrene, var barhodet, mener at han hadde blondt hår som hun mener var stritt, men kan ikke si dette med sikkerhet. Det var ihvertfall ikke "yankeesveis". Gutten sa ikke noe, han så bare rett fram. Alder kan ikke v. si noe om, men gutten var ihvertfall eldre enn Rigmor. Han var under middels høy og han virket lys i ansiktet. V. kan ikke beskrive den ukjente nærmere da hun bare gikk rett forbi ham og Rigmor."

"Yankeesveis" eller populært "jenki-sveis". Det dreide seg om helt kortklipt hår som helst skulle stå rett opp, og som var populært på 1950-tallet.

Ved konfrontasjonsparaden 09.12.1957 plukket Eriksen ut Torgersen, som sto som nr. 1, ved første oppstilling. Etter andre oppstilling, hvor de fem hadde byttet plass, forklarte hun at⁴

"hun også nå tok ut nr. 1. Hun så nærmere på profilen og mener det kan være nr. 1. V. synes at nr. 1 nå passet bedre enn nr. 1 første gangen. Det er ansiktsprofilen hun mener passet. Hodeformen passet bedre på nr. 1 nå. Av de oppstilte er det to hun var sikker på at det ikke var. Det er tre som har samme hårfarve som mannen i oppgangen. Utenom nr. 1 ved begge oppstillingene har hun ikke festet seg ved nummeret på den tredje som har samme hårfarge. De oppstilte hadde nå skiftet plass. Det er særlig nr. 1 ved begge oppstillingene hun har festet seg ved."

10.12.1957 var Torgersen avbildet i Oslo-avisene.

14.12.1957 så Olga Eriksen gjennom fotoregisteret av tidligere straffede personer.

¹ Utredningen bygger på Nils Erik Lies drøftelse i *Torgersen-saken - en analyse* av 27.11.14

² Dok. 4 s. 1.

³ Dok. 10 s. 9.

⁴ Dok. 16 s. 4.

Det er protokollert⁵:

”Etter å ha sett gjennom fotoregisteret i dag, så fant vitnet først ett foto – registernummer 31775/55. Om dette forklarer at hun ikke har funnet noe annet som kan likne på mannen som hun så i oppgangen i Skippergt. 6 B fredag kveld den 6. ds. Håret villeder henne hva fotoet angår. Mannen som vitnet så i oppgangen, hadde ikke den hårfasongen som fotoet viser. Kinnbenene på fotoet passer på mannen fra oppgangen, og det samme er tilfellet med nesen, som hun har festet seg ved er bred nederst ved neseborene.

Som foto nr. 2 har vitnet festet seg ved foto med registreringsnummer 35396/57. Vitnet så mannen i oppgangen fra hans høire side. Hårfasongen på dette fotoet har den stussen foran som vitnet så på mannen i oppgangen. På fotoet er håret på høire side kjemmet nedover. Hun mener at det var kjemmet bakover som venstre side på fotoet viser, men dette er hun ikke helt sikker på. Det er særlig stussen foran hun har festet seg ved. Hva dette fotoet angår for øvrig, vil hun si at mannen må ha gjort noe med haken på første bilde.”

De omtalte bildene er av Torgersen. Det dreier seg om tre bilder fra 1955 og tre bilder fra 1957. Av de tre siste bildene er to gjengitt i Aftenpostens aftennummer 10.12.1957 og ett i Verdens Gang samme dag.

Ved den rettslige forundersøkelsen uttalte hun⁶:

”Ved konfrontasjonen var hun sikker ved første oppstilling, men ved annen oppstilling kom hun i tvil fordi hårfasongen på siktede var en annen enn den hun hadde lagt merke til hos han som sto der. Han som sto i gangen hadde rett tilbakestrøket hår, men med noe fremfallende hår ved høyre tinning. Hun kan nå ikke forklare hvorfor hun ved konfrontasjonen annen gang tok ut en annen. Hun er helt sikker på at det ikke var ham.

Vitnet blir spurt om hun i retten gjenkjenner siktede, og svarer til dette at det kan ikke være to som er så like.”

Utsagnet om likhet ble gjentatt under hovedforhandlingen, og begrunnet slik (Arbeiderbladet 05.06.1958):

”Den gangen var han glattkjemmet på håret, og det var nok det som forvirret meg. Men nå har han den samme luggen som for meg virket så karakteristisk.”

På spørsmål om hun hadde festet seg ved ”noe spesielt ved mannen, hodeformen for eksempel?” svarte hun imidlertid (Morgenbladet 5.06.1958):

”Nei, jeg så ikke så godt fordi to lyspærer i oppgangen var slukket.”

⁵ Dok. 18 s. 53.

⁶ Dok. 45 s. 32.

2. Vurdering av Olga Eriksens forklaring

Olga Eriksens opprinnelige beskrivelse samsvarer med Sigrid Fjellbergs. Det er grunn til å anta at de beskriver samme person, men det er en beskrivelse som nødvendigvis passer på et stort antall unge menn som var ute denne kvelden.

I forklaringen natt til 07.12.1957 beskriver hun "lyst, stritt oppstående hår" I forklaringen senere samme dag beskriver hun "blondt hår som hun mener var stritt, men kan ikke si dette med sikkerhet". Disse beskrivelsene er uforenlige med Torgersen, som var mørk blond, og hadde tilbakestrøket vannkjemmet hår.

Ved den rettslige forundersøkelsen i februar 1958 og ved hovedforhandlingen i juni 1958 erklærte hun så at "det kan ikke være to som er så like", til tross for at hun tok ut en annen person enn Torgersen ved andre oppstilling. Dette forklarer hun med at han ved paraden hadde håret glattkjemmet, uten en lugg "som for meg virket så karakteristisk".

Hvis luggen har vært det hun først og fremst la merke til, er det påfallende at den ikke ble nevnt i noen av de to forklaringene fra 07.12.1957. Tvert imot ga hun begge gangene en annen beskrivelse av håret, men tok andre gang reservasjonen: "men kan ikke si dette med sikkerhet". Og hun presiserte da at hun ikke kunne beskrive ham nærmere. Noen reservasjon ble ikke tatt ved den første forklaringen.

Utsagnet i den rettslige forundersøkelsen om sikkerhet ved første oppstilling har ingen dekning i protokollen fra konfrontasjonen 09.12.1957. Det er i det hele tatt ikke sagt noe om hvorfor hun da tok ut nr. 1. Heller ikke utsagnet om at hun ikke kan forklare hvorfor hun tok ut en annen person ved andre gangs oppstilling, har dekning i protokollen. Forklaringen på denne endringen fremgår av protokollen selv, som er gjengitt foran. I denne forklaringen er lugg og hårfasong for øvrig ikke nevnt.

Ved fotokonfrontasjonen 14.12.1957 har hun først ikke funnet "noe annet som kan likne på" mannen hun så. Det dreier seg altså ikke om noen positiv identifikasjon, men om en eksklusjon av de øvrige bildene hun så gjennom. Hvor mange bilder dette var, er ikke opplyst. Og observasjonen er av nokså begrenset verdi så lenge vi ikke vet hvor store avvik det var mellom bildene av Torgersen og bildene av de øvrige. At hun i neste omgang plukket ut bilder som var identiske med navngitte bilder hun hadde sett i avisen fire dager i forveien, er ikke egnet til å overraske. Og hun mener altså, uten å være helt sikker, at håret på høyre side var strøket bakover.

Ved den rettslige forundersøkelsen beskriver hun tilbakestrøket hår, "men med noe fremfallende hår ved høyre tinning". Tvilen fra 14.12.1957 er nå blitt borte. Under hovedforhandlingen blir det derimot luggen "som var så karakteristisk". Og ingen av disse innbyrdes avvikende beskrivelsene stemmer med det hun sa til politiet 07.12.1957. Derimot stemmer de med bildene av Torgersen som var gjengitt i dagspressen 10.12.1957, og som hun så igjen hos politiet 14.12.1957, hvor man både ser en lugg og "fremfallende hår ved høyre tinning".

Olga Eriksens forklaring er et skoleeksempel på en opprinnelig kortvarig og perifer observasjon – ”Hun gikk bare rett forbi ham og Rigmor” – hvor etterfølgende faktorer har spilt inn og påvirket erindringsbildet. Det er karakteristisk for en slik prosess at beskrivelsene etter hvert stemmer bedre med avisbilder av Torgersen enn med hennes egne opprinnelige observasjoner, slik de er gjengitt i første avhør. En skal under slike omstendigheter ikke sitte inne med omfattende vitnepsykologiske kunnskaper for å se at slike nye beskrivelselementer som Olga Eriksen har kommet med lang tid etter den opprinnelige kortvarige observasjonen – og som til overmål ikke stemmer med hennes egen opprinnelige forklaring – ikke kan tillegges vekt av betydning. Til overmål har hun selv bekreftet at hun ikke så så godt fordi to lamper i oppgangen var slukket. Dette har som konsekvens at Olga Eriksens forklaring i den rettslige forundersøkelsen og under hovedforhandlingen er tilnærmet verdiløs. Subjektive utsagn om likhet endrer ikke dette.

ANALYSE AV JOHANNE OLSENS FORKLARING¹

I Johanne Olsen

Johanne Olsen, som kjente Torgersen fra Tøyen, har forklart at han passerte henne i Torggaten på vei til drosjeholdeplassen på Youngstorget 07.12.57 ca. kl. 23.50.

Kommisjonen oppsummerer omtalen av hennes forklaring slik: (side 317):

"Kommisjonen finner ikke konkrete holdepunkter for å anta at Olsen lyver eller tar feil. Hennes forklaring er beheftet med den samme risiko for feil som enhver vitneforklaring, og hennes observasjon har samme usikkerhet som enhver observasjon under tilsvarende forhold. Som et utgangspunkt kan det derfor ikke fastslås at hennes observasjon er en sikker identifikasjon av Torgersen. Det samme gjelder i forhold til opplysningen i hennes andre politiforklaring om at vedkommende hadde på seg stripebukser. Forklaringen må derfor vurderes i lys av andre momenter og vitneforklaringer i saken, jf. nedenfor, og inngå i den helhetlige bevisbedømmelsen."

Det er uklart i hvilken utstrekning Johanne Olsen har vært krysseksaminert av forsvareren. En opplysning i Aftenpostens aftennummer 05.06.58 tyder på at noen krysseksaminasjon av betydning ikke har funnet sted. Her heter det:

"Den første damen (altså Johanne Olsen) var meget nervøs og nær et sammenbrudd under statsadvokatens eksaminasjon. Da forsvareren vil begynne å eksaminere henne sier hun at hun ikke orker mer. Torgersen reiser seg og sier: - Det er mitt liv og min fremtid dette gjelder, og vi må ha på det rene om ikke vitnet gjør seg skyldig i en forveksling."

Det blir imidlertid fastslått både av det annet vitne og av sjåføren fra vaskeriet at det var om morgenen den 7. desember første vitne fortalt sin venninne om at hun hadde sett Torgersen i Torvgaten, og da kunne ingen av dem vite noe om drapet i Skippergaten."

Dette står i en viss motstrid til opplysningene i Dagbladet for samme dag, hvor det heter:

Forsvareren: "Var det rett utenfor Eldorado De så Torgersen?"

"Det har jeg alt sagt! Og nå orker jeg ikke mer!" (Hun brister i gråt).

Statsadv.: "Når jeg alt har spurt vitnet, finner jeg det meningsløst at forsvareren skalspørre om igjen!"

Lagmannen: "Vi bør jo helst plage vitnet minst mulig . . ."

Tiltalte (bittert): "Det er min fremtid og mitt liv som står på spill, og så skulle ikke forsvareren få spørre!"

Etter en del bemerkninger fram og tilbake får – naturligvis – forsvareren høve til å fortsette.

Advokat Blom sier med et smil: "Jeg finner det jo rimelig at jeg får spørre i fem minutter – når statsadvokaten har hatt fruen til behandling i en halv time!"

Imidlertid kommer det ingen ting ut av krysseksaminasjonen.

Uansett om forsvareren har fått anledning til å stille spørsmål til Johanne Olsen, har mulighetene for en effektiv og fullstendig krysseksaminasjon av henne neppe vært til stede.

¹ Utredningen bygger på Nils Erik Lies drøftelse i *Torgersensaken – en analyse* av 27.11.14

Og at feilaktig identifikasjon også av personer man kjenner, har ført til domfellelser, har vi også – dessverre – atskillige eksempler på. Magnussen nevner selv (Vitnepsykologi, Abstrakt Forlag 2004, side 126) den kjente amerikanske saken mot Clarence Von Williams. Saken er mer detaljert omtalt i Elizabeth Loftus og Katherine Ketcham: *Witness for the Defense* (St. Martin's Press, 1991), side 185 flg.

Det er derfor store betenkeligheter ved å akseptere Johanne Olsens utsagn om at det var Torgersen hun så. Iakttakelsesvilkårene har vært beskjedne, i og med at hun nødvendigvis bare kan ha sett ham bakfra idet han passerte. Men vi har ingen indikasjoner på at forsvarer har tatt nærmere tak i hvilke elementer ved det hun så, som gjorde at hun mente at det dreide seg om Torgersen.

En nærliggende tanke er at hun spontant har tenkt at dette kunne være Torgersen, eventuelt at hun har trodd at det var ham, og at usikkerheten er blitt overstyrt av indignasjonen over at han tok drosje, "han som ikke arbeidet." Samtidig har Johanne Olsen vært redd for Torgersen, slik det har kommet til uttrykk i kommunens tilsvarende i Dagmar Torgersens tilsvarende i husleiesaken mot kommunen fra 1955. Det kan også vises til Olsens eget utsagn under den rettslige forundersøkelsen (gjengitt av kommisjonen side 317) om at hun var "glad for at han ikke tok bussen". At man spontant tenker at den man har sett, kan være en man er redd for, blir fort transformert til at man faktisk har sett vedkommende. Og Johanne Olsens indignasjon og redsel har åpenbart vært tema i samtalen dagen etter med Solveig Gundersen, hvor hun ifølge Grundt Spang side 41 har sagt noe slikt som: "Kan du begripe hvor han får penger til dette, han som ikke arbeider?" Utsagnet om at "Han har ikke gjort meg noe" er for så vidt også illustrerende.

Det er også påfallende at de stripete buksene ikke har vært nevnt i de første avhørene, hverken av henne eller av Solveig Gundersen. Hun må nødvendigvis ha blitt bedt om å beskrive så nøyaktig som mulig hva han hadde på seg. Påstander om å huske bedre etter hvert bør som hovedregel bli møtt med skepsis, jf. foran under punkt 6.4.2.

Og mange faktorer kan her ha påvirket erindringsbildet. Har hun lest i avisen om stripete bukser? Har det vært flere samtaler om temaet mellom henne og Solveig Gundersen? Har tjenestemannen som avhørte henne andre gang, kommet i skade for å uttrykke seg mer ledende enn han burde? Heller ikke disse temaene kan ha vært tatt opp i en krysseksaminasjonskontekst.

Kommisjonen uttaler at forklaringen "må vurderes i lys av andre momenter og vitneforklaringer i saken, jf. nedenfor". Dette er en ny unøyaktighet fra kommisjonen. Det er bare en vitneforklaring det vises til – forklaringen fra drosjesjåfør Otto Strand. Strand, som på et passende tidspunkt hadde kjørt en mann fra Youngstorget til Lille Tøyen, forklarte for politiet 13.12.1957 at han "synes å huske at mannen kom fra Aksel Jensen-hjørnet"² – altså fra en helt annen retning enn Torggata – og at han "muligens var iført mørk frakk og hatt". Under den rettslige forundersøkelsen forklarte han at han "synes å huske at han kom østfra, fra Aksel Jensen-hjørnet, men er ikke særlig sikker på dette" og at han ikke kan "si noe om hvorledes han så ut eller hva han hadde på". Kommisjonen fortsetter:

² Dok. 18 s. 71.

"Ut fra denne forbeholdne forklaringen kan det ikke sluttet noe sikkert om hvilken retning vedkommende kom fra og hvordan vedkommende var kledd."

Stikk i strid med elementær vitnep psykologisk kunnskap – en kunnskap som jo var representert i kommisjonen i 2006 – legger altså kommisjonen større vekt på forklaringen under den rettslige forundersøkelsen – to og en halv måned etter observasjonen – enn på den forklaringen som ble gitt få dager etter hendelsen, og som utelukker Torgersen. En isolert vurdering av Strands forklaring gir ingen holdepunkter for at passasjeren var Torgersen – tvert imot.

Og så gjør kommisjonen en logisk feil. Kommisjonen mener åpenbart å gi uttrykk for at Johanne Olsens identifikasjon av Torgersen styrkes av Strands forklaring. Dette må nødvendigvis forutsette at det er identitet mellom den person Johanne Olsen observerte, og den personen som satte seg inn i drosjen, selv om Strands forklaring trekker i motsatt retning. Men uansett om man skulle legge kommisjonens resonnement til grunn, gjør ikke Strands forklaring det mer sannsynlig at Johanne Olsens forklaring er riktig. Hvis vi først åpner for at hun kan ha tatt feil, underbygger ikke hennes forklaring annet enn at det er identitet mellom den personen som passerte henne og den som satte seg inn i Strands drosje. I seg selv styrkes ikke hennes påstand om Torgersen av forklaringen fra Strand. Disse forklaringene må ses uavhengig av hverandre. At denne passasjeren skulle til Lille Tøyen, er i seg selv uten betydning for dette spørsmålet.

Så avslutter kommisjonen:

"Kommisjonen kan ikke se at det foreligger særlige forhold knyttet til vitneforklaringen fra Johanne Olsen, som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig."

Dette er et nytt eksempel på gjengangerfeilen. Også denne forklaringen – med de feilkilder den er beheftet med – må ses i kontekst med hele bevisbildet slik det fremstår nå. Som anført tidligere: Det dreier seg her om en ny og fullstendig analyse av hele beviskjeden. Denne analysen har kommisjonen fullstendig unnlatt å foreta.

Det er ingen grunn til å tro at Johanne Olsen har løyet bevisst. Hun har – i ethvert fall etter hvert – ment at det var Torgersen hun så. Men feilkildene her er så store at det ikke kan ha vært noen grunn til å legge vekt av betydning på denne forklaringen. Men manglende krysseksaminasjon og – ikke minst – manglende vitnep psykologisk kompetanse hos aktørene i 1958 har nok bidratt til at hennes positive identifikasjon er blitt tillagt større vekt enn den fortjente.

For hennes vedkommende kommer i tillegg at hennes påståtte observasjon av Torgersen i Torggaten ikke i seg selv er noe bevis for at Torgersen har begått handlingene. Men den bidrar selvfølgelig til å svekke forklaringene fra Torgersen selv og alibivitnene

Det kan selvfølgelig hevdes at det her ikke foreligger noe nytt bevis. Men dette utelukker ikke at svakhetene ved Olsens forklaring må inn i bildet ved en samlet vurdering etter § 392 andre ledd.

ANALYSE AV GERD KRISTIANSSENS FORKLARING

1.

Utgangspunktet i denne sak er at Torgersen, allerede i politiavhøret natten til 7. desember, et par timer etter pågripelsen, fremholdt at han *"...ca kl 23 traff en jente ved navn Gerd"*. Han gir en overordnet, men i og for seg tilforlatelig, beskrivelse av samværet med henne – vandringen til Tore Hundsv. 2 K, oppholdet der og returen til sentrum på sykkel – frem til de skiltes noe før kl 01.00 lørdag den 7. desember. Han ble spurt om karakteren av samværet på hans værelse – om det hadde vært av intim karakter. Det ville ikke Torgersen svare på (kanskje et svar i seg selv?).

Torgersen var ved pågripelsen ute av stand til å oppgi "Gerds" fulle navn, eller andre kjennetegn som gjorde det mulig for politiet å finne henne, utover at de hadde avtalt å møtes *"...i Teatersalen i morgen kveld, altså lørdag kveld"*. Denne viktige anledning til om mulig å få kontrollert Torgersens forklaring, lot politiet gå fra seg, og Torgersen selv var av godt forståelig grunner avskåret fra å få avklart spørsmålet på egen hånd.

2.

Gerd Kristiansens navn kom for første gang opp for politiet rundt 11. juni 1958, dvs. ca et halvt år etter drapet i Skippergata, mens hovedforhandlingen gikk mot sin avslutning i lagmannsretten. Opptakten til det hele var at Ruth Klausen og Ragna Noreng, begge ansatt i Skotøyutsalget i Storgata i Oslo, av eget tiltak oppsøkte politiet (når?) og fortalte at en julehjelp i butikken, Gerd Kristiansen, på arbeidsplassen hadde fortalt om sin tilknytning til Fredrik Fasting Torgersen. Det ble tatt opp politiforklaringer av Klausen og Noreng den 12.6.

I rapporten av 12.6 forklarer Klausen at Gerd Kristiansen, dagen etter drapet på Rigmor, dvs. lørdag den 7. desember, hadde fortalt at hun kjente Torgersen, og at hun og ektefellen hadde truffet ham (forutsetningsvis fredag den 6. desember) *"...et sted i byen og ute på gaten"*, visstnok i nærheten av Skippergata. Antagelig to dager senere, i så fall mandag 9. desember, hadde Gerd Kristiansen betrodd vitnet Klausen at det bare var hun som hadde truffet Torgersen og at hun *"...hadde sittet på sykkel"*.

Vi merker oss at mandag 9. desember var Torgersens forklaring om Gerd enda ikke kommet ut i pressen, det skjedde derimot tirsdag 10. desember. Gerd Kristiansens uttalelser på arbeidssstedet kan muligens derfor ha skjedd den 10. desember, som en reaksjon på det avisene denne dag skrev om "Gerd".

Gerd Kristiansen var ved denne anledning fortvilet, hun gråt og responderte på vitnet Klausens oppfordring om å kontakte politiet med å opplyse *"...at hun ikke turde, da hennes mann var sjalu"*. Lørdag 7. desember hadde Gerd Kristiansen møtt opp på arbeidsplassen og opplyst at hun var påført skader, men ville ved denne anledning ikke fortelle hvordan skadene hadde oppstått. Vitnet Ragna Noreng, kontorsjef i Skotøyutsalget, tidfester tidspunktet hvor Gerd Kristiansen opplyste om skadene til lørdag 7. desember 1957. Gerd Kristiansen var ved anledningen *"veldig nedfor"*, *"gråt og sa at hun hadde slått seg"*, uten å ville forklare hvordan. Vitnet Noreng "forbandt" henne for et angivelig ribbeinsbrudd og sendte henne senere til lege. Da Gerd Kristiansen kom tilbake til arbeidsplassen fikk hun ifølge Klausen *"ikke arbeidet igjen"*.

3.

Norengs og Klausens henvendelse til politiet førte til at politiet 11. juni, antagelig ettermiddag/kveld satte seg i forbindelse med Gerd Kristiansen på bopel, der man foretok et innledende avhør i nærvær av ektefellen, Kjell Kristiansen.

Den 11. juni 1958, da avhøret av Gerd Kristiansen hadde funnet sted, hadde vitnene Klausen og Noreng enda ikke avgitt sin politiforklaring, som først skjedde den påfølgende dag, 12. juni, omtrent samtidig med at Gerd Kristiansen ga sin andre forklaring. Politiet arbeidet under dette første avhøret med høyst omtrentlige – og dels uriktige – opplysninger, noe som fremgår av rapporten: Gerd Kristiansen

"...skulle angivelig ha sittet på en sykkel som ble kjørt av en mann, og nevnte Gerd Kristiansen skulle så ha falt av sykkelen, skadet seg og blitt behandlet på legevakten. Vedkommende Gerd Kristiansen skulle videre kjenne tiltalte, idet hun tidligere hadde bodd på Tøyen (Lille Tøyen), og hun skulle ha fortalt om denne hendelsen dagen etter drapet i Skippergata. Videre var det opplyst at nevnte Gerd Kristiansen skulle ha giftet seg tre uker før hendelsen inntraff."

4.

Hovedinnholdet i Gerd Kristiansens forklaring til politiet 11. juni – utover å bestride at hun hadde *"...hatt noen omgang med tiltalte eller vært noe sammen med ham"* – var først og fremst å argumentere for sitt eget "alibi"; hun hadde fredag 6. desember vært sammen med sin mann Kjell Kristiansen hele kvelden. Denne kvelden – som hun riktignok beskriver som *"en fredag kveld"*, er klarligvis fredag 6. desember, der hun for en stor del av kvelden befant seg på "Kafé Hjerterum" med ektefellen. De ankom kafeen i 20-tiden og forlot kafeen sammen ved 22-tiden. Gerd Kristiansen gir i sin forklaring en rekke detaljer fra kafebesøket et halvt år tidligere. Hun forklarer at hun kjente til Torgersen fra Tøyen, strøket de hadde vokst opp i, hun kjente ham igjen i kafeen kvelden den 6. Hun mener han ankom i kafeen i 20-tiden *"...sammen med den andre gutten"* som hun senere i avhøret navngir som Odd Starås. Torgersen hadde da på seg *"stripet dress, brun og svartstripet. Dressen så utenlandsk ut."*

Det opplyses også at vitnet og Torgersen kjente hverandre igjen – og Torgersen hilste (nikket) på henne.

Gerd Kristiansen ble 11. juni avhørt i nærvær av sin mann, Kjell Kristiansen, som i politiets påtegning på samme rapport bekrefter at han hadde befunnet seg i kafeen sammen med sin kone.

Hovedinnholdet i Gerd Kristiansens forklaring den 11.6. er med andre ord en benektelse på å ha hatt noe befatning med Fredrik Fasting Torgersen den 6.12., og at hun heller ikke kunne ha hatt det, ettersom hun hele kvelden hadde vært sammen med sin ektefelle. "Sannhetsbeviset" er først og fremst beskrivelsen av det som fant sted på Kafé Hjerterum. Utover dette er det imidlertid intet som direkte bekrefter at de faktisk var på kafeen samtidig med Torgersen fredag 6. desember. At Torgersen og Gerd Kristiansen hilste på hverandre, er ikke bekreftet fra Torgersens side.

5.

I sin andre forklaring, 12.6.1958, går Gerd Kristiansen ikke ytterligere inn på sitt alibi den 6.12.57, men gir en noe bredere beskrivelse av sin egen bakgrunn og hvordan hun kjente Torgersen fra oppvekst og nabolag. Hun opplyser at hun giftet seg 2. november 1957 og således var relativt nygift under de påfølgende begivenheter.

I dette avhøret blir hun også spurt ut om de forhold vitnene Klausen og Noreng hadde vært inne på i sine forklaringer (som hadde funnet sted umiddelbart før, samme dag, dvs. 12. juni). Gerd Kristiansen bruker avisomtalen om "Gerd" – formentlig oppslagene tirsdag 10. desember – som forklaring på at hun omtalte Torgersen på arbeidsplassen. Hun bekrefter således at hun blant annet har snakket med vitnet Klausen, at kontorsjefen Noreng var koblet inn, og at hun på dette tidspunkt var påført et ribbeinsbrudd.

Ut fra det hun leser i avisen fremholder Gerd Kristiansen at Torgersen, ved å vise til "Gerd" peker på henne. Hun *"...fikk nærmest et sjokk da hun tenkte på at det var noe han hadde diktet opp og nå fant på å bruke hennes navn, da hun så nylig hadde hilst på ham i Hjerterum. Det var Torgersen som hilste først, og hun måtte da hilse igjen."*

I denne del av sin forklaring bekrefter Gerd Kristiansen langt på vei det ytre hendelsesforløp, ribbeinsbruddet, hennes fortvilelse og samtaler på arbeidsplassen. Derimot avviser hun gjengivelsen av de samtaler hun hadde hatt med vitnet Klausen. Hun oppgir som årsak til ribbeinsbruddet at hun hadde forløftet seg på noen kartonger på lageret.

Det opplyses i rapporten at hun hadde fått seg forelagt Klausens forklaring, men at Gerd Kristiansen fastholdt sin egen. Det bekreftes imidlertid ikke at hun måtte slutte i jobben.

6.

Gerd Kristiansens ektefelle, Kjell Kristiansen, var som nevnt tilstede under det første avhøret av Gerd Kristiansen den 11. juni om kvelden. Isærskilt påtegning fra rapportskriver bekrefter Kjell Kristiansen at han hadde vært sammen med sin kone på Hjerterum *"...den fredagskvelden som er nevnt i forklaringen."* Han bekrefter også at han gikk fra Kafé Hjerterum sammen med sin hustru den kvelden, antagelig ved 22-tiden.

Kjell Kristiansen avgir en egen forklaring til politiet den 12.6.58, der han fyller ut sin versjon og husker at Gerd Kristiansen gjorde ham oppmerksom på Torgersen i kafeen. Hun siteres på å ha sagt: *"Der kommer han som trillet: ølfatet"*. Vitnet var også kjent med ribbeinsbruddene som han tilskrev *"forløfting eller noe slikt på sitt arbeidssted"*. Heller ikke Kjell Kristiansen nevner i sin forklaring at Gerd Kristiansen måtte slutte.

Noe påfallende: Kjell Kristiansen ønsket at Gerd Kristiansen forklarer seg i retten for lukkede dører.

7.

Det foreligger ikke opplysninger om hvordan påtalemyndigheten vurderte det bevismateriale som fremkommer gjennom politirapportene 11. og 12. juni 1958. Det kritiske spørsmål er om man foretok noen vurdering overhodet, utover en beslutning om å legge

bevismaterialet tilside. Først på 70-tallet, i tilknytning til det arbeid som på dette tidspunkt ble gjort med sikte på å få Torgersens sak gjenopptatt, ble man oppmerksom på disse politiforklaringene. Sporene var da blitt "kalde" – muligheten for å få verifisert forklaringene var sterkt begrenset.

Når det her er grunnlag for å etterlyse påtalemyndighetens behandling av det bevismateriale politirapportene 11. og 12. juni inneholder, er det ikke minst på grunn av det tidspunkt disse opplysningene kom frem. (Hva er datoen på anmeldelse 17906/1957?) Det må anses som et viktig punkt at politirapportene først forelå på et tidspunkt i saken da bevisførselen i Eidsivating lagmannsrett var avsluttet – og advokat Dorenfeldt hadde påbegynt sin prosedyre. Dette fremgår av rettsboken. Vårt Land (13. jun 1958) siterer Dorenfeldt slik:

"Fredrik Fasting Torgersens alibi med "Gerd" er avslørt som bevisst: falsum! sa L. J. Dorenfeldt i første del av sitt prosedyreinnlegg i går ettermiddag i drapssaken fra Skippergata."

Klausen/Norengs forklaring kom altså for sent. Det har imidlertid i sterk grad formodningen mot seg at aktor Ikke leste rapportene, men det sier nærmest seg selv at han på dette tidspunkt av saken ikke var innstilt på ytterligere etterforskning, siden han allerede hadde tatt standpunkt til skyldspørsmålet og formidlet sin oppfatning til retten. En anmodning om utsettelse og ny etterforskning ville nødvendigvis av juryen bli tolket som usikkerhet knyttet til den drapsteori Dorenfeldt med stor bravur hadde presentert for juryen den 12. juni. Poenget for påtalemyndigheten – da og senere – må ha vært å argumentere for at dette bevismateriale ikke kunne ha betydning i saken og følgelig kunne legges til side.

Det har vært reist spørsmål om i hvilken grad forsvaren, høyesterettsadvokat Knut Blom, kjente til dette nye bevismaterialet. Høyesterettsadvokat Blom hadde ordet i avsluttende prosedyre formiddagen den 13. juni. I gjenopptagelsessaken fra 2006 har påtalemyndigheten – og gjenopptagelseskommisjonen – lagt vekt på en opplysning i Aftenposten 12. juni 1958 som refererer fra rettsforhandlingene 11. juni. Her står det:

"Det later til at spenningen i drapssaken fra Skippergata skal holde seg helt til siste stund. I dag skulle det bare gjenstå å høre de psykiatriske sakkyndige for så å gå løs på prosedyren. Men i går ettermiddag fikk politiet en opplysning som nødvendiggjorde fortsatt etterforskning. Det dreier seg om en ny "Gerd" som muligens skal kunne skaffe Fredrik Fasting Torgersen alibi for drapskvelden, idet hun skal kunne fortelle om en tilsvarende episode med besøket: på hans værelse og sykling med ham til byen. Denne "Gerd" bærer imidlertid et annet navn, og det er spørsmål om hun ikke hadde sin opplevelse en annen kveld enn den som er aktuell i drapssaken. I formiddag er hun til avhøring hos politiet og statsadvokaten og forsvaren er blitt enige om å avvente resultatet av dette avhør før man tar standpunkt til om hun skal avhøres som vitne i retten."

Ut fra sammenhengen må dette være opplysninger Aftenposten må ha fått direkte fra politiet, overensstemmende med det som står i politiets rapport 11. juni 1957.

Opplysningene i Aftenposten avklarer imidlertid ikke om advokat Blom fikk tilgang til rapporten av 11. juni, og heller ikke om han fikk tilgang til politiforklaringene 12. juni, og da med mulighet til å analysere innholdet nærmere.

En sannsynlig forklaring er at påtalemyndigheten kan ha orientert forsvarer om at vitnet Gerd Kristiansen bestred kontakt med Torgersen og at hun hadde alibi den 6. desember 1957, idet også hennes ektefelle bekreftet at de hadde vært sammen. Tidsaspektet må ha gjort at forsvareren ikke hadde noen mulighet for å kunne gå dypere inn i dette.

Det kan være grunnlag for å gå et skritt videre og stille spørsmål om etterforskningen rundt Gerd Kristiansen kan ha vært styrt/manipulert av Dorenfeldt selv. Følgende spørsmål oppstår: Når kontaktet Klausen/Noreng politiet første gang? (hva er datoen på anmeldelse 17906/1957?) Hva står i anmeldelsen/hva forklarte Klausen/Noreng i sitt første møte med politiet? Erling Moss opplyser i sitt notat av 16. september 1999: "Hun (Gerd Kristiansen) forteller at politiet også kom til Voksenkollvei en 20 om kvelden, i sivil og med sivil politibil. Kriminalsjefen, L'abbé Lund hadde også vært der. Det må vel ha vært på kvelden tirsdag 10. juni 1958. Politiet kan ha fått henvendelsen av Ragna og Ruth sent denne ettermiddagen, for eksempel etter Aftenpostens ettermiddagsutgave. Ellers må dette kveldsbesøket ha vært om kvelden onsdag den 11. juni, men det er i så fall et av de første formelle avhør av Gerd og Kjell denne dagen. (Politiets logg er helt blank om dette, ikke et ord i det hele tatt!).

De ovenstående opplysninger peker sterkt i retning av en styrt etterforskning.

VURDERING

1. PROBLEMSTILLING

Kjernen i Klausens/Norengs forklaringer til politiet 12.6. er at Gerd Kristiansen i dagene etter drapet betrodde seg overfor arbeidskamerater om at hun hadde vært sammen med Fredrik Fasting Torgersen om kvelden den 6. desember. Måten hun formidlet dette på – blant annet i "*åndenød og gråt*" – hadde overbevist dem om at dette ikke var noe hun fant på. Ribbeinsbruddene, skader hun møtte opp med på arbeidsplassen 7. desember, uten å ville fortelle om årsaken, ga grunnlag for antagelser om at skadene kunne ha sammenheng med et ekteskapelig oppgjør. Ruth Klausen hadde i sin samtale med Gerd Kristiansen oppfordret henne til å kontakte politiet, noe hun hadde avslått. Hun begrunnet dette med at mannen var sjalu og at hun fryktet svigerforeldrenes reaksjon. Ragna Noreng, hennes overordnede i skotøybutikken, la på bandasjer og sendte henne senere til lege.

Situasjonen rundt Gerd Kristiansen, slik den fremstod for ledelsen, førte til at hun mistet jobben i skobutikken.

Kjernen i Gerd Kristiansens forklaring 11. juni er på den ene side at hun bekrefter det ytre hendelsesforløp: Hun hadde gråtende omtalt drapssaken og Fredrik Fasting Torgersen, hun var blitt påført ribbeinsbrudd og bekrefter at hun mistet jobben i skobutikken.

Det innholdet i samtalene – først og fremst hvordan disse er beskrevet av vitnet Ruth Klausen – som bestrides.

2. TEMAETS BETYDNING

Det ovennevnte bevistema – hva Gerd Kristiansen faktisk fortalte sine arbeidskamerater i dagene etter drapet – står sentralt i spørsmålet om "Gerds" eksistens. Dersom forklaringene fra Klausen/Noreng skulle stemme med de faktiske forhold – at Gerd Kristiansen med stor grad av troverdighet hadde opplyst at det var hun som "*hadde sittet på sykkelen med Torgersen*", er dette en opplysning som nødvendigvis måtte sette hele drapssaken mot Torgersen i et nytt lys. Opplysningene i avhøret 12. juni sparket hen under den drapsteori Dorenfeldt på samme tid med stor bravur og sikkerhet fremførte i lagmannsretten. At politi- og påtalemyndighet i juni 1958 unnlot å gjøre mer for å klarlegge faktum, fremstår som en åpenbar etterforskningsmessig forsømmelse. At man ikke bidro til at de nye opplysninger ble bibrakt lagmannsretten, er tilsvarende en åpenbar rettergangsfeil. I dag, i forbindelse med den foreliggende begjæring om gjenåpning, bør politiforklaringene, slik de foreligger, analyseres nærmere, med tanke på en klarlegging av hvilke av de motstridende forklaringer som er mest troverdig

3. MOTIVETS BETYDNING FOR TROVERDIGHETEN "

Et utgangspunkt for en vurdering av troverdigheten av de motstridende forklaringer, er å se på hvem av vitnene som hadde den sterkeste oppfordring til å forklare seg overensstemmende med faktiske forhold.

Klausen/Noreng: Beslutningen om å oppsøke politiet med det de visste, hadde trolig sin bakgrunn i presseomtalen av rettsforhandlingene, der man oppfattet at nettet snørte seg stadig tettere rundt Fredrik Fasting Torgersen. I dette perspektiv må det åpenbart har vært en samvittighets sak for Klausen/Noreng som, bak disponent Svendsens rygg, oppsøke politiet med det de visste. Det anses utelukket at de ville ha tatt dette initiativet, uten at de satt med en sterk og klar opplevelse av hendelsene med Gerd Kristiansen i desember 1957. At Gerd Kristiansen kan være misforstått, fremstår som meget usannsynlig. At hun skulle ha funnet på "historien om at hun satt på sykkelen til Torgersen", har formodningen mot seg.

Gerd/Kjell Kristiansen

Gerd Kristiansen har åpenbart hatt et sterkt behov for å distansere seg fra Torgersen, noe som i tilfelle ville hatt konsekvenser for hennes omdømme, forholdet til ektefellen og familien for øvrig. En erkjennelse på dette tidspunkt ville skapt sensasjon, trolig også offentlig kritikk for at hun sto frem på et så sent tidspunkt. Dersom opplysningene om at mannen var sjalu og voldelig er riktig, kunne frykten også ha en rent fysisk dimensjon.

Gerd Kristiansen kunne trolig bedt om fritak fra å forklare seg til politiet/domstolene, jf. strpl § 123, første ledd annet punktum, men det å be om et slikt fritak ville trolig satt henne i en nærmest umulig situasjon i forhold til omgivelsene. Det ville være indirekte å innrømme at hun hadde noe å forklare av betydning for straffesaken, men som hun allikevel ikke ønsket å opplyse av hensyn til egen velferd og omdømme.

Den eneste måten å komme ut av en slik situasjon på, ville være å benekte faktum, dvs. å lyve. Siden de samme implikasjoner gjorde seg gjeldende i forhold til ektefellen, ville han måtte være med på notene.

Nettopp fordi disse sider ved de foreliggende forklaringer må ha fremstått som åpenbar for politi- og påtalemyndighet, var det selvsagt enda sterkere grunn til å søke å få verifisert forklaringen gjennom ytterligere etterforskning, ved siden av å viderebringe det disse vitner kunne forklare til lagmannsretten. Dette kommer jeg tilbake til i det avsluttende punkt.

Med utgangspunkt i den åpenbare tvangssituasjonen som Gerd Kristiansen i tilfelle ville ha befunnet seg i, gitt at opplysningene fra Klausen/Noreng var riktige, burde det allerede i utgangspunktet være grunnlag for en kritisk innfallsvinkel til det Gerd Kristiansen forklarte.

4. GERD KRISTIANSENS FORKLARING OM SITT ALIBI

Analyserer man Gerd Kristiansens forklaring av 11.6.1957 om sitt alibi, er det slående at samtlige av de enkeltheter hun gjengir fra Kafé Hjerterum den 6.12. – beviset for at hun var på kafeen i dette tidsrom – i sin helhet kan være tatt fra rettsreferatene i dagspressen – eksempelvis Dagbladets referat den 3.6.1958. Det er også unøyaktigheter i hennes forklaring som er lite forenlig med det som faktisk fant sted i kafeen i den tid Fredrik Fasting Torgersen oppholdt seg der. Hennes forklaring rundt oppholdet på Hjerterum kan leses som en utdypning og begrunnelse for sitt hovedpoeng, nemlig at hun hadde alibi den kvelden, og at hun forlot kafeen sammen med sin ektefelle i 22-tiden, en forklaring Kjell Kristiansen bekrefter til politiet – både den 11.6. og i sin forklaring den 12.6.

Når Gerd Kristiansen lenge i ettertid – i sin samtale med Eskeland og Moss i 1999 – åpner opp for at opplysningene til politiet ikke var riktige, dvs. at Gerd og Kjell Kristiansen hadde en krangel kvelden den 6. desember og at de var ute på byen i hver sin retning den kvelden, bidrar dette selvsagt til den grunnleggende tvil man kan ha om forklaringens riktighet.

5. HVORFOR GIKK IKKE GERD KRISTIANSEN TIL POLITIET?

Dersom Gerd Kristiansens forklaring 11.6.1958 var den som stemte med faktum, er det vanskelig å forstå hvorfor hun ikke hadde stått frem med sin mann og fortalt politiet om det som hadde skjedd på Kafé Hjerterum, umiddelbart etter drapet da politiet etterlyste vitner som kunne kaste lys over Torgersens bevegelser den 6.12., blant annet på Kafé Hjerterum.

Det ville selvsagt vært helt uproblematisk for Gerd Kristiansen å gi sin versjon av kafebesøket til politiet, den hun senere ga i sin politiforklaring 11.6., og som ektefellen i tilfelle kunne bekrefte.

Når dette likevel ikke skjedde, til tross for at det åpenbart må ha vært en del av det man snakket om på arbeidsplassen, kan det skyldes en erkjennelse hos Gerd Kristiansen om at hennes forklaring ikke tålte dagens lys, og at denne versjonen ville kunne bringe henne i vanskeligheter.

6. BETYDNINGEN AV AT GERD KRISTIANSSEN MISTET JOBBEN

At omstendighetene rundt Gerd Kristiansen i dagene 6. og 7. desember resulterte i at hun mistet jobben i Skotøyutsalget, må tillegges betydning i flere henseender:

- Det innebærer at vi bør kunne utelukke at årsaken var ribbeinsbruddene – ikke minst med den årsak Gerd Kristiansen i sin forklaring 12.6.58 oppgir: At hun hadde forløftet seg på noen kartonger på lageret. Dersom denne årsak hadde vært den reelle, ville den nødvendigvis ha inntrådt og blitt konstatert i arbeidstiden – og selvsagt ikke resultert i at hun mistet jobben.
- Og hvorfor skulle Gerd Kristiansen den 7.12. ha avslått å besvare Norengs gjentatte spørsmål om årsaken?
- Skaden må etter dette være påført Gerd Kristiansen utenfor arbeidet, og må formentlig ha inngått i den samlede vurdering som disponent Svendsen foretok da han lot henne miste jobben.
- Utslagsgivende for avgjørelsen må antas å ha vært forholdet til den pågående straffesak mot Fredrik Fasting Torgersen. Dette er for øvrig også bekreftet av Gerd Kristiansen i møtet med Ståle Eskeland og Erling Moss den 16. september 1999. Ifølge referatet fra møtet ordla han seg slik:

"Hun ble innkalt til disponent Svendsen som sa hun måtte slutte fordi forretningen ikke kunne bli innblandet i Skippergata-saken"

- Det kan i denne forbindelse reises spørsmål om hva som var det utslagsgivende: Var det det faktum at det var kjent blant de ansatte at hun "hadde sittet på sykkel til Torgersen" alene, eller var det utløsende at hun til tross for dette valgte ikke å melde seg til politiet, og dermed bidra til den nødvendige avklaring av skyldspørsmålet?

Det sier seg selv at det utvilsomt ville representere en sterk belastning, også for bedriften og arbeidsmiljøet, å sitte med en slik skjult kunnskap mens saken gikk mot sin avslutning i lagmannsretten. At Gerd Kristiansen kunne være utsatt for vold hjemme, gjorde ikke saken enklere.

Det ser for øvrig ut til at Gerd Kristiansen aksepterte disponent Svendsens avgjørelse, uten innvendinger. Også dette sier sitt. Det er påfallende at verken Gerd eller Kjell Kristiansen nevner dette i sine politiforklaringer den 12. juni.

7. OPPSUMMERING

Siden de forannevnte problemstillinger knyttet til forklaringene fremstår som åpenbare, burde det også ha vært reflektert rundt dem innenfor politi- og påtalemyndighet i juni 1958. Det er helt uforståelig – og under enhver omstendighet en grov etterforskningsfeil, at ikke dette ble brakt videre til retten, jf. det Nils Erik Li anfører i sitt notat på side 79 flg.

Under enhver omstendighet burde det umiddelbart ha vært iverksatt etterforskningskritt for å få verifisert bl.a. følgende:

- Om et møte mellom Gerd Kristiansen og Torgersen ville vært preget av gjenkjennelse.
- Om Gerd Kristiansen virkelig hadde vært på Kafé Hjerterum den 6.12., og de aktuelle tidspunkt i denne forbindelse.
- Om hva andre i Skotøymagasinet hadde overhørt – og hvilke omstendigheter disponert Svendsen handlet ut fra da han ikke lot henne få jobben tilbake.
- Hvilke fysiske skader Gerd Kristiansen var påført, tidspunkt for dette og årsaksforhold.

I den samtale Ståle Eskeland og Erling Moss hadde med Gerd Kristiansen i 1999 heter det (side 3):

"Hun sa at hun ikke var sikker på om mannen Kjell og hun selv hadde dratt sammen fra Hjerterum den 6. desember 1957 om kvelden (antagelig mellom 22 og 22.30 ifølge politiavhørene), en i og for seg pussig opplysning all den stund politiavhørene fra 1958 er helt presise på dette punkt: De dro hjem til Voksenkollen sammen, heter det der. Det hendte at Kjell ville være ute "lenger enn henne ("ta noen øl til"), og det hente at de kranglet og at han hadde vært voldelig mot henne (ble ikke spesifisert, men fremsatt med ord og vendinger som tydelig ville dempe dette ned), og at han var sjalu. Han reagerte med sinne om noen kom og bød henne opp til dans, sa hun".

Det er altså en mulighet for at en mer inngående eksaminasjon av Gerd Kristiansen og hennes ektefelle om sine bevegelser den 6. desember kunne slått sprekker, og dermed svekket henne alibi. Alt dette kunne vært utslagsgivende for de vurderinger juryen ville gjort rundt selve skyldspørsmålet.

8. KONKLUSJON

1. Det er overveiende sannsynlig at vitnene Klausen/Noreng har gitt en dekkende beskrivelse av det som skjedde rundt Gerd Kristiansen i Skotøyutsalget 7. desember og de påfølgende dager.
2. Gitt at deres forklaring er dekkende, foreligger det en klar sannsynlighet for at det Gerd Kristiansen fortalte, stemte med virkeligheten – "...at hun hadde sittet på sykkelen".
3. Hadde Gerd Kristiansen "sittet på sykkelen" faller aktoratets drapsteori.
4. Da politiet brakte temaet på bane 11. juni, er det rimelig å anta at Gerd Kristiansen opplevde en umulig tvangssituasjon. Hun hadde valget mellom å påføre seg store personlige belastninger i full offentlighet, eller unngå dette ved å lyve. Hun valgte det siste. Av samme grunn har det vært nødvendig for Gerd Kristiansen å fastholde sin forklaring i ettertid.
5. Da den nye informasjonen forelå 12. juni 1958 var "toget gått" i forhold til påtalemyndigheten som allerede hadde konkludert i skyldspørsmålet og argumentert for skyld overfor lagmannsretten. Politiets drapsteori fikk fullt

gjennomslag i lagmannsretten. Dette har påvirket påtalemyndighetens holdning i ettertid.

6. Som en konsekvens av påtalemyndighetens standpunkt, ble ikke Gerd Kristiansens forklaring for-søkt verifisert. Fredrik Fasting Torgersen fikk således heller ikke reelle muligheter til å identifisere "Gerd".

EN NÆRMERE GJENNOMGANG AV DEN TIDLIGERE BEHANDLINGEN AV BARNÅLBEVISET

Gjennomgangen av barnålbevisets historikk nedenfor er basert på Nils Erik Lies analyse som – jf. ovenfor – er inntatt i bilagsbind c3. Vi skal i det følgende skal gi et sammendrag av denne utredningen:

I Hovedforhandlingen i 1958

A. Oppnevning av de to sakkyndige og deres konklusjoner

Lie gjennomgår oppnevningen av de to sakkyndige: Printz og Mork.

Han påpeker i punkt 3.2 at det er grunn til å trekke Printz' habilitet som sakkyndig i tvil. Han viser til at Printz tidligere også var benyttet som sakkyndig i forbindelse med det såkalte avføringsbeviset. og at hans uttalelse av 17. januar 1958 om dette beviset ikke kunne forstås på annen måte enn at han mente at Torgersen hadde vært på drapsstedet og altså var skyldig. Til tross for dette ble han oppnevnt på ny for å uttale seg om barnålbeviset.

I punkt 3 (s. 6 flg.) refererer Lie de skråsikre konklusjonene fra henholdsvis Printz og Mork. Printz konkluderte med at han med "absolutt sikkerhet kunne påvise full overensstemmelse" med prøvene fra Torgersens klær og fra åstedet.

Mork konkluderte på samme måte: Det var full overensstemmelse både i form og størrelse mellom barnålene som stammet fra kjelleren og de barnålene som ble funnet på Torgersens klær. Han gikk til og med så langt at han fant det "med en meget stor sannsynlighet" for at barnålene til og med stammet fra samme mortre.

På s. 9-12 i utredningen analyser Lie de sakkyndiges uttalelser, og påviser flere mangler:

Mork har neppe foretatt noen direkte sammenligning av dressnålene og kjellernålene – det eneste det ser ut som om han har sammenlignet, har vært Printz' preparater av disse nålene. Han påviser videre at det fremgår av de to sakkyndiges uttalelser at de nålene som ble undersøkt ikke var så like som det ble gitt inntrykk – se s. 12. Det vesentlige er imidlertid Lies påpekning av at Morks erklæring bekrefter at den type nåler man har å gjøre med i nærværende sak ikke er sjeldne, slik påtalemyndigheten utleder de sakkyndiges konklusjoner: Nålene på et undertrykt tre (et tre hvor det har vært dårlige vekstforhold) vil normalt være korte, og av samme lengde og form som nålene i nærværende sak. For ytterligere detaljer henvises til Lies redegjørelse i punkt 4.3.

I punkt 5 gjennomgår Lies de sakkyndige forklaringer under hovedforhandlingen, og påviser at de var like sikre som de hadde gitt uttrykk for i sine skriftlige erklæringer.

I punkt 5.2 på s. 16 oppsummeres de sakkyndiges anførsler på følgende måte:

- ”1. Kjellernålene og dressnålene er så like at de ikke kan holdes fra hverandre i en blanding (Begge).
2. Barnålenes lengde er avhengig av vekstbetingelsene, mens formen mer er en arvelig egenskap. (Mork)
3. Både kjellernåler og dressnåler hadde en sjelden form, som de sakkyndige aldri hadde sett maken til. Sjeldenheten innebar at dressnålene måtte stamme

fra juletreet i kjelleren. Her var det ikke rom for tvil (Printz). I det minste var dette meget sannsynlig. (Mork).”

B. Kritikken av de opprinnelige sakkyndige

I punkt 5.3 (s. 16 flg.) analyserer Lie de sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen basert på de grundige pressereferatene, og påviser flere feil.

Det sentrale er det som Lie anfører i siste avsnitt i punkt 5 på s. 18:

"Hva man får på seg av nåler i granskogen, er avhengig av lys – og vekstforhold for de konkrete trærne man kommer i direkte fysisk kontakt med. Er man bare i kontakt med et lite, veksthemmet tre, får man bare korte nåler på seg, uansett om granskogen rundt omkring er full av nåler på 12-15 mm eller mer. Det er påfallende at Mork ikke har sett dette, all den stund han har vært klar over at man "finner slike trær i underbestandet hvor det er mangel på lys slik at veksten blir sterkt nedsatt på grunn av beskygning."

At veksthemmete trær kan få bare korte nåler bekrefte til overmål av det tre saken gjelder – juletreet i kjelleren i Skippergaten 6 B."

I punkt 5.5 – s. 18-19 – refereres Dorenfeldts prosedyre, og det fremgår at statsadvokat Dorenfeldt anså barnålbeviset som særdeles sterkt bevis – og enda sterkere enn avføringsbeviset.

C. Bevisførselen under hovedforhandlingen i 1958

I punkt 5.5 på side 20 oppsummeres behandlingen av barnålbeviset under hovedforhandlingen på følgende måte:

"(1) De sakkyndige har forklart – uten å gi uttrykk for tvil –

a) at dressnålene og kjellernålene var identiske, i den forstand at de i en blanding ikke kunne skilles fra hverandre, og

b) at identiteten var ekskluderende, i den forstand at det dreide seg om nåler som hadde en så sjelden lengde og form at de sakkyndige ikke hadde sett maken før, og at det da måtte legges til grunn at både dressnåler og kjellernåler stammet fra treet i kjelleren – "hevet over tvil" og "ikke rom for tvil" i følge Printz (Morgenbladet 10. juni 1958), "meget stor sannsynlighet" i følge Mork (Aftenposten, Arbeiderbladet og Morgenbladet 10. juni 1958).

(2) Statsadvokat Dorenfeldt har i sin prosedyre ansett barnålbeviset alene for å være tilstrekkelig til å felle Torgersen, omtalt dette beviset som "et naturvitenskapelig bevis av første klasse" og erklært at mulighetene for at dressnålene stammet fra et annet sted enn kjelleren i Skippergaten 6 b var så liten som en til en milliard.

(3) At barnålene var meget sjeldne, har vært akseptert av forsvareren.

(4) Lagretten må nødvendigvis ha ansett barnålbeviset som et meget tungtveiende bevis mot Torgersen.”

Statsadvokat Dorenfeldts uttalelser av 17. september 1958 samt en etterfølgende uttalelse av 4. juni 1976 bare bekrefter konklusjonen om at påtalemyndigheten tilla barnålbeviset en særdeles stor vekt som følge av de sakkyndiges skråsikre konklusjon.

II Behandlingen av barnålbeviset ved tidligere begjæringer

A. Gjenopptakelsessaken 1973 – 1976

I forbindelse med behandlingen av den første gjenopptakelsesbegjæringen ble det innhentet nye sakkyndige uttalelser fra forstkandidat Ragnvald Aaheim.

Aaheim påpekte – jfr. s. 21 - at nåler ble forholdsvis korte hvis treet eller grenen er i dårlig vekst, og at det er større sannsynlighet for at man først får korte nåler i klærne når man oppholder seg i en barhytte.

Begge disse forholdene ble underkommunisert ved forhandlingen i 1958.

Lie peker videre på at lagmannsrettens beslutning av 27. juni 1975 hviler på en misforståelse av hva som er kjernen i barnålbeviset, og at Høyesteretts kjæremålsutvalg i sin senere kjennelse av 31. mai 1976 ikke en gang kommenterer Aaheims utredninger.

B. Gjenopptakelsessaken 1997 – 2001

- Her ble det innhentet ytterligere en sakkyndig uttalelse fra professor dr. philos. Carl Morten Motzfeldt Laane og professor dr. philos Klaus Høiland – se Lie s. 22-24.

Laane og Høiland bekreftet på et generelt grunnlag sammenhengen mellom korte nåler og flat form, og at trær med korte avflatede nåler er vanlige, spesielt i busksjiktet.

Med dette som utgangspunkt påviser Lie at Morks utsagn om sjeldenhet med hensyn til lengde og form ikke var riktige.

Laane og Høiland bekrefter videre under henvisning til empiriske funn at det ikke er uvanlig etter en skogstur å finne barnåler i klærne som samsvarer med barnålene i dressen med hensyn til lengde og form.

- I tillegg ble det innhentet en sakkyndig uttalelse fra Institutt for Skogforskning.

Som påvist av Lie på s. 26 – 27 aksepterer representantene for Instituttet – etter å ha gått gjennom erklæringene fra Laane og Høiland – de funn og konklusjoner som Laane/Høiland hadde kommet til, og de var enige i at trær med nåler som har samme lengde og form som kjellernålene – og dermed også dressnålene – forekommer.

Laane og Høilands utsagn om at "*korte nåler av flat, tilspisset form er vanlig hos små undertrykte grantrær i skyggefull skog*", ble ikke imøtegått.

- Gjenopptakelsesbegjæringen ble behandlet først av Borgarting lagmannsrett i kjennelse av 18. august 2000 og senere av Høyesteretts kjæremålsutvalg ved kjennelse av 28. november 2001. Lagmannsretten kommenterer overhodet ikke det springende punkt: Hvor vanlig er den alminnelige forekomsten av nåler med de egenskaper som man har å gjøre med i nærværende sak, og sannsynligheten for å få fem nåler av denne typen på seg under oppholdet i skogen?

Lagmannsretten gjengir for øvrig uttalelsene fra Printz og Mork fra lagmannsretten på en uriktig måte.

- I kjæremålsutvalgets kjennelse får man heller ingen drøftelse av det som er det springende punkt: Utvalget unnlater helt å kommentere og vurdere klargjøringen fra Laane/Høiland om at korte nåler er vanlige i busksjiktet, og at nålene der normalt i stor utstrekning vil ha en lengde og en form som er lik nålene på juletreet i kjelleren.

Utvalget tar også feil i sine vurderinger med hensyn til ekskluderende identitet mellom kjellernåler og dressnåler.

Utvalget har også som Lie påpeker på s. 29 – en problematisk gjengivelse av bevisbyrdereglene.

C. Gjenåpningssaken i 2004 – 2006

- Det ble nå innhentet ytterligere sakkyndige uttalelser – denne gang fra professor dr. philos Rune Halvorsen Økland – se Lie s. 30–31.

Hans konklusjoner samsvarer helt ut med konklusjonene fra Laane og Høiland fra 1998: Halvorsen Økland bekrefter at undertrykte grantrær med korte nåler ikke er sjeldne, og at undertrykte trær, grener og skudd forekommer hyppigst i busksjiktet, der mennesker ferdes. Han avviser videre Morks påstand om arvelige egenskaper som årsak til formen og påviser – med referanse til faglitteratur – sammenhengen mellom lysforhold og form med årsak i økofysiologiske forhold.

- Det ble også innhentet en ny uttalelse fra Institutt for skogforskning ved Kåre Venn.

Som påvist av Lie synes nå Venn å akseptere at nåler av den foreligger karakter ikke er sjeldne, jfr. uttrykket om at de *"er i hvert fall ikke den vanligst forekommende i norsk skog."*

Dette er helt riktig – barnåler med den aktuelle størrelse og form finnes jevnt over på grener på spesielle trær eller på trær på særlige voksesteder.

Det betyr at hvis man oppholder seg på slike steder, kan man bli påført grannåler av den aktuelle størrelse og karakter. Som Venn påpeker, blir det derfor avgjørende hvilket sted man tar prøver fra i skog eller andre steder for å studere frekvens av forekomsten

av slike nåler. Dette er helt riktig – og står i klar motstrid med uttalelsene fra 1958 fra Printz og Mork.

III Gjenopptakelseskommisjonens behandling

- Gjenopptakelseskommisjonens vedtak av 8. desember 2006 blir gjennomgått av Lie s. 32-38.

Behandlingen er delt i drøftelser av forholdet til henholdsvis straffeprosessloven § 391 nr 3 og § 392, annet ledd.

Kommisjonen tar ikke inn over seg at de sentrale elementene i uttalelsen fra Printz og Mork er tilbakevist av de sakkyndige, og at når man leser de sakkyndiges uttalelser under ett, kan de ikke forstås på annen måte enn at det er full enighet om

- at korte nåler ikke er sjeldne,
- at korte nåler er vanlige på undertrykte trær og grener
- at korte nåler vil ha en flattrykt og spisset form, og
- at frekvensen av korte nåler er avhengig av lystilgang og øvrige forhold på voksestedet.

For øvrig er det helt riktig som Lie fremhever: Økland har ikke foretatt noen vurdering av bevis som ligger utenfor hans mandat. Han har vist til andre uttalelser som har gitt grunnlag for å trekke Printz' konklusjoner i andre sakkyndigspørsmål i tvil. Disse merknadene fra hans side er selvfølgelig ikke uforenlige med at hans konklusjoner med hensyn til barnålbeviset er korrekte: Hans behandling av dette beviset må selvsagt vurderes etter sitt innhold.

Også kommisjonens drøftelse av forholdet til § 392, annet ledd gjennomgås og det påvises feil ved kommisjonens resonnement og argumentasjon. Igjen overser man det som er det sentrale punkt: Likheten mellom barnålene i dressen og på juletreet er ikke-*ekskluderende*. Da må barnålene ha karakteristika eller sjeldne trekk som innebærer at mulige alternativer kan *utelukkes*. Dette mente Printz og Mork – dette er imidlertid helt klart uriktig, jfr. ovenfor. Slike karakteristika er ikke påvist av noen.

Som påvist av alle de senere sakkyndige, er det intet som motsier at dressnålene kan stamme fra et hvilket som helst tre med korte nåler som en bruker av dressen måtte ha kommet i kontakt med. Slike trær er ikke alminnelige, men forekommer altså regelmessig på steder hvor vekstforholdene er suboptimale.

For øvrig henvises til Lies kritiske gjennomgang og konklusjon som tiltredes.

ANALYSE AV DEN TIDLIGERE BEHANDLING AV TANNBITTBEVISET

I det følgende skal vi gjennomgå historikken mht. utviklingen av vurderingen av tannbittbeviset.

I Hovedforhandlingen i 1958**A. Oppnevning av sakkyndige**

I punkt 3 gjennomgår Lie oppnevningen av de sakkyndige som ble oppnevnt i 1958, og påviser at kompetansen til Ferdinand Strøm og Jens Wærhaug var svært begrenset med hensyn til den delen av rettsodontologien som refererer seg til identifisering av bittmerker. Wærhaug hadde i det hele tatt ingen rettsodontologisk erfaring. Ingen av de to hadde tidligere erfaring med identifikasjon av bittspor i menneskelig vev.

B. De sakkyndiges skriftlige erklæringer

I punkt 4 gjennomgås de sakkyndiges skriftlige erklæringer til Eidsivating

lagmannsrett i 1958, og det foretas en analyse av erklæringene, herunder en påpekning av uoverensstemmelser mellom de to erklæringene (punkt 4.3.1) og – det er sentralt – en påpekning av viktige uoverensstemmelser som *ikke ble omtalt* hverken av Strøm eller Wærhaug, se punkt 4.3.2.

Som det fremgår av konklusjonen i tredje avsnitt på side 9, er konklusjonen at sammenfallet mellom de to erklæringene først og fremst er begrenset til å konstatere spor etter furer i tennene til biteren i bittmerkene 1, 5 og 6 og furer i Torgersens tenner 21, 31 og 41 – dog således at det gis forskjellige beskrivelser av furene i bittmerke 1.

I punkt 4.3.2 punkt 1-8 gis det en viktig oversikt med hensyn til *uforklarte og viktige uoverensstemmelser* mellom bittsporene og Torgersens tenner.

Disse uoverensstemmelsene er ikke omtalt i de opprinnelige sakkyndige erklæringene fra Strøm og Wærhaug, som synes å ha konsentrert seg om det de har sett av likheter og oversett alle uoverensstemmelser.

En nærmere analyse viser således at det er betydelige avvik, som de to sakkyndige ikke har behandlet, og som sannsynliggjør at det neppe er Torgersens tenner som har avsatt bittet. Dette kommer vi tilbake til nedenfor i oppsummeringen i punkt 11 b.

C. De sakkyndiges forklaringer under hovedforhandlingen

I punkt 5 gjennomgår Lie Strøms og Wærhaugs forklaringer under hovedforhandlingen basert på de løpende rettsreferatene.

Konklusjonen er at de sakkyndiges skråsikkerhet i de skriftlige uttalelsene som forelå forut for hovedforhandlingen, ble stadfestet og utdypet. Som det med all tydelighet fremgår både

av de opprinnelige erklæringene og av de sakkyndiges vitneforklaringer, gis det ikke uttrykk for tvil:

Bittet i Rigmor Johnsens bryst kunne bare stamme fra Torgersens tenner.

I punkt 5.2 gjennomgår Lie de sakkyndiges utsagn i retten, påviser hvilke av de sakkyndiges utsagn som var feilaktige, og peker på at den innbyrdes uenighet mellom de to sakkyndige med hensyn til hvilken tann som hadde avsatt bittmerke 3, ikke kom frem i retten. Det vises her særlig til behandlingen på side 24 og 25.

Videre gjennomgås statsadvokat Dorenfeldts prosedyre i punkt 5.4, og det dokumenteres med hvilken *skråsikkerhet* han fremholdt at tannbittbeviset var fellende. Dette fremgår f.eks. av referatet fra Dorenfeldts prosedyre i Verdens Gang, jfr. referatet fra Verdens Gang 13. juni 1958 – jfr. punkt 5.4.3.

Lie viser at Dorenfeldts tilslutning til de sakkyndiges skråsikkerhet med hensyn til at det var Torgersen som var biteren, er ytterligere bekreftet av statsadvokatens etterfølgende uttalelse av 17. desember 1958 og av lagmann Kristian Lundes signerte utkast til avslag på Torgersens første gjenopptakelsesbegjæring av 5. juli 1959 – se avsnitt 6 og 7 hos Lie.

Lie oppsummerer sin vurdering av tannbittbeviset under hovedforhandlingen på følgende måte i punkt 5.6:

- (1) Lagretten har fått opplyst at det bare var 1-2 % av befolkningen som hadde tenner med slik slitasje som Torgersens tenner hadde, og som samsvarte med bittmerkene.
- (2) De to sakkyndige har konstatert med absolutt sikkerhet at bittmerket var avsatt av Torgersens tenner.
- (3) Lagretten har ikke fått vite noe om
 - (a) Den generelle usikkerheten med hensyn til identifikasjon av bittmerker i vev.
 - (b) Wærhaugs manglende rettsodontologiske kompetanse
 - (c) Wærhaugs opprinnelige avvikende oppfatning vedrørende bittmerke 3.
 - (d) Wærhaugs feilaktige utsagn om samsvar mellom Torgersens tann 41 og plasseringen av bittmerke 5 i forhold til bittmerke 6.
 - (e) De enkelte øvrige uoverensstemmelser mellom de to skriftlige erklæringene
 - (f) De detaljer i bittsporene som ikke stemte overens med Torgersens tenner og som viste at det allikevel ikke var identitet.

- (4) Statsadvokatene har ansett tannbittbeviset som et "*i særlig grad*" avgjørende bevis.
- (5) Forsvareren har ikke tatt tak i substansen i tannbittbeviset, men nøydt seg med å hevde – i og for seg riktig nok – at en annen sakkyndig som kunne arbeide på selvstendig grunnlag, kunne tenkes å ha kommet til et annet resultat.
- (6) Lagretten må nødvendigvis ha ansett tannbittbeviset som et tungtveiende bevis – antakelig det tyngste – mot Torgersen.

II De senere begjæringer om gjenopptakelse

A. Gjenopptakelsessaken 1973-1976.

På dette tidspunktet ble det innhentet to nye sakkyndige begjæringer fra henholdsvis tannlege Fredrik Neumann og professor Arne Hagen – se side 29-30 hos Lie.

Deres konklusjon var at det *ikke var faglig grunnlag* for Strøms og Wærhaugs konklusjoner om at bittmerket med sikkerhet var avsatt av Torgersen.

Strøm og Wærhaug gikk dessverre ikke inn i noen realitetsdiskusjon med hensyn til de innsigelser som Neumann og Hagen hadde, men gjentok bare sine konklusjoner og *postulerte bare* at Neumann og Hagens uttalelser ikke foranlediget noen endring.

Eidsivating lagmannsrett oppnevnte dosent Gisle Bang som sakkyndig. Han støttet Strøm og Wærhaug, og anså det som "*overveiende sannsynlig*" at det var Torgersen som hadde avsatt bittet. I et brev av 1. juli 1978 forsterket han konklusjonen ved å fremheve:

"Jeg vil presisere at jeg ikke er i tvil om at bittmerket i R. Johnsens bryst er avsatt av F. L. F. Torgersens tenner."

Den avgjørende innvendingen mot Bangs erklæring er – som Lie fremhever på side 34 – at han konsentrerte seg om enkeltvise likheter mellom fire enkelttenner og fire av bittsporene – og overså og neglisjerte alle elementer som taler mot Torgersen som biter.

Videre påviser Lie at Bangs analyse med hensyn til de likheter som Bang fremhever, fremstår som marginale i forhold til alle de ulikheter som han *ikke kommenterer*.

Når man går gjennom avgjørelsene fra henholdsvis Eidsivating lagmannsrett og Høyesteretts Kjæremålsutvalg av henholdsvis 27. juni 1975 og 31. mai 1976, ser man også at det ikke foretas noen konkret analyse av tannbittbeviset. Noe materiell vurdering av de kritiske spørsmål som var reist, foretas beklageligvis ikke.

B. Gjenopptakelsessaken 1997 – 2001

Denne begjæringen behandles av Lie i avsnitt 9, jfr. s. 36-65.

Ved behandlingen av denne begjæringen oppnevnte Borgarting lagmannsrett de britiske rettsodontologene professor D. Gordon MacDonald og dr. David K. Whittaker som sakkyndige.

1. Forut for utferdigelsen av den sakkyndige erklæringen fra MacDonald og Whittaker avga tannlege Kjell Johannessen som var Torgersens tannlege, en uttalelse 17. september 1997. Han påpekte det manglende samsvar mellom bittmerker og Torgersens tenner og konkluderte slik

"Det er ingen reell mulighet for at det skal være Torgersens tenner som har avsagt tannavtrykkene i den dreptes bryst!"

2. MacDonald og Whittaker avga sin første uttalelse 28. juli/3. august 1999.

Denne blir inngående behandlet av Lie på side 37-43.

Det er av vesentlig betydning at de britiske sakkyndige legger til grunn at bittmerkene fra biterens overkjeve er avsatt av andre tenner enn det Strøm, Wærhaug og Bang konkluderte med – se Lie s. 39 første avsnitt.

Vi minner om det spørsmål som er stilt innledningsvis ovenfor: Legger påtalemyndigheten til grunn at man skal følge konklusjonen til MacDonald/Whittaker, eller legger påtalemyndigheten til grunn at det er Strøm/Wærhaugs og Bangs teori som er den korrekte med hensyn til hvilke overkjevetenner som har avsatt bittet?

MacDonald/Whittaker fremholder at for å forklare deres løsning når det gjelder hvilke tenner i overkjeven som har avsatt de aktuelle bittmerkene, må det forutsettes at underkjeven har vært forskjøvet mot høyre da bittet ble avsatt. De presiserer ikke at underkjeven i så fall må ha vært forskjøvet minst en centimeter.

I denne forbindelse tar de avstand fra Strøms/Bangs forsøk på forklaring, og anfører:

"We do not find this to be a fully satisfactory explanation of the way the bite was made for a number of reasons".

Konklusjonen – som MacDonald/Whittaker senere distanserte seg fra – var at det var meget sannsynlig (*"very likely"*) at merkene i Rigmor Johnsens bryst var avsatt av tennene til Torgersen.

I punkt 9.1.3 gjennomgår Lie MacDonalds og Whittakers uttalelser nøye og påviser en rekke punkter som enten står i innbyrdes motstrid eller som disse to sakkyndige ikke gir en nærmere forklaring på.

Igjen ser man at de misforhold det er mellom Torgersens tenner og biteren, ikke behandles. Det vises her til s. 41:

"Misforholdet mellom den avvikende tannstilling fra Torgersens midtre nedre fortenner og bittsporene 4 og 5 – ytterligere et forhold som taler mot at Torgersen er biteren... "

Dette er ikke omtalt i erklæringen fra MacDonald og Whittaker.

3. Forut for lagmannsrettens avgjørelse forelå det også en *ny uttalelse fra tannlege Kjell Johannessen*, som hadde foretatt et forsøk med avsetning av bittmerker med et svertet eksemplar av Torgersens tannmodell i et levende kvinnebryst. Han konkluderte med at Torgersens høyre nedre sidefortann – tann 42 - *ville avsatt et merke* – noe man ikke fant på avdøde. Dette var påpekt av Neumann allerede i 1973.
4. *MacDonald og Whittaker* avga en ny uttalelse 24./26. mai 2000 – se Lie s. 49-53 – hvor de behandler noen av innvendingene fra de øvrige sakkyndige som hadde konkludert med at bittsporene ikke var forenlige med Torgersens tenner.

De modifiserte og dempet sin konklusjon med hensyn til sannsynlighet for at Torgersen var biteren og fremholdt nå at sannsynligheten var

" somewhere to the left of 95% and somewhere to the right of the half way point."

De fant således ikke belegg for å fastholde sin tidligere konklusjon om at det var "very likely" at det var Torgersen som var biteren. Tvert imot anså de nå at en sannsynlighetsgrad så lav som 51 % - altså bare alminnelig sannsynlighetsovervekt – var like sannsynlig som en høyere sannsynlighetsgrad.

5. Før lagmannsretten avsa sin kjennelse av 18. august 2000, ble det innhentet en uttalelse fra *Den rettsmedisinske kommisjon*, som behandlet saken 10. desember 1999 – se Lie s. 48-49.

Kommisjonen peker på ett av de forhold som er nevnt ovenfor med hensyn til hvilke av Torgersens tenner som eventuelt hadde avsatt bittmerkene og fremholder:

"Det faktum at to ulike sett av Torgersens overtenner synes å kunne passe med den øvrige delen av bittmerket kunne indikere at denne delen av bittmerket ikke er svært karakteristisk for den som har avsatt bittet."

Kommisjonen konkluderer på en måte som er helt kontrær til situasjonen under hovedforhandlingen i 1958:

"Det bør utvises forsiktighet, og domstolene bør ikke tillegge bittmerket for stor bevisbyrde".

Uttrykket "*bevisbyrde*" er misvisende. Men kommisjonen mener selvfølgelig at tannbittbeviset ikke skal tillegges for stor vekt.

Lagmannsretten avsa som nevnt sin kjennelse 18. august 2000 – jfr. s. 54-55 hos Lie.

Lagmannsretten foretar imidlertid ingen selvstendig analyse av de relevante momenter i saken, og har heller ikke foretatt noen kritisk og selvstendig vurdering av uttalelsene fra de ulike sakkyndige. Retten er direkte overfladisk i forhold til de sakkyndige som hadde gitt uttrykk for avvikende oppfatninger.

6. Saken ble påkjært til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Forut for kjæremålsutvalgets avgjørelse forelå det en ny rettsodontologisk uttalelse fra den amerikanske rettsodontologen, professor David Senn, fra University of Texas.

Senn er den første rettsodontologen som har foretatt en samlet og helhetlig vurdering av alle trekk ved tannbittbeviset.

Hans konklusjoner er sammenfattet og gjengitt hos Lie på s. 55-57 i punkt 9.3.1. Senn skiller mellom det han kaller "Similar Features" og det han kaller "Different Features".

Han er uenig i MacDonald og Whittakers alternative forklaringer på forskjellen mellom bittet og Torgersens tenner, og oppsummerer på en følgende måte:

"Based upon the materials examined and the tests and comparisons made, the teeth of Fredrik Fasting Torgersen as shown in the models provided could not have made the marks on the left breast of Rigmor Johansen. As a result Fredrik Fasting Torgersen can be excluded as a possible biter in the case."

Forut for behandlingen i Høyesteretts Kjæremålsutvalg avga Den rettsmedisinske kommisjon en ny uttalelse 3. oktober 2001, hvor de ytterligere *forsterket* sine betenkeligheter i forhold til sin tidligere uttalelse.

Kommisjonen konkluderer med følgende:

"Kommisjonen oppretter og forsterker (vår understrekning) derfor den bedømmelse man ga overfor Borgarting lagmannsrett i rapport datert 7. august 2000: Det bør utvises forsiktighet og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket stor bevisbyrde

Igjen benyttet kommisjonen det feilaktige uttrykket "bevisbyrde" i stedet for "vekt", jf. foran under punkt 6 f.

Kjæremålsutvalgets kjennelse er gjengitt av Lie på sidene 44-46. Utvalget konkluderer slik:

"Utvalget finner at tannbittbeviset fremdeles trekker i retning av at Torgersen er biteren, men at dette ikke er vesentlig mer sannsynlig enn at han ikke har avsatt bittmerket."

Denne konklusjonen er altså radikalt forskjellig fra konklusjonen som de sakkyndige trakk i 1958: Nå er konklusjonen åpen.

Kjæremålsutvalgets avgjørelse inneholder atskillige feil og unøyaktigheter. Utvalget viser til uoverensstemmelsen mellom de oppnevnte sakkyndige når det gjelder hvilke tenner som har avsatt bittsporene etter biterens overkjevetenner, og uttaler at det "synes å være alminnelig enighet om at bittmerkene 4, 5 og 6 har størst bevisverdi og har vært de mest tungtveiende for alle de rettsoppnevnte sakkyndiges vurdering." Men bittmerke 4 har aldri vært tillagt vekt av noen av de rettsoppnevnte sakkyndige. Og når det gjelder bittmerkene 5 og 6, viser utvalget bare til en forklaring fra MacDonald og Whittaker, som de finner "plausibel". De overser at denne forklaringen ikke kan være riktig, noe som senere er påvist bl.a. av Senn og Medbø. Den innbyrdes

plassering av disse to bittmerkene samsvarer ikke med den innbyrdes plassering av de tilsvarende tennene hos Torgersen. De britiske sakkyndiges uholdbare forklaring på fraværet av spor etter tann 42 er også akseptert av utvalget uten nærmere analyse. Noen nærmere av vurdering av de elementene ved tannbittbeviset som skal samsvare med Torgersens tenner, er heller ikke foretatt.

C. David Senns uttalelse av 23. november 2003

David Senn kommenterte kjæremålsutvalgets uttalelse i en uttalelse datert 22. november 2003. Senn kommer tilbake til særlig to forhold: Han påviser at MacDonald og Whittakers forklaring på bittmerke 5 og 6 er uriktig, og konkluderer med:

"The British experts' explanation for this pattern discrepancy accepted as "plausible" by the Supreme Court Committee directly contradicts the physical evidence, the description of injuries 4, 5 and 6 submitted by every forensic examiner in the case, and even the description of the injuries by MacDonald and Whittaker themselves in their original report".

Når det gjelder tann 42 og spørsmålet om betydningen av at denne tannen ikke har avsatt noe merke, skriver han:

"Professors MacDonald and Whittaker questioned and "explained" in Brief 3 page 4 and 5: "Why has tooth 42 not left a mark in the bite? Several possible variables to be considered, effect of swelling before death".

How can the effects of "swelling" and other "vital reactions" obliterate a mark for tooth 42 and yet not obliterate the marks for adjacent teeth 41 and 43? Why do "vital reactions" and "swelling before death" "explain" the feature that indicate that Torgersen is not the biter and leave unaffected the features that seem to indicate Torgersen is the biter?"

Etter å ha gjengitt de uttalelsene som omtaler mellomrommet mellom merkene 4 og 5 har han følgende "comment":

"All investigators from 1957 to today agree and so state in reports or letters that this important physical feature does not appear in any of the evidence in this case."

Selectively choosing to document and support physical features that agree with Torgersen as the biter and to "explain" features that disagree with Torgersen's teeth using unscientific and non-demonstrable effects such as "swelling before death" and "several possible variables" is, at best, questionable methodology for bite mark analysis.

That the Court could accept this unusual methodology and state that "The Appeal Committee does not find any grounds for doubting this conclusion" is disturbing and difficult to understand."

Disse forholdene har heller ikke kjæremålsutvalget tatt stilling til.

D. Gjenåpningsbegjæringen 2004-2006

Som kjent ble det begjært gjenåpning på ny i 2004 og også i 2006.

Gjenopptakelseskommisjonen avholdt muntlige høringer om tannbittbeviset 27.-30. mars 2006. Her avga bl.a. Whittaker forklaring. Han modifiserte og dempet da *ytterligere* sin tidligere konklusjon og *forsterket* den usikkerheten som han tidligere hadde gitt uttrykk for – se Lie s. 66-67. Han uttalte seg noe selvmotsigende, men mente nå at sannsynlighetsgraden for at Torgersen hadde avsatt bittmerket lå "between possible and likely". Han aksepterte altså en sannsynlighetsgrad som kunne ligge atskillig under 50 %.

Whittakers konklusjon under den muntlige høringen var at han anbefalte kommisjonen å *se bort fra tannbeviset* – og beklaget at sakkyndigheten ikke strakk til slik at alle kunne bli enige.

Gjenopptakelseskommisjonen tok imidlertid ikke Whittakers fornyede reservasjoner og Senns påpekning av at Torgersen umulig kunne ha avsatt bittet, til etterretning.

Kommisjonen konkluderer med

"Overfor Gjenopptakelseskommisjonen har de oppnevnte sakkyndige i det alt vesentlige fastholdt og eventuelt forsterket sine konklusjoner, slik det er redegjort for ovenfor..."

Som påpekt av Lie er dette positivt uriktig. Lie påpeker også at det er grunnløst når kommisjonen i sin konklusjon anfører at tannbeviset ikke sto særlig annerledes enn ved Høyesteretts kjæremålsbehandling i 2001. Dette er direkte galt.

Når kommisjonen i denne forbindelse også fremhever at domfellelsen skjedde på grunnlag av et bredt bevisbilde der mange forhold samlet pekte mot Torgersen, og at det derfor ikke er grunnlag for å hevde at tannbeviset *alene ble tillagt stor vekt*, gir dette et misvisende bilde av de faktiske forhold. Det kan ikke trekkes i tvil at tannbittbeviset var det bevisementet som ved hovedforhandlingen ble tillagt størst vekt i Torgersens disfavør, både av statsadvokat Dørenfeldt og av lagretten. Dette har først og fremst skyldtes de sakkyndiges skråsikkerhet. Det vises til gjennomgangen hos Lie under hans avsnitt 5 av de sakkyndiges uttalelser i retten og av statsadvokatens prosedyre.

Det avgjørende ved vurderingen etter straffeprosessloven § 392 andre ledd er hvor sterkt tannbeviset isolert sett sto i 2006 – og hvor sterkt det står i dag. Det kan ikke være noen fornuftig tvil om at dette beviset var sterkt svekket i 2006, og at det i et hvert fall i dag er svekket i en slik grad at det ikke kan påberopes som støtte for at Torgersen var gjerningsmann – snarere tvert imot.

VURDERING AV POLITIETS ETTERFORSKNING I TORGERSEN-SAKEN

I april 2015 mottok vi et lengre notat fra tidligere påtalejurist i Oslo politidistrikt Unni Friis, som på det tidspunktet arbeidet som advokat i advokatfirmaet Staff. Bakgrunnen for notatet var at Friis fattet stor interesse for Torgersen-saken, og ønsket å foreta en vurdering av etterforskningen.

Vi understreker at notatet fra Friis er utarbeidet uten noen form for medvirkning fra vår side. Vi kjente ikke notatets innhold før vi mottok det fra advokat Friis og vi gjengir det slik det er, uten endringer eller kommentarer fra vår side – det er følgelig skrevet i jeg-form.

Dette innebærer at notatets innhold representerer Friis' vurdering. På enkelte punkter av mindre viktighet er vårt syn og Friis' ikke sammenfallende, men dette har ingen betydning for vurderingen av totaliteten.

Friis' notat har tittelen: "Etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen i 1957/58 – en pålitelig innhenting av informasjon?"

Notatet – som er inntatt i gjenåpningsbegjæringen av 11.06.15 side 189 flg. har følgende innhold:

A Innledning

16 år gamle Rigmor Johnsen ble drept i tiden mellom ca. kl. 23.00 den 6. desember og kl. 01.30 den 7. desember 1957. Den 16. juni 1958 ble Fredrik Ludvig Fasting Torgersen dømt for drapet i Eidsivating lagmannsrett.

Jeg har gjennomgått politiets saksdokumenter med det formål å vurdere hvorvidt den etterforskningen i saken, som pågikk fra 7. desember 1957 til juni 1958 da dommen i saken falt, ble utført på en måte som innebærer en pålitelig informasjonsinnhenting.

Jeg har arbeidet som påtalejurist i politiet i 16 år, fra 1994 til 2010, for det meste ved Oslo politidistrikt, ved ulike seksjoner, herunder ved det som den gang het vold-ran og sedelighetsseksjonen, hvor jeg var påtaleansvarlig blant annet i flere drapssaker. Jeg er jurist og ikke politiutdannet. Jeg har siden 2010 arbeidet som advokat i advokatfirmaet Staff.

Jeg har lest om «Torgersensaken» gjennom mange år, og med en stadig stigende uro over den. Jeg har beveget meg fra den oppfatning at Torgersen har klart å overbevise noen flinke støttespillere som ikke vil innse at han ble dømt med god grunn, til en overbevisning om at Torgersen er dømt med urette. Endringen i overbevisning er kommet med en dypere gjennomgang av saken. Jeg kjenner en dyp ydmykhet overfor alle de menneskene som har lagt ned tusenvis av arbeidstimer i en utrettelig kamp for å gjøre urett til rett.

Jeg vet på at det finnes en rekke personer med formell politifaglig kompetanse som ville kunne gjøre en meget god og grundig, moderne politifaglig vurdering av selve den etterforskningen som ble gjort av drapet på Rigmor Johnsen. Imidlertid er det pr i dag, så vidt jeg er kjent med, dessverre ingen av dem som har gjort det. Dersom mitt notat og mine synspunkter blir gjenstand for kritisk vurdering av personer med høy politifaglig kompetanse, er dette meget velkomment. Mer diskusjon om etterforskningsetikk og hvordan man sikrer rettssikker etterforskning er bare av det gode. Dessuten vil det være svært gledelig dersom noen fra politi og påtalemyndighet faktisk ville gå igjennom sakens dokumenter og komme med en begrunnet vurdering av hvor rettssikker etterforskningen var.

Gjennom de 20 årene jeg har arbeidet med straffesaker, er jeg blitt stadig mer opptatt av de psykologiske prosessene som skjer med etterforskerne og påtalemyndigheten under en etterforskning. Jeg er blitt stadig mer bevisst på hvor mye vi mennesker *tror* vi «vet» og hvor lite vi *faktisk* vet. For å overleve psykisk trenger mennesker en følelse av at de har oversikt og kunnskap – og evne til f.eks. å se hvem som snakker sant og hvem som lyver. I virkeligheten er mye av dette en illusjon. Og i en etterforskningsprosess er det en meget farlig illusjon.

Påliteligheten av innhentet informasjon under etterforskning vil selvsagt variere. Hvis man skal bygge en dom på den informasjon som er innhentet under en etterforskning, må etterforskningen være betryggende utført.

En sentral faktor som har betydning for informasjonsinnhentingens pålitelighet er hvorvidt etterforskningen er gjennomført på en objektiv måte. Objektiv etterforskning innebærer at relevant informasjon innhentes hvis den er å finne, og at informasjon innhentes med metoder som ivaretar påliteligheten av informasjonen. Objektivt styrt etterforskning er nødvendig for å ivareta prinsippet som kalles uskyldspresumpsjonen – det skal letes med lys og lykte etter bevis som *kan bekrefte at det forholder seg slik mistenkte har forklart!* Metodene ved innhenting skal også sikre bevis på en måte som gjør at informasjonen ikke fordreies / endres. Vitneforklaringer er særlig sårbare bevis dersom metodene for innhenting ikke er gode.

Jeg har forsøkt å lese dokumentene med åpent sinn. Jeg har forsøkt å innta en objektiv innstilling, men er ydmyk for at vi alle ubevisst trekker slutninger som det ikke er objektiv dekning for, grunnet våre tidligere erfaringer, antipatier og sympatier. Det å være forutinntatt er, som jeg var inne på over, en nødvendig menneskelig overlevelsesmekanisme. Vi har i det daglige ikke tid til å foreta analyser fra bunnen av og det ville vært risikofyllt for oss å ikke bygge på erfaring. Å være bevisst denne menneskelige egenskapen, både hos en selv og andre, er særlig viktig ved etterforskning av straffesaker. Selv erfarne etterforskere med de beste og mest redelige intensjoner opplever fra tid til annen at de har trukket for raske slutninger.

I forhold til de allmenngyldige etterforskningsprinsipper jeg har nevnt over, er det selvsagt viktig å ha i bakhodet at etterforskningsfaget har utviklet seg siden 1957. Vitnepsykologi er et fag som gjennom forskning har bidratt med kunnskap man før ikke hadde om menneskers hukommelse, for ikke å si feilhukommelse. Videre har DNA, mobiltelefontrafikk og videoavhør gitt politiet flere verktøy som man før ikke hadde. DNA-bevis har for øvrig avslørt flere uriktige dommer i alvorlige saker; man har kunne konstatere med sikkerhet at domfelte ikke var gjerningsmannen likevel. I en meget høy prosentandel av de sakene hvor dette til slutt er blitt resultatet har domfellelsen vært basert på vitneforklaring fra «tystere» i den kriminelle miljøet eller på feilaktige vitneobservasjoner (feilidentifiseringer). Det har trolig bidratt til utviklingen av etterforskningsfaget at man har måttet erkjenne at vi mennesker i begrenset grad har evne til å vurdere om et annet menneske gir en objektivt riktig forklaring. Vitnepsykologisk forskning viser at når vi skal vurdere hvorvidt mennesker vi ikke kjenner snakker sant, treffer vi riktig omkring 50 % av gangene – altså som ved ren gjetning.

I Europa var det først på begynnelsen av 1900-tallet i Storbritannia at politiet begynte å utvikle avhørstekniske metoder for å forebygge at avhør frembragte upålitelig informasjon. Før dette var idealet for politiavhør av siktede å få frem «tilståelser» og man var for øvrig lite bevisst på hvordan også vitners forklaringer påvirkes av avhører. I Norge innebar politiutdanningen frem til 2001 kun i svært begrenset grad gitt opplæring i avhørsteknikk.

For undertegnede som har arbeidet i politiet i perioden fra 1994 til 2010 er det lett å se at avhørsmetodene i norsk politi har endret seg til det bedre. Flere etterforskere enn før synes å være ydmyke for at feil under avhørene kan bidra til uriktige resultater. Likevel er ikke utdanning i avhørsteknikk noen garanti for at man ikke gjør feil. Jeg har selv gjennomgått politiets KREATIV-utdanning (avhørsteknikk), og selv om jeg i møte med mennesker forsøker å være bevisst på hvordan spørsmål stilles, og svar oppfattes, tar jeg meg stadig i å stille spørsmål forkjært eller å feilslutte. Som forsvarer tilstede under politiavhør får jeg ofte mye informasjon gjennom etterforskerens spørsmålsstilling som avhører neppe er bevisst på at han eller hun gir. Avhør er, enten avhører tenker over det eller ikke, toveis kommunikasjon. Det er ikke bare avhører som er mottaker av informasjon. Derfor vil et avhør i seg selv i aller høyeste grad kunne påvirke f.eks. et vitnes forklaring. Det krever en meget bevisst og erfaren avhører for å unngå informasjonsoverføring til den avhørte.

Ved gjennomgangen av etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen er det særlig to forhold som for meg er meget iøynefallende. For det første fremstår det som klart at politiet helt i starten av etterforskningen, på uhyre tynt grunnlag, synes å bestemme seg for hvem som er gjerningsmannen og for hvordan drapet har skjedd. Etterforskningen synes tidlig å innrette seg på å skaffe informasjon som bekrefter politiets teori, og spor som peker i andre retninger gis ikke tilfredsstillende oppmerksomhet.

Det andre som slår meg er at politiet allerede helt fra starten av etterforskningen gir svært mye informasjon til media, både om åstedet, dødsårsak, fornærmede, siktede, aktuelle tidspunkter – og de gir endog avisene bilder av siktede 2 dager inn i etterforskningen, som trykkes i de fleste sentrale aviser. Denne informasjonstilgangen for publikum gjør at mange av de senere etterforskingsskritt i liten grad kan sies å frembringe objektivt pålitelig informasjon. Som jeg skal komme tilbake til gjør dette problemet seg også gjeldende for bevis som påtalemyndigheten selv har vurdert som svært verdifulle.

B Pågripelsen av Torgersen og den mistanken mot ham det første døgnet

Fredrik Ludvig Fasting Torgersen ble pågrepet i Havnegata av politiet 7. desember 1957, kl. 00.58, altså ca. en halv time før drapet på Rigmor Johnsen ble oppdaget. Pågripelsesstedet gir ingen grunn til å slutte at han har vært på stedet der Rigmor ble funne, nemlig i Skippergata 6b. Han pågripes altså ikke «på vei vekk fra åstedet», som enkelte som senere omtaler saken synes å tro.

Han blir pågrepet fordi han sykler på en sykkel uten lys, og politiet tror ham ikke når han sier han har lovlig tilgang til sykkelen. Jeg går ikke nærmere inn på omstendigheten rundt selve pågripelsen her. Allerede samme natt blir Torgersen mistenkt for drapet på Rigmor. Hva mistanken på dette tidspunktet nærmere begrunnes med fremgår intet sted i politidokumentene (hverken fengslingsbegjæring av 9. desember eller rettens fengslingskjennelse beskrev grunnene for mistanke i 1957). Torgersen ble avhørt senere samme natt, kl. 02.50, og også avhøret bærer preg av at politiet er interessert i annet enn sykkelen, idet Torgersen blir bedt om å redegjøre for sine bevegelser den natten, etter at han har gjentatt sin forklaring om hvem som er eier av sykkelen (hans nevø) og at han har lånt den.

Politikonstabel Haugstad, som besørget inkvireringen av Torgersen ved ankomst til arresten i Møllergata, forklarer i politiavhør av 20. februar 1958 at han allerede minutter etter at han hadde satt Torgersen på celle, og før Torgersen ble avhørt, hadde fått beskjed om at Torgersen var

mistenkt for drapet i Skippergata. At mistanken forelå så tidlig fremgår også av politiets interne notater fra samme natt.

Jeg har vanskelig for å forstå hva mistanken på dette tidspunktet var begrunnet i, annet enn at Torgersen var dømt for voldtektsforsøk noen år tidligere, og nylig var løslatt. Hva angår dommen for voldtektsforsøk bemerkes at det modus han var dømt for ikke hadde noen særlig likhet med drapet på Rigmor. Det fremgår for øvrig av politiets interne notater at på det aktuelle tidspunktet hadde Oslo politidistrikt * tilsvarende «modus-kandidater» som var på frifot på det aktuelle tidspunkter.

Det hadde ikke noen betydning for politiets oppfatning av bevissituasjonen *den gang i 1957*, men jeg nevner for ordens skyld at det er tvilsomt om voldtektsforsøk-dommen mot Torgersen var riktig. Kort tid etter at fornærmede i den saken var avgått ved døden sendte hennes mann (i 1976) brev til Torgersen hvor han skrev at hun overfor ham hadde erkjent at hun ikke var blitt voldtatt, men hadde sagt dette for å redde seg ut av en pinlig situasjon. I virkeligheten hadde den seksuelle omgangen med Torgersen vært frivillig, slik også Torgersen hele tiden hadde hevdet.

Det som imidlertid kan ha hatt betydning under etterforskningen mot Torgersen i 1957, var at aktor i saken mot Torgersen om voldtektsforsøket, som altså var en «ord-mot-ord» sak hvor bevisene mot Torgersen ikke synes å ha vært særlig sterke, var statsadvokat Dorenfeldt. Det er således lett å tenke seg at Dorenfeldt ville finne det betryggende dersom det nå en gang for alle, i den nye saken (drapssaken) ble bekreftet at Torgersen hadde en tilbøyelighet til å utøve seksualisert vold. Hva Dorenfeldt har tenkt eller følt om dette, kan jeg ikke vite, men basert på referatene fra hans prosedyre for lagmannsretten får jeg et inntrykk av en følelsesmessig sterkt berørt aktor. Og det er aldri særlig betryggende. Aktor (og etterforskningsleder) bør ideelt sett være indifferente i forhold til HVEM som eventuelt blir domfelt for et drap, deres mål selvfølgelig bør ene og alene være et riktig resultat, og det bør ikke foreligge omstendigheter som kan så tvil om aktors objektivitet. I drapssaken mot Torgersen burde det derfor ha vært benyttet en annen aktor. Det fremkom nye, åpenbart interessante bevis for politiet i løpet av hovedforhandlingen, som retten aldri fikk vite om. Det er uheldig for tilliten til påtalemyndigheten når det er slik at man undrer seg over om en annen aktor ville ha gjort disse bevis kjent for retten.

C. Åstedet

Hva angår åstedet trekker politiet raskt slutninger om gjerningsmann, hvordan selve drapshandlingen har skjedd og dennes plassering på åstedet, som jeg ikke kan se at det er dekning for. Det er flere omstendigheter ved både åstedet og i vitneforklaringer som etter mitt syn burde foranledige at politiet stilte seg mer åpne til hvem gjerningsmannen var og hvordan drapet har skjedd. Disse forholdene synes å være ignorert

Politibetjent Haugen har forfattet rapporten av 6. februar 1958 om åstedsundersøkelsen.

Av rapporten fremgår at Rigmors kåpe, som man finner sammenfoldet liggende og ca. ½ meter innenfor henne i kjelleren, er uten søl av blod eller avføring. Dette stemmer dårlig med at Rigmor har hatt kåpen på seg da hun ble drept og evt. flyttet på etter drapet, fordi genseren til avdøde, som hun hadde på seg da hun ble funnet, var sterkt tilsølt av blod, særlig foran. Hvis kåpen er tatt av henne før hun ble drept - har hun i så fall gjort det selv? Og i så fall hvor, når og hvorfor? På tidspunktet for drapet (mellom kl. 23.00 og ca. 01.00) den 6. desember, holdt utetemperaturen i Oslo bare noen få plussgrader. Det har således trolig vært kaldt både i den uoppvarmede

oppgangen i Skippergata 6b og nede i kjelleren. Dette foranlediger at etterforskerne stiller seg spørsmålet om hvorvidt Rigmor kan ha vært inne i en av leilighetene i bygningen etter at hun kom hjem den kvelden – men før hun ble funnet død? Politiet later ikke på noe tidspunkt til å etterforske den muligheten.

Den indre nedgangen til kjelleren der avdøde ligger er låst med hengelås da brannvesenet kommer kl. 01.30 (mappe 1, side 350). Det later til at politiet umiddelbart trekker den slutning at døren derfor har vært låst hele kvelden. Det etterforskes ikke noe rundt hvem som hadde nøkkel til hengelåsen og som derfor har hatt muligheten for å låse opp og igjen.

Det gjøres heller ikke nærmere kriminaltekniske undersøkelser av den indre passasjen ned til kjelleren, som går fra overnevnte dør. Det skrives i åstedsrapporten at det er foretatt en nøyaktig undersøkelse av hele kjelleren, men det skrives ikke et ord om hva som ble funnet / ikke funnet. (mappe 1, side 352) Den kriminaltekniske rapporten er også lite opplysende hva angår andre innganger enn hovedinngangen via Skippergata 6b til bakgården / kjelleren.

Når det gjelder selve gårdsplassen (altså utenfor kjellerlemmen / nedgangen til kjelleren), fremgår det av rapporten at «Det ble ikke funnet noen spor etter gjerningsmannen på gårdsplassen» (mappe 1, side 351). Dette er en meget utilfredsstillende redegjørelse for undersøkelser og funn. *Ble det lett etter spor? Etter slepespor? Etter blod? Etter avføring? Hvordan ble det lett? Lysforhold? Ble området (som var under åpen himmel så vidt jeg kan forstå) sikret frem til letingen kunne skje med tilstrekkelig belysning? I den grad området ble grundig undersøkt uten funn, er det desto mer betenkelig dersom det, slik det synes, ikke er gjort noen undersøkelser av den andre (indre) nedgangen til kjelleren.*

Mye tyder på at det ikke ble gjort noen særlige undersøkelser av gårdsplassen, idet Oslo brannvesen v Kløcker i rapport av 7. desember 1957 (mappe 1, side 104) kun beskriver bakgården med at det var to leiligheter og et lite verksted der, og at «Denne bakgården spiller for øvrig liten rolle i den følgende vurdering». Det er forståelig dersom politiet har tenkt at det antall mennesker som har gått rundt i bakgården og foran kjellerlemmen i forbindelse med funnet av liket har ødelagt eventuelle spor, men etter min mening skulle selvsagt dette vært beskrevet og undersøkelser likevel vært forsøkt.

Imidlertid fremgår det av en senere politirapport av 4. januar 1958 (mappe 1, side 327-328) at porten inn i bakgården fra Fred Olsens gate stod ulåst fra kl. 23.30 og frem til drapet ble oppdaget og at det ellers var mulig å komme inn i bakgården ved å klatre over et gjerde. Med andre ord var det fri tilgang til bakgården i det aktuelle tidspunktet da drapet kan ha skjedd. En åpenbar mulighet er således at gutten Rigmor ble sett sammen med i oppgangen kan ha gått sin vei igjen og at Rigmor før eller etter at han er gått har kommet i kontakt med noen som befant seg i bakgården, og som ble gjerningsmannen.

Det fremgår av saksdokumentene (mappe *, side *) at gården Skippergata 6 / Fred Olsens gate * var tilholdssted for mange personer som ikke bodde / arbeidet i gården, og at inngangsdørene / portene ofte var ulåste. Dette faktum burde tilsi at politiet stilte seg langt mer åpne i forhold til om den mannen som ble sett sammen med Rigmor utenfor og inne i oppgangen i Skippergata 6b var den samme som gjerningsmannen. Det at denne mannen ikke melder seg som vitne når drapet blir kjent, styrker mistanken om at han er gjerningsmannen, men det kan også være fordi han er blitt avskrekket av alt oppstyret og derfor ikke har villet melde seg og dermed pådra seg mistanke, eller at han av andre grunner ikke ønsker sine forhold undersøkt.

D. Etterforskningens første dag: politiet og media

Allerede den 7. desember, samme dag som drapet var oppdaget, omtalte avisene en rekke detaljer i saken- Delvis oppgir avisene politiet som kilde til informasjonen, delvis var informasjonen av en karakter som tilsier at informasjonen må være gitt avisene av politiet eller av andre profesjonelle aktører som hadde befatning med saken (brannmenn, sakkyndige?).

Osloavisene navngir allerede den 7. desember avdøde, opplyser hva slags kåpe hun hadde på seg på drapstidspunktet, de oppgir adresse, opplyser om når hun forlot sin kjæreste ved trikken den kvelden (kl. 22.40), når hun ble funnet, kl. 01.30, de skriver at hun da trolig hadde vært død i en time, at hun hadde skader i bakhodet, at klærne hennes var i uorden, at det var blod i oppgangen, at det var brann på åstedet, at det dreide seg om et «seksuallmord», og at det lå planker over avdøde da hun ble funnet. VG trykker også et bilde av Rigmor.

Når så detaljerte opplysninger gis til publikum, kan det i ettertid bli vanskelig å kontrollere riktigheten av en eventuell tilståelse. Falske tilståelser er et kjent fenomen i alvorlige saker, og en av grunnene til å unngå spredning av detaljopplysninger om åsted, dødsårsak og skader. I tillegg innebærer spredning av detaljopplysninger om omstendigheten rundt et drap at blir vanskeligere å vurdere påliteligheten av vitneforklaringer som avgis etter at opplysningene har kommet ut. Detaljer i en vitneforklaring har en ganske redusert verdi når vitnet kan ha lest eller sluttet seg til dem, f.eks. hva angår NÅR de skal ha gjort ulike påståtte observasjoner. En annen konsekvens av at politiet offentliggjør bilder av Torgersen og forøvrig kommenterer saken slik de gjør, er at fallhøyden for politiet, hvis de har tatt feil mann, øker. Det kan påvirke politiets evne og vilje til å etterforske saken objektivt.

Politiets uttalelser til media morgenen etter drapet kan tyde på at i alle fall noen av dem helt i startfasen av etterforskningen har stilt seg noe mer åpne med hensyn til mulige gjerningsmenn. Til Dagbladet den 7. desember 1957 uttaler etterforskningsleder, politifullmektig Haukenes at «Det er ting som tyder på at det ikke behøver å være morderen som ble sett sammen med Rigmor Johnsen i trappoppgangen. Klokken 22. 40 fulgte hun nemlig en venn til Østbanen hvor han tok trikken til Oppsal». Men den videre etterforskning tyder på at politiet nærmest ensidig forfølger den tanke at mannen som vitnet Olga Eriksen ser i oppgangen sammen med Rigmor ca. kl. 23.00, og som Eriksen ikke kjenner til, er gjerningsmannen. Eriksen beskriver i sin første politiforklaring, morgenen etter observasjonen, at mannen hadde blondt, stritt hår.

E. Særlig om vitnet Esther Olsen

Esther Olsen, som fra sin bod i Dronningensgate solgte de eplene til Rigmor som ble funnet ved liket samme natt, forklarte seg i avhør den 7. desember kl.14.30. Hun kan da ha lest om drapet i avisene samme dag, eller ha snakket med kunder i kiosken som har fortalt hvem avdøde var. Olsen kjente Rigmor godt fra før, fordi Rigmor og hennes familie var kunder i kiosken. Hun forteller i avhør at Rigmor beklaget seg over at en mann fulgte etter henne, og at mannen tøyset og var innpåsliten mot Rigmor mens de stod ved boden. Hun beskriver mannen noe, og sier blant annet at han ikke snakket Oslo-dialekt. (Jeg bemerker her at Torgersen snakket Oslo-dialekt).

På dette tidspunktet i etterforskningen må altså Olsens vitneforklaring ansees som meget interessant og viktig i den videre etterforskningen. Selv om det selvfølgelig ikke er sikkert at mannen som viste interesse for Rigmor ved Esther Olsens bod er gjerningsmannen, er dette en så vidt nærliggende mulighet at politiet nå burde vært svært påpasselig med å «sikre» minnet av

observasjonen mot å bli ødelagt av påvirkning. Esther Olsen sier jo at hun har sett Rigmor etter kl. 22.40 sammen med en mann som viste tydelig og påtrengende interesse for henne.

Den 9. desember deltar Esther Olsen som vitne i en personkonfrontasjon hvor Torgersen er en av figurantene. Hun plukker ikke ut noen av figurantene som mannen hun så sammen med Rigmor. Hensett til hennes forklaring burde politiet umiddelbart burde ha fulgt opp med andre tiltak for å forsøke å finne frem til mannen hun hadde sett. I stedet virker det som politiet nedprioriterer henne når hun ikke plukker ut Torgersen.

Først den 15. januar, *over 2 måneder senere*, får Esther Olsen se igjennom politiets fotoregister, fra gruppen «modus operandi». Her plukker hun ut en mann, Alf B, som «sikker» - at han var mannen hun så sammen med Rigmor ved boden. Mannen er 30 år og fra Vestlandet, altså snakket han neppe Oslo-dialekt. Idet han inngår i gruppen «modus operandi», bør han på dette tidspunktet være meget interessant for politiet. Han var straffet for blotting i 1953 og var pågrepet for å ha gjort seksuelle tilnærmelser til noen unge jenter i Oslo i november 1957.

F. Om etterforskningen av sporet "Alf B"

Politiet avdekket at Alf B var i Oslo på tiden for drapet, og at han den 6. desember 1957 stemplet ut fra sin jobb i Oslo kl. 16.31. Alf B forklarte at han intet hadde med drapet å gjøre og at han på tiden for drapet bodde sammen med sin hustru, og at han hver dag dro hjem etter dagens arbeid. Dette synes politiet å ha slått seg til ro med. De gjorde intet for å kontrollere hans påståtte bevegelser, og de etterforsket ham ikke ytterligere. De avhørte ikke hans kone, de konfronterte ikke vitner med ham i personkonfrontasjon. Avhøret av Alf B er på en knapp side.

Etter min oppfatning er den manglende etterforskningen av Alf B uforenlig med de krav som må stilles til en pålitelig og objektiv etterforskning. Dette var et spor som åpenbart skulle ha vært fulgt opp så langt som overhodet mulig, og informasjonen rundt Alf B skulle ha blitt forelagt bredt for retten i 1958.

Alf B var for øvrig på forsvarers bevisoppgave til hovedforhandlingen. Han møtte aldri for retten. Aktor opplyste at Alf B satt i varetekt i Århus. Det er i ettertid opplyst på forespørsel fra advokat Moss, fra Landsarkivet for Nørrejylland, at det ikke fantes opplysninger om at Alf B hadde vært varetektsfengslet i Århus på tiden for hovedforhandlingen.

G. Tre menn som løp vekk fra Skippergata

Et tredje vitne som burde være av stor interesse for politiet allerede den 7. desember er vitnet **Aarhus**, som kl. 05.30 møtte på kriminalvakte og forklarte at da han kom på arbeid i Rådhusgata 7 b kl. 0115, så han 3 unge menn løpe oppover Rådhusgata *fra* Skippergata og bort Dronningensgate til høyre. De løp i en «voldsom fart og for avhørte så det ut som de ville komme unna fortest mulig. Straks etter hørte han brannbilene komme kjørende med sirenene på» (*vi vet at brannbilene kom mellom klokken 01.27 og 01.30*)

Aarhus har lest morgenavis før han kommer til politiet (sier han i avhøret). At Aarhus bommer med 10-15 minutter på tidsanslaget for observasjonen han har gjort gjør selvfølgelig ikke hans forklaring uinteressant. Han opplyser at guttene var iført mørke kapper og hatter, at de var i 20-25 års alderen. Han sier at han ikke vil kunne kjenne dem igjen på fotografier.

Det som etter mitt syn særlig gjør forklaringen fra Aarhus interessant er at den kommer så tidlig, før han kan ha fått særlig mye informasjon om saken fra annet hold, og mens han har observasjonen friskt i minnet. Likevel er avhøret av ham kun på ca. ½ side og det er svært overfladisk. Han spørres ikke hvilken informasjon han har om drapet, eller hvorfor han anslår tidspunktet for observasjonen til kl. 01.15 eller hva han mener med tidsangivelsen «straks etter». På det tidspunktet Aarhus kommer til politiet og forteller om hva han har observert, er Torgersen allerede erklært mistenkt for drapet internt i politiet.

Så vidt jeg kan se følges Aarhus' vitneforklaring overhodet ikke opp videre i etterforskningen, og det later ikke til at forklaringen rokker ved politiets oppfatning av at Torgersen er gjerningsmannen.

Aftenposten skriver den 9. desember i sitt morgengnummer at «politiet mener å ha meget sterke holdepunkter for mistanken mot ham» (*Torgersen, min anmerkning*). Aarhus' vitneforklaring, derimot, refereres meg bekjent aldri av politiet i media, f.eks. med forespørsel om hvorvidt andre vitner har gjort observasjoner av løpende menn i det aktuelle tidsrommet / området – eller med anmodning om at de tre menn skal melde seg. En slik anmodning i media kunne ha vært gitt med så få detaljer at eventuelle observasjoner kunne undergis en pålitelig sammenlikning. Det at Aarhus sier han neppe vil kunne gjenkjenne gjerningsmennene gjør det ikke dermed forsvarlig å se bort fra observasjonen, som på grunn av sin art godt kan ha sammenheng med drapet.

H. De neste dager inn i etterforskningen: politiet og media

I stedet for å søke å beskytte kjente og eventuelle vitners minne fra påvirkninger som kan svekke påliteligheten av vitneforklaringene gir politiet avisene identiteten til siktede, Torgersen.

Mandag den 9. desember 1957, den samme dagen som Torgersen fremstilles for førstegangsfengsling i retten, identifiserer avisene Torgersen med fullt navn, alder og med detaljerte (og dels uriktige) bakgrunnsopplysninger om hans tidligere straffesaker. Bakgrunnsopplysningene gis på en slik måte at de åpenbart er ment å skulle begrunne mistanken mot Torgersen. Politifullmektig Haukenes opplyser til Dagbladet at politiet sannsynligvis vil formidle bilde av Torgersen til avisene dagen etter.

Den 10. desember trykker VG bilde av Torgersen.

Når politiet gir media bilde av en mistenkt i en straffesak er det en avgjørelse med mange implikasjoner.

I en sak hvor man har meget gode tekniske bevis kan det muligens la seg forsvare hvis behovet for å gjøre det er legitimt og viktig nok til å oppveie betenkelighetene.

I en sak hvor bevisene mot mistenkte er så syltynne, for ikke å si fraværende, som de var i denne saken på dette tidspunktet er det uforståelig for meg at dette ble gjort.

Konsekvensen av at mistenktes bilde trykkes i avisen er at alle senere foto- og personkonfrontasjoner eller fotofremvisninger for vitner, hvor den i media fremviste person plukkes ut av vitnet, er nærmest verdiløse. Vitnene har jo sett bilde i avisen av «mistenkte» og vet hvem politiet tror er gjerningsmann. I tillegg til at vitnene meget lett vil få sitt minne ubevisst forstyrret, er det dessverre et ikke ukjent fenomen at vitner ønsker å hjelpe politiet med å peke ut «rett mann» i den gode saks tjeneste. («Politiet vet nok hva de driver med»)

I Riksadvokatens rundskriv RA- 2013-2 vedr vitnekonfrontasjoner fremgår det under pkt. IV:

«Dersom politiet har etterlyst en mistenkt person med bilde i media, er vitnekonfrontasjon som regel utelukket».

At den samme forholdsregelen ikke inngikk i Riksadvokatens rundskriv om personkonfrontasjoner av 1933, som altså gjaldt i 1957, er et eksempel på den utviklingen av etterforskningsfaget som jeg har nevnt over.

Når f.eks. Olga Eriksen (som bodde i Skippergata 6 og som så Rigmor i trappen med en mann) i rettslig avhør den 22. februar blir spurt om hun gjenkjenner siktede (Torgersen) og hun svarer at «Det kan ikke være to som er så like», har hun altså sett bilde av Torgersen i avisen en rekke ganger, og det er åpenbart all grunn til å ta høyde for at hennes minne er påvirket av dette. Det er dessuten generelt all grunn til skepsis overfor personkonfrontasjon i retten med mistenkte / tiltalte tilstede, fordi vitner bevisst eller ubevisst legger til grunn at politiet «har tatt rett mann». Vi vet også at Olga Eriksen, noen måneder tidligere, den 9. desember, da hun deltok i en personkonfrontasjon hvor Torgersen var en av figurantene, plukket hun ham ikke ut. Ved den første oppstillingen festet hun seg ved Torgersen, men ved den andre oppstillingen ved en annen av figurantene. Hun kjente ham altså ikke igjen den gangen.

I. Johanne Olsen – et av påtalemyndighetens sentrale bevis

Et vitne som påtalemyndigheten åpenbart vurderte som et sentralt og viktig bevis mot Torgersen, var Johanne Olsen. Hun var det *eneste* vitnet politiet hadde under etterforskningen av saken før hovedforhandlingen, som hevdet at hun hadde sett Torgersen på et tidspunkt som stred mot hans alibiforklaring.

Johanne Olsen var nabo av Torgersen på Lille Tøyen og kjente godt til ham og hans familie. Hun lå i tvist med familien, i en husleiesak, hvor formålet til Olsen og de andre partene på hennes side av tvisten, var å få kastet familien Torgersen ut av deres leilighet. Det tilsier at vitnets forklaring, i rettssikkerhetsøyemed, må vektes mot dette bakgrunnsteppet.

Johanne Olsen forklarte den 12. desember til politiet av hun den 6. desember kl. 23,50 hadde sett Torgersen idet han passerte henne bakfra i Torggata og deretter gikk med raske skritt mot en drosje på Stortorget, som han straks satte seg inn i, hvorpå bilen kjørte vekk. Johanne Olsen forklarte at hun allerede morgenen etter, før hun visste om drapet, hadde fortalt om sin observasjon til en venninne på Tøyen, fru Gundersen.

Jeg finner det påfallende at Johanne Olsen ikke henvender seg til politiet med sin observasjon langt tidligere enn hun gjorde. Torgersen blir identifisert i alle Oslo-avisene allerede den 9. desember, som mistenkt for drapet. Man skulle tro at Johanne Olsen da umiddelbart ville fortelle politiet om sin observasjon av Torgersen som hun gjorde samme hatt som drapet skal ha skjedd, men det gjorde hun ikke.

Den 10. desember skriver Aftenposten i sin morgenutgave at Torgersen hevder å ha alibi, men at han ikke vet hverken etternavn eller bosted til «Gerd» som han sier han var sammen med. Avisen formidler videre at politiet ber publikum om opplysninger, særlig om en eventuell *drosjetur*, og at politiet sier det er «mulig at han brukte drosje fra Skippergaten eller strøket der omkring og opp til Lille Tøyen i tiden fra kl. 22.40 og utover mot midnatt. Det er heller ikke utelukket at han kan ha tatt en eller annen buss fra sentrum og hjem utpå kvelden fredag».

Den 11. desember viderebragte avisene, særlig Dagbladet en rekke vitneforklaringer om observasjoner av en mann sammen med / som gikk etter Rigmor, og han beskrives å *ha mørk frakk og være barhodet*. Politifullmektig Haukenes bekrefter til Dagbladet at disse signalementene stemmer godt

Først dagen etter dette, den 12. desember, og fortalte Johanne Olsen til politiet at hun så Torgersen passerer henne i Torggata den 6. desember kl. 23.50 hvorpå han satte seg inn i *en drosje* som straks kjørte derfra, og at han hadde *mørk frakk* og var *barhodet*, var det altså ikke lenger snakk om en uavhengig vitneobservasjon som var pålitelig fordi vitnet ikke kjenner til detaljopplysninger i saken. Johanne Olsen hevdet senere, i rettslig avhør at hun ikke ønsket å forklare seg i saken, men at noen andre hadde gjort politiet oppmerksom på hennes observasjon. Det fremgår ikke av saksdokumentene om dette er riktig og eventuelt hvem som gjorde politiet oppmerksom på Johanne Olsen. Johanne Olsen får tydeligvis ikke spørsmål om dette.

Johanne Olsens og Torgersens forklaringer er uforenlige. En av dem forklarer seg uriktig. Hensett til den relasjonen vitnet Olsen hadde til Torgersens familie, til at hun ikke melder seg før 12. desember og til at alt ved hennes forklaring nærmest er en blåkopi av den «bestillingen» politiet har gitt gjennom media, synes jeg Johanne Olsens forklaring er uforsvarlig grunnlag å bygge en fellende dom på. Det er etter mitt syn liten grunn til å vektlegge hennes forklaring særlig mye. I samme retning synes jeg det trekker når Olsen i ettertid (i retten) gir tydelig uttrykk for at hun ikke ønsker å være vitne i saken.

En annen sak er at Olsens forklaring om hva hun har observert, under alle omstendigheter må vurderes i lys av at observasjonen er gjort under forhold som gjør at den meget vel kan være en feilobservasjon dersom den subjektivt sett er sann (I mørket, meget kortvarig, og mannen ble i all hovedsak observert bakfra). Olsen kan ha sett en hun forvekslet med Torgersen.

Når det gjelder å få Olsens forklaring bekreftet synes politiet å ha nedlagt betydelige etterforskningsressurser. Hennes forklaring søkes bekreftet gjennom en rekke henvendelser til drosjemiljøet, både direkte og gjennom media, for å finne sjåføren som kjørte Torgersen hjem. Men politiet finner aldri denne sjåføren.

Johanne Olsen sier heller ikke noe den 12. desember om at Torgersen hadde stripebukser. Denne opplysningen hadde ikke kommet ut i avisene på dette tidspunktet, så vidt jeg kan se.

Johanne Olsens venninne, Fru Gundersen, avhøres også av politiet den 12. desember. Johanne Olsen sier i sitt første avhør at hun fortalte Gundersen om sin observasjon, på morgenen den 7. desember. Gundersen bekrefter dette. Åpenbart hadde heller ikke Gundersen funnet grunn til å varsle politiet om dette, på tross av all mediedekning av saken og av at Torgersen var mistenkt.

Gundersen avhøres på nytt den 18. desember, og hun tilføyer da kun *en* ny opplysning, nemlig at Olsen hadde sagt at Torgersen hadde noen «rare bukser». Heller ikke hun nevner buksene i sitt første avhør.

Senere, den 21. desember, i nytt avhør, tilføyer Johanne Olsen til sin forklaring at Torgersen hadde stripebukser, som hun tenkte ville passet bedre til en ungdom.

Fordi ingen av kvinnene nevner dette i første avhør, og fordi begge nevner det i det neste, er det grunn til å stille spørsmål ved om denne opplysningen kommer fra Olsen og Gundersen i avhøret på deres eget initiativ. Jeg synes det er grunn til å undres på om politiet, som nå er blitt

meget oppmerksomme på de stripete buksene, har spurt vitnene direkte, eller eventuelt har spurt Gundersen direkte, som igjen har nevnt dette for Olsen. Olsen beskriver ikke buksene nærmere i avhøret, f.eks. snitt, eller hva som gjorde at hun oppfattet dem som for ungdommelige. Det er derfor lite ved avhøret som kan gjøre oss sikre på at hun faktisk har sett buksene. Etter å ha sett bilde av buksene stiller jeg meg litt undrende til hennes beskrivelse av buksene som ungdommelige (hensett til moten i 1957), og dette utsagnet burde i avhøret ha vært fulgt opp med anmodning om en nærmere beskrivelse.

Hvis politiet *har* spurt direkte om Torgersen hadde / kan ha hatt stripete bukser, har det etter mitt syn ganske begrenset verdi ved pålitelighetsvurderingen av observasjonen dersom et vitne svarer bekreftende.

J. De sakkyndige og etterforskningen

De sakkyndiges erklæringer som kom underveis i etterforskningen og under hovedforhandlingen i saken har trolig hatt avgjørende betydning både for hvordan etterforskningen i saken forløp, og for rettens syn på skyldspørsmålet.

De tekniske bevisene er i saken (tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset) er grundig gjennomgått av andre, og redegjørelsene er publisert på www.togersensaken.no. I tillegg til at rapportene fra før hovedforhandlingen hadde et innhold som burde ha påkalt mere skepsis, deler jeg den oppfatningen at de opplysninger som er fremkommet om disse bevisene etter rettsaken mot Torgersen i 1958 tyder på at disse bevis ikke er pålitelige, og at det ikke er mulig å legge til grunn de konklusjoner som de sakkyndige trakk i 1958.

Ved min gjennomgang av saksdokumentene fra 1957 og 1958 finner jeg det sterkt betenkelig at de sakkyndige får så mye informasjon om åstedet og politiets drapsteori FØR de gjør sine undersøkelser. De sakkyndige skulle f.eks. ikke ha fått «bestillinger» som «let etter avføring på skoene» men «Finnes det noe på skoene? I så fall - hva er det?» Først etter uavhengige analyser fra åsted og sko burde man sett om funnene evt. var overensstemmende, uten av den som utfører analysen vet hva politiets teori er – de som analyserer tekniske funn under en etterforskning bør ikke engang vite hvilken sak man analyserer for.

De odontologisk sakkyndige burde ha fått et sett ulike anonymiserte tannavstøp fra f.eks. 10 ulike personer, hvorav ett fra mistenkte, for så å se om det var mulig å knytte bittmerkene til et spesielt tannsett.

Ved anonymiserte analyser hvor den sakkyndige analytikeren ikke vet hva som «skal bevises» unngår man at forutinntatthet påvirker analysen, og påliteligheten av analysen øker. I etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen ser vi det motsatte. Det er med uro jeg leser i dokumentene *at tannlege Strøm flere ganger oppsøker Torgersen i fengselet for å be ham avgi tannavtrykk, og at Strøm endog ringer til etterforsker * for å se om å bli varslet straks hvis Torgersen vil avgi tannavtrykket.

Videre burde de sakkyndige som foretok analyser av avføring fra åstedet og funn av en substans på siktedes sko, fått oversendt preparater merket A, B, C osv. uten nærmere angivelse av hvor de er funnet, og blitt bedt om å redegjøre for hva preparatet var og om noen av dem var overensstemmende.

Det er sannsynlig at de sakkyndige som ble oppnevnt i saken, noen allerede 7. desember, også leste aviser. Det er nærliggende å tenke seg at odontolog Strøm, som først får se Rigmor Johnsen etter at hun er bragt til * for obduksjon, har fått med seg avisomtalen av «seksualdrapet» når han karakteriserer bittet i Rigmors bryst som et «lystbitt». Hva et «lystbitt» er gjøres ikke nærmere rede for av Strøm. Han gjør ikke rede for om dette var et fenomen han hadde sett også i andre undersøkelser han hadde gjort, selv om hans formulering lyder som om «lystbitt» er noe han har observert mange ganger. Senere er det Strøm som gjentatte ganger oppsøker Torgersen i fengselet i den hensikt å få tatt tannavstøp av ham, som Strøm så senere skal sammenlikne med bittet i brystet til Rigmor Johnsen.

I tillegg fremstår den fysiske håndteringen av beslag (fyrstikkesker og turnsko) som meget utilfredsstillende. For meg har det ikke vært mulig å følge beslagene i detalj med hensyn til hvor de til enhver tid har vært, og hvem som har hatt dem i sin besittelse. Dette er lite betryggende, og særlig når sakens dokumenter viser at beslagene forandrer seg underveis i etterforskningen, til Torgersens ugunst.

K. Om etterforskningen av avføringsprøvene

Saksdokumentenes underdokumentnummer 27 inneholder uttalelsene fra de sakkyndige, hvor de synes å være lagt inn fortløpende etter hvert som politiet har mottatt dem.

I notat datert 22. desember (dokumentnummer 27, 2) har Dr, Valentin Fürst uttalt seg om sin sammenlikning av prøver fra Torgersens sko og fra avføring på åstedet. Han skriver i notatet at det er «meget stor likhet med hensyn til mengdeforhold og anordning av noen karakteristiske planteceller».

Dokumentnummer 27, 3, det påfølgende dokumentet, er et notat fra Amanuensis Anton Skulberg fra Norges veterinærhøgskole, og det er datert 20. desember 1957. Skulberg skriver at han i prøve 1, som er prøven fra Torgersens sko, finner korte hår. Funn av hår beskrives ikke for de andre prøvene.

På dette tidspunktet må man altså kunne forutsette at etterforskerne har oppfattet at funnet av avføring på Torgersens sko *ikke* er likt funnet av avføring på åstedet. Hårene utgjør forskjellen.

Det neste dokumentet i underdokument 27 (dok. 27,4) er en rapport datert 22. desember 1957 fra Professor Aaser ved Norges Veterinærhøgskole. Han er, som det fremgår av hans innledning, blitt bedt om å undersøke om avføringen på Torgersens turnsko stammer fra menneske eller dyr. Han undersøker avføringen fra Torgersens sko i mikroskop, og han beskriver sitt funn ved undersøkelsen slik: «*I prøven fra turnskoen kunne det ikke med bestemthet påvises planterester. Det fantes noen få fibre av ubestemmelig art og dessuten noen få små hår som jeg ikke har kunnet identifisere*». Aaser skriver også i rapporten at han mener avføringen på Torgersens sko stammer fra et menneske, fordi han mener det luker menneskeavføring av den og ikke dyreavføring.

På dette tidspunktet, har altså etterforskerne nok en gang fått vite om hårfunnet, og dessuten at Aaser ikke fant planterester i avføringen. De vet også at Aaser eneste holdepunkt for å anta noen om avføringens opphav er Aasers tillit til sin evne til å skille dyre- og menneskeavføring ved hjelp av sin luktesans.

Det neste dokumentet som dokumentføres i underdokument 27 (dok. 27/5) er en rapport datert 17. januar 1958 fra Professor Dr. Printz, som også har undersøkt avføringsprøvene.

Printz nevner ikke med et ord i sin rapport at det i prøven fra Torgersens sko allerede ved analyser gjort den 20. og 22. desember, er funnet små hår, noe ikke ble funnet i prøvene fra avføringen på åstedet, eller at Aaser ikke fant planterester. Tvert imot konkluderer han med at avføringsprøvene fra avdødes klær, og fra hennes kropp er «fullstendig like» avføringen funnet på Torgersens turnsko. Han opplyser at avføringen er helt lik med hensyn til innhold, utseende og konsistens.

Selv om man tar høyde for at respekten for professorer og andre yrkesgrupper med høy status nok var enda høyere i 1957 enn den er nå, og at dette nok medførte færre kritiske innvendinger mot deres uttalelser, finner jeg det svært urovekkende at hverken politiet, statsadvokaten har forholdt seg til de klare indikasjoner som foreligger i rapportene på at avføringen på skoen nettopp IKKE stemmer overens med den fra Rigmor.

Disse divergensene i svarene fra de sakkyndige burde ha ført til at politiet stilte ytterligere spørsmål til Printz. De burde ha bedt både Printz og Aaser om en nærmere redegjørelse for Aasers funn av hår men ingen planterester i avføringen fra skoen, og om Pritz' funn av en mengde planteceller men ingen hår i nøyaktig den samme prøven.

Dette gjøres imidlertid ikke. Det ser ut til at etterforskerne slår seg til ro med siste talers utsagn – det er full likhet mellom prøvene. Printz har i sin uttalelse også gått ut over sitt sakkyndighetsområde og har uttalt seg om sannsynligheten for at en slik likhet kan være tilfeldig. Han konkluderer med at det kan den neppe være, og at avføringen fra siktedes turnsko stammer fra «den myrdede».

Med dette synes etterforskningen å bli avsluttet hva angår spørsmålet om avføringssporene. Retten får seg presentert Printz' vurdering i retten, og det ser ikke ut til at divergensene ble kjent for de som dømte Torgersen.

Dette er ikke betryggende og objektiv etterforskning. Man har unnlatt å følge opp indikasjoner som talte til mistenktes fordel, og opplysningene bringes heller ikke frem for retten av påtalemyndigheten eller av andre.

L. Om fyrstikkeskene som ble beslaglagt av politiet

I rapport av 22. februar 1958 fra Kriminalavdelingen ved Wolff og Johansen fremgår det om de to fyrstikkeskene, beslaglagt i Torgersens lomme, at den ene er ubrukt og den andre har to rip i riveflaten på den ene siden og noen flere mot den andre sidens riveflate (mappe 1 side 378). I rapport av 24. februar (altså to dager senere) (mappe 2, side 37) skriver Professor dr. Printz at den ene fyrstikkesken er ubrukt, men den andre *har mange og tydelige riper på begge riveflatene, til sammen ca. 15-20 stykker*. Så mye ressurser som Printz ellers legger ned i analysene han gjør i denne saken forundrer det meg at han ikke undersøker og oppgir *nøyaktig hvor mange rivemerker* det er på hver side, noe som trolig lett ville la seg undersøke med et alminnelig forstørrelsesglass. Men i alle fall, i vanlig språkbruk er ikke to «mange». Fyrstikkesken synes derfor å ha blitt tilføyet flere rivemerker mellom den 22. og den 24. februar. Og de mange riveflatene vektes til Torgersens ugunst fordi de passer med funn av et visst antall avbrente fyrstikker på stedet.

Aktor (og forsvarer) burde ha besørget opplyst for retten hvilket funn Wolff og Johansen hadde gjort, og deretter nøyaktig hvor mange rivespor Printz fant, og deretter fått en forklaring på divergensen.

Retten burde også ha fått en redegjørelse for de stadig nye funn av avføring på Torgersens turnsko, på skoens vandring mellom ulike analytikere. Det er mangelfull notoritet også knyttet til hvor og i hvis varetekt skoen har vært til enhver tid.

Manglende notoritet og nøyaktighet knyttet til oppbevaring av beslag og detaljer i beslagsanalyser utgjør en stor svakhet ved etterforskningen, som åpenbart forringer verdien av de bevis retten har fått seg forelagt knyttet til disse beslagene.

M. Om dokumentføringen i saken i 1957-1958.

Jeg har også hatt tilgang til en del dokumenter i saken, som ikke er lagt inn i «saksdokumentene». Selvfølgelig skal alle dokumenter som kan ha noen som helst interesse i saken legges inn i saksdokumentene. Det følger av et alminnelig krav til redelighet og objektivitet (og også av rettspraksis etter 1958). Særlig viktig er dette dersom det dreier seg om opplysninger som siktede kan ha interesse av for å ivareta sitt forsvar. Jeg tillater meg her å skyte inn at etter min oppfatning har politiet fortsatt en lang vei å gå før dette kravet imøtekommes på en tilfredsstillende måte.

Blant dokumenter som ikke var lagt inn i saken fant jeg en vitneforklaring datert 7. desember 1957 fra en av naboene i gården der Rigmor Johnsen bodde. Hun finner grunn til å henlede politiets oppmerksomhet på en av de andre beboerne i gården, fordi hun ved flere anledninger det siste halvåret har observert ham opptre voldelig/ truende overfor både kvinner og en mann. Fordi mannen aldri ble undergitt noen etterforskning i saken (utover et overfladisk vitneavhør) unnlater jeg å navngi ham her. Han hadde imidlertid ikke alibi for drapstidspunktet og han hadde inntatt større mengder alkohol den 6. desember. Likevel synes ikke politiet å ha vurdert å beslaglegge hans klær og sko, eller ransake hans bopel etter spor i saken. Hadde de gjort så, kunne de neppe ha fengslet Torgersen i saken den 9. desember utelukkende fordi han var en moduskandidat som ble pågrepet noen kvartaler fra åstedet. Naboen uten alibi var i Skippergata 6b da brannen ble oppdaget.

Enda mer underlig - og betenkelig - er det at retten som dømte Torgersen i 1958 aldri fikk vite at under hovedforhandlingen meldte det seg vitner som sa de visste hvem «Gerd» fra Torgersens forklaring var. Dette kommer jeg tilbake til under pkt. 12.1.

N. Om nye vitneforklaringer som innkom under hovedforhandlingen.

1. Nye vitner med opplysninger om «Gerd»

Dette var vitner som ikke hadde noen tilknytning til saken, og som opplyste at de meldte seg så vidt sent fordi de forstod av avisreferatene fra rettssaken at Gerd ikke selv hadde meldt seg til politiet. De var tidligere kollegaer av Gerd og opplyste at hun selv hadde fortalt dem at hun var «den Gerd» allerede noen få dager etter at drapet var kjent. Den Gerd de snakket om het Gerd Kristiansen, og hun var nygift på tidspunktet for drapet. Ifølge vitnene som meldte seg, hadde hun i samtaler om drapssaker, hvor hun sa hun var Gerd, grått og vært fortvilet, samt klaget over smerter etter skader som hun ikke redegjorde nærmere for. Ifølge vitnene hadde sagt at hun ikke kunne melde seg til politiet fordi hennes mann vars sjalu på Torgersen, og hun var redd for at hun måtte flytte fra svigerforeldrene hvor hun bodde med sin mann.

Politiet kontaktet så Gerd Kristiansen og hennes mann, og avhørte dem i deres hjem – samtidig. Avhøret av Gerd er meget overflatisk. Hun nekter for å ha vært sammen med Torgersen den aktuelle natten, og sier at hennes kollegaer må ha misforstått.

Politiet hadde altså, under hovedforhandlingen, mottatt ny informasjon som støttet tiltaltes alibiforklaring. Det er intet i sakens opplysninger som tyder på at Gerd Kristiansens kolleger hadde noen subjektiv tilknytning til saken i noen retning, hverken noen tilknytning til Torgersen eller noe ønske om å gjøre det vanskelig for Gerd.

Politiet ettergikk ikke dette sporet nærmere. Gerds kolleger, som meldte seg med opplysningene, avhøres ikke ytterligere. De skulle åpenbart ha vært foreholdt Gerds forklaring, og avhørt på nytt. At politiet ikke etterforsker dette videre og besørger at det blir en del av rettens bevisbilde, er et brudd på politiets plikt til å gjennomføre en objektiv etterforskning, herunder å lete etter bevis som taler for mistenktes uskyld.

De nye opplysningene bringes heller ikke til rettens kunnskap. Dommerne i saken fikk derfor ingen mulighet til selv å vurdere disse opplysningene. Hvorvidt Torgersens forsvarer kjente til de nye opplysningene kan jeg ikke avdekke gjennom dokumentene, men basert på medias referater fra rettsaken, ser det ikke ut til at opplysningene overhodet har vært fremme i retten.

Påtalemyndigheten skulle ha sørget for at denne nye informasjonen ble en del av bevisbildet i saken. Det følger av aktors plikt til redelighet og objektivitet.

Politiets håndtering av dette nye sporet står i klar kontrast til hvordan et annet vitne som meldte seg under hovedforhandlingen ble håndtert, nemlig vitnet Ørnulf Bergersen.

2. Vitnet Ørnulf Bergersen.

Bergersen avga politiforklaring i saken første gang 4. juni 1958, altså etter at rettssaken hadde startet. Han forklarte da at han så Torgersen komme ut av en port i Skippergata 6b med sykkel den 7. desember 1957 kl. 00.55.

Han forklarte seg deretter som vitne under hovedforhandlingen, den 7. og 9. juni.

Ved åstedsbefaringen under rettssaken skulle Bergersen påvise Skippergata 6b. Han pekte da på et hus på motsatt side av gaten; Skippergata 9. Påtalemyndigheten anførte på bakgrunn av dette at Torgersen hadde parkert sykkelen inne i portrommet til Skippergata 9, mens han var inne i Skippergata 6 og tente på.

Bergersens hadde vært innsatt i fengsel en rekke ganger i tiden mellom 1940 og 1958. Han var narkoman (morfinmisbruker) og han var alkoholisert. Han var idømt sikring på grunn av mangelfullt utviklede sjelsevner og fare for nye straffbare handlinger.

Det var altså all grunn til at politiet skulle vurdere hans plutselige henvendelse mer enn et halvt år etter den påståtte observasjonen, og etter at hovedforhandlingen hadde startet, med stor skepsis. Men i Bergersens nedskrevne politiforklaring er det ikke tegn til at han får et eneste spørsmål av politiet om hvorfor han ikke har meldt fra om sin observasjon tidligere.

Bergersens forklaring inneholder intet som han ikke har kunne basere på sin kjennskap om saken fra media. Det er således intet ved den som gjør den spesielt pålitelig. Tvert imot er hans forklaring om egne bevegelser på den aktuelle tiden svært lite sannsynlige. (Tid og distanser

Aktor i saken, statsadvokat Dorenfeldt, karakteriserte i sin prosedyre Bergersens vitneprov som ”nøkkelen til gåtens løsning”.

Som nevnt over, foreligger det en sterk kontrast mellom på den ene side politiets og påtalemyndighetens oppfølging av vitnet Bergersen, som var til ugunst for Torgersen og på den annen side oppfølgingen av vitnene som meldte seg med opplysninger om Torgersens alibi, «Gerd».

Hensett til de faktorer politiet kjente til om disse vitnene, som sier noe om vitnenes pålitelighet, er forskjellsbehandlingen faglig uforståelig for meg. Den tyder på at etterforskerne og påtalemyndigheten ikke er objektive, men tvert imot entydig søker å bevise mistenktes skyld, og bevisst ignorerer bevis på hans uskyld.

Som nevnt innledningsvis er objektivitet hos politi og påtalemyndighet en sentral faktor i en pålitelig bevisinnhenting.

Fra NOU 2007:7 «Fritz Moen og norsk strafferettspleie» siteres:

«13.4.2.4 Endringer i kravene til utforming av bevisoppgave

Det følger i dag av straffeprosessloven § 262 første ledd første punkt at påtalemyndigheten sammen med tiltalebeslutningen skal sende retten en oppgave over de bevis som ønskes ført. Tanken om at påtalemyndigheten skal opptre objektivt, tilsier at bevisoppgaven skal inneholde alle bevis av relevans, enten de taler til gunst eller ugunst for tiltalte. I praksis er det vanlig at påtalemyndigheten overlater til forsvareren å påberope seg enkelte bevis. For å unngå at bevis som taler til gunst for tiltalte, blir oversett og ikke kommer frem under hovedforhandlingen, foreslår utvalget at det vurderes å lovfeste at påtalemyndigheten, i tillegg til å oppgi de bevis som ønskes ført i saken, skal nevne øvrige relevante bevis. På den måten vil både retten og forsvareren bli klar over eventuelle bevis av betydning som ikke blir ført fra påtalemyndigheten side.»

O. Konklusjon:

Etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen var etter datidens mål relativt omfattende. Det er mange momenter ved etterforskningen og ikke minst ved bevisene som jeg ikke har gått inn på her.

For ordens skyld nevner jeg imidlertid at jeg ikke har funnet opplysninger i sakens dokumenter som har overbevist meg om at Torgersen er skyldig. Snarere er det en rekke opplysninger som etter mitt syn trekker i retning av at han ikke var gjerningsmannen.

Etter min gjennomgang av sakens dokumenter er det min klare oppfatning at etterforskningen av drapet ikke utgjør en pålitelig informasjonsinnhenting.

Viktige spor er ikke fulgt. Innsamlet bevis er ikke betryggende og notorisk håndtert. Vitner har hatt tilgang på så mye informasjon om saken at det er stor fare for at deres minne er påvirket, og dette skyldes i stor grad politiets taktiske valg tidlig i etterforskningen. Dette foranlediger skepsis med hensyn til om avhør av er gjennomført på en måte som sikrer pålitelig informasjon.

Politiets etterforskning preges av mangel på objektivitet i en slik grad at det er betydelig grunn til uro for om det materialet som ligger i sakens dokumenter er representativt. Ved ensrettet og forutinntatt etterforskning er det stor fare for at viktig informasjon oversees, overhøres eller glemmes og at dette fører til at informasjonen aldri kommer inn i sakens dokumenter i de hele tatt.

Hvis etterforskningen etter en totalvurdering fremstår som upålitelig, kan det i seg selv være en frifinnelsesgrunn. (Jfr. Rt-2000-1223, Rt-1998-407).

Etterforskningen bærer etter mitt syn gjennomgående preg av at viktige rettssikkerhetsprinsipper er satt til side. Det er min oppfatning at etterforskningen av saken er beheftet med så store mangler at materialet den har frembragt ikke kan brukes som grunnlag for en domfellelse.

ANALYSE AV SAKSBEHANDLINGSFEIL VED GJENNOMFØRINGEN AV HOVEDFORHANDLINGEN I 1958

En nærmere analyse av hovedforhandlingen i 1958 viser at det ble begått flere saksbehandlingsfeil, som – i et hvert fall samlet – må antas å ha hatt betydning for dommens innhold, jf. straffeprosessloven av 187 § 343 første ledd, som for dette punkts vedkommende samsvarer med gjeldende lov § 342 første ledd.

Disse forholdene er utdypet i Nils Erik Lies analyse av Torgersen-saken – inntatt i bilagsbind c1.

Konkret dreier det seg om følgende feil:

A Oppnevning av inhabil sakkyndig

Ved Oslo forhørsretts beslutning av 30. desember 1957 ble professor Henrik Printz oppnevnt som sakkyndig,

”til som sakkyndig å uttale seg om neglavsrapport fra sikt. og avdøde, fundne fyrstikker på åstedet og på sikt., eventuelt plantemateriale i støv osv.”

17. januar 1958 avga han rapport til Kriminallaboratoriet om avføringsprøvene, hvor han konkluderte med at

”det er min oppfatning at samtlige disse prøver – heri også innbefattet den fra siktedes turnsko – stammer fra samme kilde nemlig fra den myrdede.”

Ved dette har Printz naglet Torgersen til åstedet, og dermed indirekte gitt uttrykk for en klar oppfatning om skyldspørsmålet.

Ikke desto mindre får Printz nytt sakkyndigoppdrag i tilknytning til barnålbeviset etter at han på denne måten hadde tilkjennegitt sin oppfatning om skyldspørsmålet. I uttalelse av 43. februar 1958 konkluderte han med at

”følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet:...2. Barnåler fra gran av samme morfologiske type og ellers i full overensstemmelse med den form som finnes i kjelleren.”

Printz har følgelig gitt uttrykk for et klart standpunkt også til barnålbeviset. Det kan ikke ses bort fra at dette har vært influert av at han allerede anså Torgersen som skyldig.

Som følge av sitt klare standpunkt til skyldspørsmålet, som hadde kommet til uttrykk i forbindelse med avføringsbeviset, skulle Printz ikke ha vært oppnevnt som sakkyndig i tilknytning til barnålbeviset, jf. straffeprosessloven av 1887 § 193 andre ledd.

”Når det kan unngås, bør det som sakkyndig ikke oppnevnes noen som etter domstolloven § 106 eller § 108 ville være ugild som dommer.”

I 1958 hadde det uten vanskeligheter latt seg gjøre å finne en annen sakkyndig enn Printz til å vurdere barnålene.

Oppnevnelsen av og benyttelsen av Printz som sakkyndig var en klar saksbehandlingsfeil i 1958, jf. straffeprosessloven 1887 § 343 første ledd.

B. Manglende utsettelse – vitnet Gerd Kristiansen

Gerd Kristiansen, som hadde fortalt arbeidskolleger at hun hadde sittet på med Torgersen om kvelden 6. desember 1957, ble ikke avhørt av retten. Det samme gjaldt de kollegene hun hadde fortalt dette til. Det er uvisst om forsvareren var kjent med forklaringene fra disse vitnene. De har imidlertid ikke vært gjort kjent for retten.

I 1958 som i dag våket retten over sakens fullstendige opplysning, jf. straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd.

Her er det begått en saksbehandlingsfeil ved at statsadvokaten ikke har opplyst om avhørene av arbeidskollegene til retten, slik at retten kunne avgjøre om disse og ektefellene Kristiansen skulle avhøres, og om nødvendig utsette forhandlingene slik at det kunne iverksettes avhør av flere av de ansatte på arbeidsstedet for å bringe på det rene hva Gerd Kristiansen måtte ha fortalt til dem. Dette kunne ha gitt lagretten viktige opplysninger av vesentlig betydning for vurderingen av Torgersens alibi.

At feilen er begått av påtalemyndigheten og ikke av retten, er uten betydning, og plikten består uavhengig av hva forsvarer måtte ha ment om spørsmålet.

Unnlatelsen av å utsette forhandlingene og sørge for innkalling av vitnene fra Gerd Kristiansens arbeidsplass var en klar saksbehandlingsfeil i 1958, jf. straffeprosessloven 1887 § 343 første ledd.

C. Manglende utsettelse – vitnet Ørnulf Bergersen

Ørnulf Bergersen forklarte seg for politiet 3. juni 1958 og i retten 5. og 7. juni 1958, etter avbruddet på grunn av tumultene i retten 5. juni.

Aktor omtalte Bergersen som *”nøkkelen til gåtens løsning”*, og har åpenbart akseptert forklaringen slik den ble avgitt. Så vidt oppsiktsvekkende som Bergersens forklaring etter hvert må ha fremstått som, må det allikevel ha vist seg for retten et åpenbart behov for andre bevis som eventuelt kunne bekrefte eller avkrefte Bergersens forklaring, eventuelt en kontroll av hvorvidt forklaringen kunne være riktig. Dette gjaldt først og fremst sannsynligheten av at han kunne gå fra Gjersjøen på 2 ¼ time, sannsynligheten for at han kunne passere Oslo Ø uten å bli sett av de polititjenestemennene som befant seg der, og en nærmere kontroll av en klokke som hadde oppført seg så vidt spesielt som Bergersens klokke angivelig hadde gjort.

At spørsmålet om utsettelse på dette grunnlaget ikke har vært reist av forsvareren er uten betydning, jf. foran under punkt 2. Også denne unnlatelsen av å utsette saken for å bringe klarhet i spørsmålene i tilknytning til Bergersens forklaring representerer en tilsidesettelse av rettens plikt etter straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd til å sørge for sakens fullstendige opplysning, og var således en klar saksbehandlingsfeil i 1958, jf. straffeprosessloven 1887 § 343 første ledd.

D. Fengselsoverlege Leikvam som sakkyndig

Under hovedforhandlingen avga fengselsoverlege Jon Leikvam forklaring som sakkyndig 11. juni 1958. Nærmere bestemt uttalte han seg om Bergersens troverdighet som vitne. Leikvam var imidlertid psykiater og kan ikke ha hatt den vitnep psykologiske kompetanse som er nødvendig for å vurdere troverdigheten av avgitte forklaringer.

Ut fra dagens rettstilstand må det legges til grunn at Leikovams forklaring om Bergersens konkrete troverdighet ville ha blitt avskåret. Det er ikke adgang til å åpne for sakkyndige, konkrete troverdighetsvurderinger som ledd i bevisførselen.

Selv om forklaringen antakelig ikke ville ha blitt avskåret i 1958 hvis spørsmålet var blitt satt på spissen, ut fra den manglende kunnskapen om vitnep psykologiske spørsmål på denne tiden, dreier det seg allikevel om et forhold som i dag må ses som en saksbehandlingsfeil, og som derfor må trekkes inn ved vurderingen etter strpl. § 392 andre ledd.

E. Særlig om Torgersens forhold etter soning

Etter domfellelsen i 1958 til fengsel på livstid og ti års sikring har Torgersen vært gjenstand for en behandling som er unik i norsk strafferettshistorie. Iberegnet varetektstiden sonet han sammenhengende fengselsstraff lenger enn noen annen før eller senere - i over 16 år. To år og syv måneder av denne tiden ble tilbrakt i isolat.

Statsadvokat Dorenfeldt hadde under hovedforhandlingen i 1958 gitt uttrykk for at Torgersen aldri mer måtte slippes løs på samfunnet. Etter at ankesaken var avgjort av Høyesterett, meddelte han til fengselsvesenet at Torgersen "var en meget farlig forbryter, som burde plasseres i enecelle." Denne henstillingen ble etterkommet.

I november 1971 fikk Torgersen for første gang anledning til å forlate fengslet. Han fikk da fremstilling for å besøke moren, som var alvorlig syk og innlagt på sykehus. Først i mars 1973, etter at han var overført fra Ullersmo fengsel til Ila sikringsanstalt, hadde han sin første permisjon på egen hånd.

I mars 1973 utstedte politimester Johan Gjerde følgende ordre, åpenbart i forbindelse med at Torgersen var overført fra Ullersmo til Ila:

"FORTROLIG

*SÆRTILTAK I TILFELLE DOMSFANGE FREDRIK FASTING TORGERSEN, FØDT 01 10 1934,
SKULLE RØMME NÅVÆRENDE OPPHOLDSSTED: ILA SIKRINGSANSTALT,*

TLF: 2405 90 06 OG 020-4441

Dersom det innløper melding om at domsfange Fredrik Ludvig Fasting Torgersen har rømt, skal følgende spesielle tiltak iverksettes øyeblikkelig:

En polititjenestemann beordres til Riksadvokatens kontor i Grubbegaten 1, 5. etasje, for å beskytte riksadvokat Dorenfeldt mot overfall fra den rømte.

Uniformert vakt settes ut i eller utenfor Riksadvokatens leilighet i Cam. Colletts vei 2, 5. etasje.

Formålet med vaktholdet er å beskytte Riksadvokaten og hans familie. Riksadvokaten og familiemedlemmer skal derfor også ledsages når de forlater kontor eller hjem.

Vakten skal være bevæpnet med pistol og kølle, og være utstyrt med håndjern.

Hvis fangen påtreffes, skal han omgående uskadeliggjøres uten å avvete et mulig rettsstridig angrep.

Den dømte anses som meget farlig.

J. Gjerde (sign)"

Aftenposten, som omtalte denne ordren 21. mai 1999, innhentet en kommentar fra professor Johs. Andenæs. Han siteres slik:

"Jusprofessor Johs. Andenæs mener ordren må være helt unik i norsk kriminalhistorie.

- Dette er å gå altfor langt. Dette er så spesielt at man får nesten tro at det ikke var meningen at ordren skule forstås bokstavelig, sier han."

Aftenposten skriver videre:

"Politimester Gjerde døde kort tid etter at han ga ordren, som først ble trukket tilbake i 1977, tre år etter at Torgersen var sluppet fri. Da ble det samtidig gitt beskjed om at alle eksemplarer av ordren skulle destrueres. Minst ett eksemplar som unnslett makuleringsaksjonen ble nylig funnet i en eske i kjelleren på politihuset.

Påtalemyndigheten ønsker fortsatt at ordren skal være hemmeligstemplet, 29 år etter at den ble utferdiget.

Av ordren fremgår det også at det var laget 500 brev med opplysninger om Torgersen som skulle spres til drosjeholdeplasser, jernbanestasjoner og flyplasser hvis han skulle stikke av."

Det kan ikke trekkes i tvil at denne ordren var utstedt på foranledning av daværende riksadvokat Dorenfeldt. Og det dreier seg ikke bare om å gå altfor langt, slik professor Andenæs ga uttrykk for. Her har politimesteren beveget seg betenkelig nær straffeloven § 125. Det er i høy grad forståelig at

ordren ble trukket tilbake av etterfølgeren politimester Rolf Solem, men like betenkelig at dette skjedde først etter tre år.

Det er uklart hvilke embets- eller tjenestemenn ved Oslo politikammer som var kjent med denne ordren. Den må i et hvert fall ha vært spredd blant og vært kjent av store deler av politikammerets ledelse, all den stund den har vært utstedt i flere eksemplarer.

Nå skjedde det aldri at Torgersen rømte fra Ila. Han ble løslatt til sikring i frihet 29. januar 1974, etter personlig inngripen fra justisminister Inger Louise Valle. Like fullt har ordren vært operativ i en fire års periode, og Torgersen har i hele denne perioden vært utsatt for en betydelig risiko for hva som ville skje dersom han skulle bli observert i nærheten av Dorenfeldt, kanskje særlig i tilknytning til de permisjonene han fikk i løpet av det året han befant seg på Ila.

En så ekstraordinær handling som dette må nødvendigvis tillegges betydelig vekt ved vurderingen av "tungtveiende hensyn" i straffeprosessloven § 392, annet ledd.

Og det må legges enda større vekt på at vi her står overfor en uriktig domfellelse som har resultert i et ødelagt liv. I store deler av befolkningen har Torgersen i alle år etter løslatelsen vært stigmatisert som drapsmann og voldtektsforbryter, med de konsekvensene dette har hatt for mulighetene til å lykkes i arbeidslivet og til å kunne leve et ordinært sosialt liv. I stedet har det i hele denne tiden vært den uriktige domfellelsen og mulighetene for å få den rettet opp, som av høyst forståelige grunner har dominert Fredrik Torgersens tilværelse.

F. Avsluttende bemerkninger

De forhold som er beskrevet nærmere i punktene A-E ovenfor er alle forhold som vil være tilleggsmomenter ved spørsmålet om tilleggsvilkåret "tungtveiende grunner" i straffeprosessloven § 392, annet ledd er oppfylt. Det vises i denne forbindelse til den generelle gjennomgangen av disse vilkårene i del V nedenfor.

ANALYSE AV DE SAKSBEHANDLINGSFEIL SOM BLE BEGÅTT I HELEN SÆTERS VEDTAK AV 31.08.15

1. Innledning

Vi har i klagen til Sivilombudsmannen av 30.06.16 gått grundig inn på Helen Sæters saksbehandling. Vi har i den forbindelse også vurdert saksbehandlingen ved tidligere vedtak med henblikk på å undersøke om man i disse tidligere vedtakene har drøftet og begrunnet vedtakene i samsvar med straffeprosessloven regler, slik at Sæter bare kan henvise til tidligere vedtak.

Vi skal i dette bilaget gå nøye gjennom sentrale anførsler som tidligere har vært fremmet, og påvise at disse anførselene – nærmest i kvalifisert grad – ikke har blitt drøftet på den måten straffeprosessloven forutsetter.

I fremstillingen av saksbehandlingsfeilene følger vi den kronologiske rekkefølgen som vi har gjort i del 2 og skal således behandle de tidligere saksbehandlingsfeilene for hvert enkelt ledd av våre anførsler knyttet til hendelsesforløpet.

2. Saksbehandlingsfeil vedrørende spørsmålet om Torgersen kunne møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk på det kritiske tidspunktet.

Her foreligger det både uriktig saksbehandling og uriktig lovanvendelse.

På side 48 uttaler kommisjonens leder:

"Det at enkeltpersoner uten spesiell sakkyndigkompetanse har teorier, "analyser" og argumentasjon knyttet til bevisene fra 1958, er ikke å anse som nye bevis eller omstendigheter som skal vurderes etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, men kan inngå i vurderingen av om det foreligger særlige forhold som gjør det tvilsomt om dommen er riktig, jf. straffeprosessloven § 392 annet ledd."

Dette er en for snever forståelse av straffeprosessloven § 391 nr. 3 og representerer gal lovanvendelse. En ny analyse av opprinnelig bevismateriale som påviser feil i de slutningene som er blitt gjort eller må ha blitt gjort ut fra det samme bevismaterialet, er utvilsomt en ny omstendighet, selv om en slik analyse også hører hjemme i vurderingene etter § 392 annet ledd.

Hvilken sakkyndighet mener for øvrig Sæter er nødvendig for å foreta de analysene det åpenbart siktes til? Det er nok å kunne lese innenat og å kunne klokken og enkel aritmetikk. Det dreier seg om analyser og vurderinger foretatt av tidligere førstelagmann ved Borgarting lagmannsrett, Nils Erik Lie, som er en av våre mest erfarne dommere med mer enn 40 års erfaring med praktisk bevisvurdering i og utenfor retten.

Å sette "analyser" i anførselstegn viser uansett en nedvurdering av dette arbeidet som det er vanskelig å se at Sæter kan ha forutsetninger for å foreta. Unnlattelsen av å behandle og vurdere disse analysene som nye omstendigheter etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 er i

seg selv en lovanvendelsesfeil. Den gale lovanvendelsen medfører at momentet ikke inngår i den samlede vurdering – dette representerer uriktig saksbehandling.

Det foreligger ytterligere en saksbehandlingsfeil ved at anførselen er overfladisk og nedlatende behandlet. I tillegg foreligger det en direkte gal bevisvurdering.

3. Saksbehandlingen i forbindelse med vitneobservasjonene på strekningen Dronningens gate / Skippergaten 6 B

Det springende punkt er om kommisjonens leder i sitt vedtak av 31.08.15 har drøftet våre anførsler på en måte som tilfredsstillende straffeprosesslovens krav til vurdering av anførsler og begrunnelse av konklusjonen.

I 2015-vedtaket er det ingen selvstendig drøftelse av våre anførsler i gjenåpningsbegjæringen og i det supplerende innlegget. Det henvises bare til 2006-vedtaket.

I dette vedtaket har man imidlertid ingen drøftelse av de anførselene som ble fremmet 11.06.15 som tilfredsstillende straffeprosessens krav til vurdering og begrunnelse.

2006-vedtaket representerer derfor ingen tilfredsstillende saksbehandling av våre anførsler. Vi minner om de tre grunnleggende vilkår som i denne forbindelse må være tilfredsstillende:

- Er det identitet mellom det som anføres i 2015 og det som har vært anført forut for 2006-vedtaket?
- Er anførselene i 2015-begjæringen drøftet og begrunnet i overensstemmelse med straffeprosesslovens krav?
- Er de drøftelser/den begrunnelse som er foretatt faktisk korrekt?

Når det gjelder kravet til identitet ble det i 11.06.15-begjæringen foretatt en grundig gjennomgang og analyse som ikke er identisk med argumentene forut for 2006-vedtaket, selv om man også den gang foretok en gjennomgang av de taktiske bevis.

Langt viktigere er det som nevnt ovenfor at de anførselene som ble fremsatt i 11.06.15-begjæringen, *ikke er drøftet og begrunnet på den måten som straffeprosessloven krever*. Det er for eksempel uforklarlige utelatelser når det gjelder forklaringen til Esther Olsson: Her berøres ikke Olssons objektive beskrivelse av den aktuelle personen og – enda mer påfallende – at Torgersen kan utelukkes når vi legger Esther Olssons beskrivelse av den aktuelle personens dialekt til grunn.

Når det gjelder Thoresen overser kommisjonen hans tidsnære og objektive karakteristika av en person som ikke passet med Torgersen, og hans manglende tidsnære identifikasjon av Torgersen på identifikasjonsparaden forbigås i taushet.

Det er ytterligere grunn til å påpeke at de drøftelsene som ble foretatt i 2006 ikke er faktisk riktige: Kommisjonen legger ensidig vekt på Thoresens uttalelser under hovedforhandlingen, hvor Thoresen anførte at Torgersen var "jævlig lik". Det vises til Lies gjennomgang hvor feilkildene behandles – og som Helen Sæter neglisjerer i sitt vedtak.

Det samme forholdet gjelder forklaringen til Olga Eriksen, som også Lie drøfter grundig.

Den mest alvorlige faktiske feilen er at kommisjonen i 2006 ikke har lagt til grunn det klare bevisbildet som i høy grad sannsynliggjør at Torgersen ikke hadde sko av den type som vitnene Thoresen og Syversen beskrev. Dette er et helt sentralt element, hvor kommisjonen har tatt alt for lett på bevisvurderingen, og som Sæter også fullstendig utelater i sin avgjørelse: Påstanden om at Torgersen benyttet et skopar som først ble beslaglagt en god stund etter drapet har kort og godt ikke belegg i bevisene i saken.

Realiteten er at det foreligger en saksbehandling som medfører at bevis blir *strukket i Torgersens disfavør*. Tvil om faktum blir – i praksis – brukt mot ham.

Vi kan således konkludere med at det foreligger klare saksbehandlingsfeil i form av unnlatt drøftelse og galt faktum (jf. anførselen om at Torgersen hadde sko med jernbeslag).

Vi har således påvist at det for så vidt gjelder dette leddet i beviseligheten foreligger det gal saksbehandling ved vurderingen av flere helt sentrale vitneprov, hvor Torgersens anførsler ikke er drøftet.

I tillegg – og det er vesentlig mer alvorlig – foreligger det ingen drøftelse av den *kumulative* vurdering som vi har foretatt av de seks vitneforklaringene sett i sammenheng, og som selvfølgelig er det sentrale ved vurderingen av både § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

Det foreligger således saksbehandlingsfeil både for så vidt gjelder den isolerte vurderingen av de enkelte vitnebevis og den samlede vurdering.

4. Tannbittbeviset - nærmere om Helen Sæters uriktige saksbehandling

a. Innledning – *generelt* om saksbehandlingsfeilene

Sæter foretar ingen selvstendig vurdering av anførselene i 15.06.15-begjæringen. Hun nøyer seg – for alle praktiske formål – med å henvise til 2006-avgjørelsen. I tillegg nevnes "*materialet som er fremlagt fra Jon Ingulf Medbø, som for en del også har foreligget ved tidligere behandlinger*", uten at det klargjøres hvilke deler som har foreligget tidligere.

Noen utredning av tannbittbeviset er med andre ord ikke gjort i 2015. Det springende spørsmål blir således om 2006-begrunnelsen, som det er henvist til, tilfredsstillende vilkår som straffeprosessloven stiller til en forsvarlig behandling av de anførselene som ble anført i 2015-begjæringen.

Som påvist i andre sammenhenger – forutsetter dette:

- Det må være identitet mellom anførslene som ble anført 11.06.15 og de anførsler som ble gjort i forbindelse med 2006-vedtaket.
- I tillegg må det kreves at alle argumentene som ble fremsatt i 2015 tidligere er blitt vurdert.
- I tillegg må 2006-vedtaket være basert på en riktig bevisvurdering. Da må kommisjonens leder også behandle de anførsler som er gjort i forhold til feil ved bevisvurderingen i 2006.

Ingen av disse vilkårene er tilfredsstillt. Påstanden på side 49 i vedtaket om at tannbittbeviset ble vurdert grundig i 2006, er uriktig. Det eneste som fremkommer om tannbittbeviset under kommisjonens vurderinger i denne avgjørelsen, er at det er usikkert. Noen utredning og vurdering av substansen i dette sentrale beviset fant ikke sted i 2006.

Den kortfattede henvisningen til 2006-avgjørelsen representerer således en grunnleggende svikt ved den begrunnelse Sæter har gitt vedrørende tannbittbeviset.

Utsagnet om at materialet fra professor Jon Ingulf Medbø *"for en del også har foreligget ved tidligere behandlinger"* er ikke riktig. Deler av de problemstillingene Medbø har tatt opp, ble tatt opp av Høyesteretts kjæremålsutvalg i Rt-2001-1521, men på et høyst ufullstendig og delvis feilaktig grunnlag. Medbøs materiale forelå ikke da, og som nevnt heller ikke ved kommisjonens behandling i 2006. Av den siste avgjørelsen fremgår at deler av de samme problemstillingene ble berørt i enkelte av de forklaringene som ble gitt under kommisjonens høring. Allikevel er de ikke vurdert – ikke en gang nevnt – under kommisjonens meget kortfattede vurderinger på sidene 155-158. Det eneste forholdet kommisjonen her har tatt standpunkt til, er å påpeke usikkerheten, men samtidig fremsettes en feilaktig påstand om at det ikke er grunnlag for å hevde at tannbittbeviset ble tillagt spesielt stor vekt i 1958.

Den manglende omtale og vurdering av disse helt sentrale spørsmålene representerer klare saksbehandlingsfeil i avgjørelsen fra 2006, og dermed også i 2015-avgjørelsen.

b. De *spesielle* saksbehandlingsfeilene

i Mangler behandling av uenigheten om tenner i overkjeven

Det vises til den detaljerte gjennomgangen i bilag 9 punkt 13.2.4.1 (side 88-91).

De opprinnelige sakkyndige Strøm og Wærhaug, og de senere sakkyndige MacDonald og Whittaker har vært uenige om hvilke tenner i biterens overkjeve som har forårsaket bittmerkene 1, 2 og 3.

I bilag 9 er det på side 89 redegjort for at disse to versjonene gjensidig utelukker hverandre og at Torgersen da ikke kan være biteren. Dette

forholdet har ikke vært påvist tidligere. Det dreier seg om en ny omstendighet, som skal vektlegges etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 og trekkes inn i den samlede vurderingen etter straffeprosessloven § 392 annet ledd. Det hørte under Sæters utredningsplikt å ta standpunkt til holdbarheten av denne påvisningen, og for øvrig å ta standpunkt til betydningen av uenigheten mellom de sakkyndige. Det er en saksbehandlingsfeil at disse spørsmålene i det hele tatt ikke er omtalt eller vurdert i 2015-avgjørelsen.

Hvis årsaken til utelatelsen er at hun mener at påvisningen av denne uoverensstemmelsen ikke er noen ny omstendighet (§ 391 nr. 3) eller at den ikke skal trekkes inn ved vurderingen etter § 392 annet ledd, står vi i tillegg overfor en rettsanvendelsesfeil, jf. nedenfor under punkt 4.

- ii Mangler behandling av spor etter høyre nedre sidefortann (tann 42). Det vises til den detaljerte gjennomgangen i bilag 9 punkt 13.2.4.2 (side 91-98).

Dette har vært et sentralt tema i alle rettsodontologiske vurderinger som har vært gjort, med unntak av de vurderinger som ble presentert ved hovedforhandlingen i 1958, og det har vært til dels skarpe motsetninger mellom de sakkyndige om dette spørsmålet. Som nevnt har spørsmålet også vært berørt av flere av de sakkyndige som uttalte seg under kommisjonens høring i 2006, og det fremkom også her forskjellige oppfatninger om årsaken til at dette sporet manglet.

Forholdet er også trukket frem som sentralt i begjæringen av 5. april 2005 (avgjørelsen side 118-119, som 2006-avgjørelsen refererte seg til).

Under disse omstendigheter er det direkte påfallende at det – hverken i 2006-avgjørelsen eller i Sæters 2015-avgjørelse – er drøftet og tatt standpunkt til betydningen av det manglende sporet etter tann 42, eller til betydningen av at tre innbyrdes uavhengige artikulatortforsøk viser at tann 42 hos Torgersen *alltid* setter merke.

En konklusjon mht. dette spørsmålet i Torgersens favør ville i realiteten ha medført at påtalemyndighetens sak mot Torgersen hadde falt sammen. Under slike omstendigheter medfører unnlattelsen av å drøfte og ta standpunkt til dette spørsmålet en ytterligere og svært alvorlig saksbehandlingsfeil.

- iii Mangler behandling av betydningen av avstanden mellom bittsporene 4 og 5. Det vises til den detaljerte gjennomgangen i bilag 9 punkt 13.2.4.3 (side 98-99) med redegjørelse for Medbøs påvisninger.

Medbø har påvist at det ikke er plass til Torgersens tann 42 mellom bittmerkene 4 og 5, og at dette *utelukker* Torgersen som biter.

Dette forholdet har ikke vært påvist eller trukket frem tidligere, hverken i 2006 eller under noen av de tidligere domstolsbehandlingene. Det dreier seg om en ny omstendighet, som både skal vektlegges etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 og trekkes inn i den samlede vurderingen etter straffeprosessloven § 392. Også her er situasjonen at en konklusjon i dette spørsmålet i Torgersens favør ville ha utelukket ham som biter. Det hørte til Sæters utredningsplikt å ta standpunkt til holdbarheten også av denne påvisningen, men den er hverken vurdert eller nevnt i 2015-avgjørelsen. Under slike omstendigheter som påpekt medfører unnlåtelsen av å drøfte og ta standpunkt til dette spørsmålet en ytterligere og alvorlig saksbehandlingsfeil.

iv Manglende behandling av tannstillingen for Torgersens tenner 31 og 41.

Det vises til den detaljerte gjennomgangen i bilag 9 punkt 13.2.4.4 (side 99-101).

Torgersens nedre høyre midtfortann (tann 41) stikker 1 millimeter utenfor tannbuen, mens sporet etter den tilsvarende tannen hos biteren viser en tann som befinner seg tilsvarende innenfor tannbuen. Dette avviket bekrefter ytterligere at biteren ikke kan ha vært Torgersen.

Forholdet er trukket frem som sentralt i begjæringen av 5. april 2005, jf. avgjørelsen side 119-120.

I Rt-2001-1421 la Høyesteretts kjæremålsutvalg til grunn at dette forholdet samsvarte med at Torgersen var biteren. Det er senere klarlagt at den uttalelse fra MacDonald og Whittaker som utvalget her bygget på, ikke kan være riktig, jf. punktene 9.5.1 og 12.5 i bilag 9 til gjenåpningsbegjæringen.

Problemstillingen er berørt av en av de sakkyndige som forklarte seg under høringen i 2006, men har ikke vært vurdert eller omtalt under kommisjonens vurderinger i 2006-avgjørelsen. Den er heller ikke nevnt av Sæter i 2015-avgjørelsen.

Høyesteretts kjæremålsutvalgs aksept av samsvar i 2001 bygget som nevnt på et feilaktig faktum, og den hypotese som ble lansert i 2006 (avgjørelsen side 153) er så spekulativ at den kan ses bort fra. Også her er situasjonen at stillingtagen til dette spørsmålet i Torgersens favør ville ha vært et svært tungtveiende argument for at han ikke var biteren. Under slike omstendigheter medfører unnlåtelsen av å drøfte og ta standpunkt til dette spørsmålet – både i 2006 og i 2015 - nok en svært alvorlig saksbehandlingsfeil.

v Manglende behandling av bittsporene 3 og 4

Det vises til gjennomgangen i bilag 9 punkt 13.2.4.5 (side 101).

Det er dårlig samsvar mellom Torgersens høyre hjørnetenner og disse bittsporene, noe som også taler mot at Torgersen er biteren.

Både Torgersens hjørnetenner og formen på bittsporene 3 og 4 har vært omtalt tidligere, både av de sakkyndige i 1958 og av MacDonald og Whittaker. Men ingen av de tidligere sakkyndige har drøftet det manglende samsvaret for dette punktets vedkommende. Dette gjelder også kommisjonen i 2006. Denne uoverensstemmelsen, som ikke har vært trukket frem tidligere fra Torgersens side, er ikke nevnt av Sæter, og betydningen av den er følgelig heller ikke vurdert av henne. Det dreier seg om en ny omstendighet, som både skal vektlegges etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 og trekkes inn i den samlede vurderingen etter straffeprosessloven § 392. Det hører under hennes utredningsplikt å ta standpunkt til betydningen av dette forholdet, som ytterligere underbygger at Torgersen ikke kan ha vært biteren. Det er en klar saksbehandlingsfeil at denne vurderingen ikke har funnet sted.

vi Manglende behandling av avstanden mellom bittsporene 2 og 3

Det vises til gjennomgangen i bilag 9 punkt 13.2.4.6, jf. side 101.

Det har vært diskutert om det er et "gap" mellom bittsporene 2 og 3. Avstanden mellom disse to spor er vanskelig å forene med Torgersen som biter.

Sæter har ikke vurdert betydningen av denne uoverensstemmelsen, som heller ikke har vært trukket frem tidligere eller omtalt i tidligere avgjørelser. Det dreier seg også her om en ny omstendighet, som både skal vektlegges etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 og trekkes inn i den samlede vurderingen etter straffeprosessloven § 392. Det hørte derfor til hennes utredningsplikt å vurdere og ta standpunkt til dette forholdet og til betydningen av det. Det er en saksbehandlingsfeil at denne vurderingen ikke har funnet sted.

vii Manglende behandling av avstanden mellom bittsporene 1 og 2

Det vises til gjennomgangen i bilag 9 avsnitt 13.2.4.7, jf. side 102.

Et slikt "*small gap*" som MacDonald og Whittaker har beskrevet mellom disse to tennene, er vanskelig å forene med den manglende avstand mellom Torgersens høyre øvre fortenner.

Sæter har ikke vurdert betydningen av denne uoverensstemmelsen, som heller ikke har vært trukket frem tidligere eller omtalt i tidligere avgjørelser. Det dreier seg også her om en ny omstendighet, som både skal vektlegges etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 og trekkes inn i den samlede vurderingen etter straffeprosessloven § 392. Det har derfor hørt under Sæters utredningsplikt å vurdere og ta standpunkt til dette forholdet og betydningen av det. Det er en klar saksbehandlingsfeil fra hennes side at denne vurderingen ikke har funnet sted.

c. Sammenfatning

Ovenfor under punkt b i er det redegjort for det oppsiktsvekkende i at to sett av sakkyndige allokerer tre av de seks bittmerkene til ulike tenner hos Torgersen, og allikevel fastholder at han er biteren. Under punktene b ii – b vii er det redegjort for seks forskjeller mellom bittmerkene og Torgersens tenner – punkter som enkeltvis til dels *utelukker* Torgersen som biter og til dels er vanskelig å harmonisere med hans tannsett, og for hvorledes disse uoverensstemmelsene har vært presentert overfor Gjenopptakelseskommisjonen i gjenåpningsbegjæringen av 11.06.15.

Det er påvist at ingen av disse anførslene har vært drøftet og vurdert av Sæter i avgjørelsen av 31. august 2015, og heller ikke har vært drøftet og vurdert av kommisjonen i avgjørelsen av 08.12.06, selv om to av de mest sentrale ble påberopt i gjenåpningsbegjæringen av 05.04.05.

Det kan således konstateres at vilkårene som er stilt opp ovenfor under 3 a for at en henvisning til en tidligere avgjørelse skal innebære en tilfredsstillende begrunnelse, i kvalifisert grad ikke er tilfredsstillende.

Ovenfor er det redegjort for den grunnleggende rettsanvendelsesfeilen i Sæters avgjørelse av 31.08.15 og i den forutgående avgjørelsen fra 2006 som det er henvist til: Det har aldri vært foretatt en vurdering av hvorvidt bevismaterialet i saken sett under ett gir grunnlag for gjenåpning etter straffeprosessloven § 392 annet ledd, alternativt § 391 nr. 3. Men denne grunnleggende mangelen gjelder tilsvarende for flere av de bevis som skal gå inn i totalvurderingen, og som består av en rekke enkeltelementer. Ovenfor har vi enkeltvis gått gjennom de foreliggende uoverensstemmelser mellom bittmerkene og Torgersens tenner. Men det bildet denne gjennomgangen avtegner, blir ytterligere forsterket når alle enkeltelementer i tannbittbeviset blir gjort til *gjenstand for en samlet vurdering*. Da blir konklusjonen at uoverensstemmelsene er så mange og klare at de overstyrer de likhetstrekkene som kan konstateres. Det er en vesentlig svakhet ved Sæters avgjørelse at hun heller ikke har gjort noe forsøk på å ta et standpunkt til betydningen av tannbittbeviset med utgangspunkt i en u av alle relevante uoverensstemmelser i dette beviset. Denne svakheten hefter tilsvarende ved 2006-avgjørelsen som hun viser til. Dette er kanskje den mest alvorlige saksbehandlingsfeilen i tilknytning til tannbittbeviset.

5. Barnålbeviset - nærmere om Helen Sæters uriktige saksbehandling

a. Generelt

Sæters behandling av barnålbeviset og de omfattende utredninger av det som er gitt som vedlegg i gjenåpningsbegjæringen, innskrenker seg til i underkant av én side (side 50 i avgjørelsen). Noen utredning eller drøftelse av de omfattende anførsler i begjæringen og i Lies analyse foretas ikke.

Det alt vesentlige av hennes begrunnelse består av en henvisning til deler av kommisjonens avgjørelse fra 2006.

På samme måte som for tannbittbeviset er det derfor nødvendig å gå inn på den avgjørelsen og de vurderinger som der ble gjort.

Vi minner innledningsvis om de generelle vilkår for at en slik henvisning skal være tilfredsstillende:

- Det må være identitet mellom det som anføres i vår begjæring og det som ble anført forut for 2006-avgjørelsen.
- Alle anførsler i den siste begjæringen må drøftes og vurderes på en korrekt måte i 2006-avgjørelsen.
- 2006-avgjørelsen må være basert på en riktig bevisvurdering.

Spørsmålsstillingen er om 2006-avgjørelsen tilfredsstillende de krav til drøftelse og begrunnelse som straffeprosessloven setter når det gjelder våre anførsler i begjæringen av 11.06.15. Dette er ikke tilfelle, og vi skal se på de nærmere detaljer.

b. Sæters uriktige saksbehandling av de fire generelle bevismomentene ovenfor:

i. 31.08.15-avgjørelsen

I denne avgjørelsen er disse fire generelle momentene ikke drøftet. Her behandles heller ikke den feil som ble påpekt i vår begjæring for så vidt gjelder vurderingen av betydningen av den konstaterte muggsopp på kjellernålene, jf. nedenfor under pkt. ii. Det foretas heller ingen vurdering av professor dr. scient Jon Ingulf Medbøs nye utredning – som det er referert til i Lies analyse – som representerer et nytt bevis i sakens anledning. Her ble det også foretatt viktige nye empiriske undersøkelser.

ii. 2006-avgjørelsen

2006-avgjørelsent inneholder ingen drøftelse av sentrale anførsler i gjenåpningsbegjæringen av 11.06.15. De generelle krav som er nevnt ovenfor mht. identitet, drøftelse og korrekt bevisvurdering, er ikke tilfredsstillt.

Når det særlig gjelder de fire generelle bevismomentene som er nevnt ovenfor, er disse ikke behandlet i 2006. Et unntak er gjort mht. enkelte vurderinger rundt manglende sopp på barnålene i kjelleren, jf. ovenfor under fjerde strekpunkt i pkt. 2 a. Her er det en direkte feil ved kommisjonens uttalelse på side 158 som Sæter har sluttet seg til:

"På den annen side er det uvisst om soppveksten kan ha oppstått i ettertid. Slutninger omkring dette blir bare spekulasjoner."

Dette er direkte galt. Soppveksten kan ikke ha oppstått i "ettertid", dvs. etter at treet ble brakt i kjelleren. Det er en biologisk umulighet. Og det kommisjonen gjør her, er i realiteten å la sin ubegrunnede tvil om et faktisk forhold gå ut over Torgersen.

Dette forholdet er ikke kommentert av Sæter og representerer en saksbehandlingsfeil fra hennes side, jf. ovenfor under pkt i.

De øvrige tre av de forholdene som er påpekt ovenfor under 2 a ovenfor er ikke drøftet – og langt mindre begrunnet. Her foreligger det også en klar saksbehandlingsfeil.

- iii Det foreligger også saksbehandlingsfeil i forbindelse med manglende vurdering av våre anførsler vedrørende de sakkyndige erklæringene – jf. Ovenfor.

De sentrale sakkyndige erklæringene fra Laane og Høiland og Halvorsen Økland er ikke kommentert utover utsagnet på side 254 om at de bare representerer en vurdering og evaluering av arbeidet og erklæringene til de sakkyndige i 1958, og at rapportene ikke er å anse som nye bevis som er egnet til å føre til frifinnelse. At disse rapportene skal ekskluderes fordi de representerer en evaluering og vurdering av de opprinnelige sakkyndiges arbeid, er positivt galt, all den stund de bare gir uttrykk for det det er bred faglig enighet om, jf. nedenfor under punkt 4. Men heller ikke de empiriske funnene som ligger til grunn for disse sakkyndiges vurderinger og konklusjoner, og som ligger til grunn for vår sentrale anførsel vedrørende barnålbeviset, er omtalt. I stedet nøyer kommisjonen seg – uten noen redegjørelse for ekskluderingen - med å trekke frem det fåtall nåler påtalemyndighetens sakkyndige fant i sine klær etter en tur i skogen. Dette er i seg selv en klar saksbehandlingsfeil.

- c. Helen Sæter og kommisjonens behandling av Støleggen-alternativet er også utilfredsstillende. Det som skal drøftes er Torgersens anførsel om at de nålene som ble funnet i Torgersens dress ikke er mer sjeldne eller spesielle enn det man kan finne på steder hvor vekstforholdene er mindre gunstige og at denne type nåler kan meget vel skrive seg fra Støleggens eiertid.
 - d. I tillegg har hverken Sæter eller kommisjonen i 2006 foretatt noen *kumulativ* helhetsvurdering av punktene 2 a, b, c og d i den totalvurderingen som må foretas i forbindelsen med vurderingen av om barnålbeviset har noen bevisverdi. Dette er også en saksbehandlingsfeil.
6. Saksbehandlingsfeil ved vurderingen av de generelle faktorene vedrørende åsted og drapstrusselen

Vi har ovenfor i Del 2 pekt på det lite sannsynlige i at en ukjent gjerningsmann kunne ha stablet opp et bål i kjelleren hvor det hersket tilnærmet stummende mørke. I tillegg er det

lite sannsynlig at drapsmannen oppholdt seg så lenge på åstedet, som påtalemyndigheten legger til grunn.

Disse momenter er overhodet ikke behandlet av gjenopptakelseskommisjonen.

7. Behandling av anførslene vedrørende tidspunktet for Torgersens hjemkomst til bopel - nærmere om Helen Sæters uriktige saksbehandling

I 2015-vedtaket er det ingen behandling av våre anførsler i denne forbindelse.

Det henvises også her til 2006-vedtaket. En slik henvisning tilfredsstillende ikke kravene til korrekt saksbehandling, jf. de tre forutsetninger som tidligere er nevnt:

a. Det er ingen identitet mellom det som ble anført 11.06.15 og det som ble anført forut for 2006-vedtaket. Problemstillingen er formulert på en annen måte og analysen er en annen.

b. De anførsler som er fremmet i begjæringen av 11.06.15 ble *ikke drøftet*, og begrunnet iht. straffeprosesslovens regler av kommisjonen i 2006. Dette gjelder samtlige anførsler som er referert ovenfor under pkt. B 1-5. Det mest alvorlige er neglisjeringen av vår tilbakevisning av at påtalemyndighetens teori om at Torgersen bløffet, og at denne bløffen er en sannsynlig forklaring både på morens opplysning om at sønnen var hjemme minst en time og at han hadde med seg en kvinne. Dette kommer vi grundig tilbake til nedenfor under pkt. VII B.

c. 2006-vurderingen er faktisk uriktig

Nils Erik Lie har i sin utredning (bilag 1 til gjenåpningsbegjæringen) på side 84-87 nøyaktig analysert Johanne Olsens forklaring: Konklusjonen er at den har så mange feilkilder og er så lite uforenlig med sakens øvrige bevismateriale, at den ikke kan tillegges vekt.

Torgersens anførsler for så vidt gjelder *faktiske feil* i 2006-vedtaket er heller ikke behandlet av Sæter.

d. Konklusjonen er at saksbehandlingen for så vidt gjelder dette punkt ikke tilfredsstillende de krav til drøftelse og begrunnelse som straffeprosessloven setter, og at det på dette punkt foreligger flere selvstendige saksbehandlingsfeil.

Realiteten er at bevis blir *strukket i Torgersens disfavør*. Tvil om faktum blir – i praksis – brukt mot ham.

8. Påtalemyndighetens overordnede teori om motivet – Helen Sæters manglende saksbehandling

På side 55-57 i begjæringen pkt. IV anføres fem hovedmomenter som gjør at en slik formodning fremstår som *ulogisk og usannsynlig*. Det er gitt et resyme av disse i tilleggsbegjæringen side 42-43. Det pekes her på:

- En retur er prinsipielt ulogisk – den må ha fortont seg som høyrisiko.
- Det er ulogisk at Torgersen skulle reise helt hjem for å få tak i fyrstikker – det kunne han fått kjøpt i umiddelbar nærhet av Skippergaten 6 b.
- Det er usannsynlig at han skulle gå via Youngstorget for deretter å ta drosje hjem. Youngstorget representerer ikke den normale ruten tilbake til bopel. Drosje kunne han også ha fått nærmere, både på Jernbanetorget og på Stortorget.
- Enda mer usannsynlig er påtalemyndighetens forutsetning om at Torgersen "slo seg til ro" på bopel i 30 minutter før han syklet tilbake til sentrum. Dette er spesielt ulogisk, fordi motivet for å ta drosje må være at han følte et tidspres.
- Endelig er det intet som tyder på at Torgersen hentet fyrstikker – de fulgte med da han benyttet brorens jakke, jf. nedenfor under pkt. VIII C.

Helen Sæter behandler ikke denne anførselen, og det henvises heller ikke til tidligere vedtak.

Det er ikke godt å forstå at man ikke behandler en anførsel som reiser et så grunnleggende spørsmål. Dette er i strid med de krav som straffeprosessloven setter til drøftelse og begrunnelse.

9. Spørsmålet om identifikasjon av den ukjente kvinne – nærmere om Helen Sæters uriktige saksbehandling.

Man skulle tro at anførselene for så vidt gjelder dette punktet ble ofret betydelig oppmerksomhet. Det refererer seg til et helt sentralt spørsmål i saken.

Imidlertid viser det seg at Helen Sæter i 31.08.15-vedtaket overraskende nok ikke går nærmere inn på den detaljerte og grundige drøftelsen som er inntatt både i gjenåpningsbegjæringen av 11. juni 2015 og i det senere supplerende innlegget av 14.08.15.

Også på dette punkt bare henvises det til tidligere behandling og drøftelse, dvs. 2006-vedtaket.

Dette representerer klarligvis en uriktig saksbehandling. De tre kumulative vilkårene som vi har gjennomgått flere ganger ovenfor, og som er forutsetningene for at man skal kunne foreta en slik henvisning, foreligger ikke:

- For det første er det ikke identitet mellom det som ble anført i forbindelse med vår gjenåpningsbegjæring/senere innlegg, og det som ble anført forut for 2006-vedtaket: Systematikken, spørsmålsstillingen og argumentasjonen er helt annerledes.
- For det annet finner man ikke i 2006-vedtaket noen drøftelse av de sentrale anførsler som er fremmet fra vår side.

- For det tredje er ikke 2006-drøftelsen riktig. Vi anfører at Gjenopptakelseskommisjonen har lagt et galt faktum til grunn – da må denne anførselen drøftes.

Det kan da ikke være tvil om at Sæter ikke har drøftet denne viktige anførselen i henhold til de krav straffeprosessloven stiller. Argumentene ovenfor er av en slik viktighet at det må stilles strenge krav til saksbehandlingen.

Realiteten er at det – nok en gang – foreligger en saksbehandling som medfører at bevis uriktig blir *strukket i Torgersens disfavør*. Tvil om faktum blir også på dette punkt – i praksis – brukt mot ham.

I tillegg er det også på dette punktet en klar saksbehandlingsfeil ved at det ikke foreligger *noen samlet og kumulativ vurdering* av spørsmålet om Torgersen var alene eller ikke.

10. Avføringsbeviset - nærmere om Helen Sæters uriktige saksbehandling

a. Generelt

Sæter behandler ikke de anførsler som ble fremmet i begjæringen av 2015 – hun henviser bare til 2006-avgjørelsen.

Vi minner her igjen om de tre generelle vilkår som stilles for at en slik henvisning skal være meningsfull:

- Er det de *samme* anførsler?
- Ble anførslene *vurdert*?
- Ble anførslene vurdert på en *korrekt* måte, jf. bevisvurderingen?

Også her er det springende spørsmål: Representerer 2006-drøftelsen en drøftelse/behandling som tilfredsstillende straffeprosesslovens krav i forhold til våre anførsler i begjæringen fra 11.06.15?

b. Turnskoprøven

Her er det sentrale spørsmålet om denne prøven virkelig besto av menneskeavføring, eller om det var like sannsynlig eller mer sannsynlig at den besto av hundeavføring.

Svakhetene ved luktprøven som lå til grunn for klassifiseringen av turnskoprøven som menneskeavføring ble påvist og påberopt i begjæringen av 25.02.04. Betydningen av funnet av hår ble midlertid ikke understreket. Og kommisjonens eneste uttalelse om disse to sentrale spørsmålene var utsagnene på side 210 om at

«det må antas at Aaser var klar over at dyr som slikket pelsen kunne få hår i avføringen»

og på side 216 om at

«det må videre antas at de sakkyndige var kjent med at pelsdyr som slikket pelsen kunne få hår i avføringen..»

Noen drøftelse av disse grunnleggende spørsmålene fant aldri sted. Dette var en klar saksbehandlingsfeil fra kommisjonens side.

11. *Fyrstikkbeviset* - nærmere om Helen Sæters uriktige saksbehandling

Sæter viser også på dette punktet til 2006-avgjørelsen. Hun refererer blant annet kommisjonens kommentarer til at det ble funnet seks fyrstikker på drapsstedet, hvor det blant annet er fremholdt på side 398:

"Det kan ikke ses bort fra at gjerningsmannen, enten før eller etter at bålet i kjelleren ble antent, kan ha brukt fyrstikker til å lyse opp drapsstedet i trappeavsatsen."

Dette kan ikke forstås på annen måte enn at kommisjonen i 2006 anså fyrstikkfunnene i kjelleren og på drapsstedet som bevisementer som talte mot Torgersen, fordi summen av antallet fyrstikker som ble funnet på disse to stedene, samsvarte omtrent med det antall fyrstikker som manglet i den ene av de fyrstikkeskene i jakken som Torgersen hadde på seg. Det er i seg selv påfallende at dette er det eneste sted i 2006-avgjørelsen som viser en selvstendig utredning fra kommisjonens side, og da har denne utredning ført til en vurdering i Torgersens disfavør.

Denne vurderingen fra 2006 tiltres av Sæter i 2015-avgjørelsen. Men hun overser da følgende faktiske feil, som er påvist i gjenåpningsbegjæringen på side 175 flg., og i bilag 13 med underbilag:

- De seks fyrstikkene som ble funnet på drapsstedet, var ubrukte og kunne ikke ha vært benyttet til å lyse opp, slik kommisjonen antok i 2006-avgjørelsen.
- Det ble ikke funnet elleve, men åtte avrevne fyrstikker i kjelleren. De resterende tre var ikke forsøkt påtent, men mesteparten av satshodet var løst opp. Og da må de nødvendigvis ha ligget der fra lenge før drapet.

Det er altså intet samsvar mellom fyrstikkene som er funnet på drapsstedet og i kjelleren og det manglende antall fyrstikker i den ene fyrstikkesken i jakkelommen. Fyrstikkbeviset er verdiløst som angivelig bevis i Torgersens disfavør.

På side 58 gjengir Sæter uttalelsen i begjæringen om at fyrstikkeskene i lommen stammet fra Torgersens bror Lorang, og at han kunne ha brukt de manglende fyrstikkene til å tenne sigaretter. Deretter uttaler hun:

"Kommisjonens leder kan ikke se at det er faktisk grunnlag i saken for disse resonnementene, og det er vanskelig å se hvordan teorien om fyrstikkbeviset kan fremstå som "overveldende sannsynlig"."

Til dette er det nødvendig å bemerke at det ikke er bestridt at jakken tilhørte broren Lorang, som røkte, og at han og Torgersen brukte den og andre klær om hverandre. Med stor sannsynlighet hadde Lorang røkt kvelden forut for drapsnatten, og fyrstikkene har formodentlig ligget i jakkelommen etter ham.

I behandlingen av fyrstikkbeviset har Sæter i 2015 for øvrig begått følgende saksbehandlingsfeil:

- Det er lagt til grunn et saksforhold som for sentrale punkters vedkommende ikke er riktig, noe hun må ha vært klar over etter å ha lest gjenåpningsbegjæringen med bilag. 2006-vedtaket viser bare at kommisjonen ikke kan ha satt seg inn i det foreliggende bevismaterialet vedrørende dette spørsmålet.
- Torgersens anførsler i tilknytning til fyrstikkbeviset er ikke behandlet.
- Sæter har gitt sin tilslutning til feilvurderingene fra 2006 i stedet for å foranledige at de sentrale spørsmålene vedrørende fyrstikkbeviset, som ikke har vært tatt opp ved tidligere behandlinger av saken, ble utredet.
- Sæter har på samme måte som kommisjonen gjorde i 2006 unnlatt å foreta den samlede vurdering som skal gjøres etter straffeprosessloven § 392 annet ledd, og hvor det skulle ha vært klargjort at fyrstikkbeviset ikke kan vektlegges i Torgersens disfavør, slik det for øvrig skulle ha vært gjort i 2006.

Også på dette punkt er realiteten at det foreligger saksbehandlingsfeil som medfører at bevis blir *strukket i Torgersens disfavør*. Tvil om faktum blir – i praksis – også her brukt mot ham.

12. Vitnet Bergersen – nærmere om Helen Sæters uriktige saksbehandling

Det foretas ingen selvstendig vurdering av Bergersens forklaring i 31.08.15-vedtaket. Det henvises kun til tidligere behandling i 2006, og to avsnitt fra avgjørelsen gjengis.

Sæters kortfattede uttalelser om Bergersen er primært knyttet til straffeprosessloven § 391 nr. 1, som ikke har vært anført som selvstendig grunnlag for gjenåpning. Bergersens forklaring er ikke omtalt i tilknytning til § 392 annet ledd eller § 391 nr.3, som er de hjemlene for gjenåpning som faktisk er påberopt. Dette er seg selv en saksbehandlingsfeil fra Sæters side.

For øvrig inneholder Sæters vurdering bare en omtale av de generelle svakheter ved Bergersen som person, og at disse skal være gjort kjent for lagretten. Svakheterne ved selve forklaringen omtales ikke.

Spørsmålet blir da om man for øvrig i 2006-avgjørelsen finner en drøftelse som representerer en tilfredsstillende behandling av de anførsler som er gjort gjeldende i vår gjenåpningsbegjæring av 11. juni 2015. Det er ikke tilfellet.

Vi minner i denne forbindelse om at de hovedvilkår som vi har gjennomgått flere ganger ovenfor. Alle våre anførsler i begjæringen er ikke *drøftet* i 2006-avgjørelsen, og 2006-avgjørelsen er *heller ikke basert på et korrekt faktum*.

Drøftelsen i tilknytning til straffeprosessloven § 391 nr. 3 begrenser seg til en omtale av Bergersens motiv for å gi forklaring, og av spørsmålet om når påtalemyndigheten ble kjent med forklaringen.

Under omtalen av straffeprosessloven § 392 annet ledd uttalte kommisjonen i 2006 at det «*kan stilles spørsmål ved*» flere av de forhold som dokumenterer den manglende troverdigheten av forklaringen, men drøftelsen begrenser seg til å vise til Høyesteretts kjæremålutvalgs uttalelse i 2001 om at forklaringen også inneholder «*elementer som etter utvalgets mening ikke så lett kan tenkes å være diktet opp*». Hvilke elementer dette skal være, sier imidlertid ikke utvalget noe om. Disse elementene burde selvsagt vært påpekt for at påstanden skal være gjenstand for en vanlig kontradiktorisk behandling.

Situasjonen er derfor at heller ikke i 2006 fant det sted noen drøftelse av de forhold som er tatt opp i gjenåpningsbegjæringen, og som i langt større detalj enn tidligere, påviser at Bergersens forklaring om å ha sett Torgersen like ved drapsstedet umiddelbart før pågripelsen, ikke kan være riktig.

13. Den avsluttende vurdering – saksbehandlingsfeil - nærmere om Helen Sæters uriktige saksbehandling

Det må foretas en samlet vurdering av de momenter/anførsler som er fremmet på vegne av Torgersen.

Sæters saksbehandling av den kumulative vurdering i 2015 er ikke-eksisterende. Hun behandler ikke de åtte anførselene som står sentralt i begjæringen, og foretar langt mindre en kumulativ drøftelse og begrunnelse.

Den samme feilen har man i 2006-vurderingen. Heller ikke her ble det foretatt noen kumulativ vurdering. Da er det – selvsagt – ikke grunnlag for bare å henvise til 2006-vedtaket.

Som det fremgår av del 2 og del 3 er det en rekke nye momenter og et helt annet opplegg i 2015-begjæringen enn det var i begjæringen forut for 2006-vedtaket. Det er derfor ikke grunnlag for bare å henvise til tidligere vedtak:

Det er ikke den nødvendige *identitet* mellom de to begjæringene. Som tidligere påvist har kommisjonen heller ikke i 2006 begrunnet sitt vedtak slik straffeprosesslovens regler forutsetter.

Endelig har man heller ikke drøftet de anførsler mht. galt faktum i 2006-avgjørelsen som ble påtalt i gjenåpningsbegjæringen av 11.06.15.

Vi kan således konstatere at ingen av de grunnleggende forutsetningene er oppfylt for at det skal være korrekt å bare henvise til tidligere vurderinger.

14. Oppsummering

Som det er påvist ovenfor, foreligger det ikke bare en uriktig saksbehandling på flere avgjørende punkt – saksbehandlingen er direkte kritikkverdig og tyder på at det er en direkte motvilje mot å behandle de anførsler som er fremsatt på den måten som burde være en selvfølge – og som straffeprosessloven gir anvisning på.

ALTERNATIVE MÅTER Å VURDERE SAKENS BEVISLIGHETER PÅ?

I Innledning

Vi skal i dette punktet se nærmere på alternative måter å tilnærme seg bevisbyrdereglene på. Statsadvokat Kattelund har i sitt innlegg av 17. desember 2009 side 15 fremhevet en rekke såkalte "tilfeldigheter", som samlet sett skal være egnet til å bevise påtalemyndighetens teori om Torgersens skyld.

Påtalemyndighetens tilnæringsmåte er en kopi fra Michael Grundt Spangs bok om Torgersen-saken, som har en tilsvarende form for argumentasjon på s. 98-99.

Vi understreker at denne tilnæringsmåten til bevisbyrdespørsmålet – som formodentlig er ment å skulle ha en viss retorisk effekt – representerer en uriktig måte å vurdere bevisene på. Som fremhevet ved flere anledninger, er den korrekte måten for bevisvurderingen å sammenligne de to alternativer man står overfor vedrørende Torgersens bevegelsesmønster drapsnatten og vurdere om Torgersens forklaring – i henhold til en totalvurdering – bare representerer teoretisk/hypotetisk tvil.

Når det gjelder spørsmålet om Torgersens tilstedeværelse på drapstidspunktet, har vi ikke bare godtgjort at påtalemyndighetens teori ikke er sannsynliggjort: Når man vurderer de taktiske og tekniske bevis kumulativt og samlet, fremstår Torgersens alternative forklaring som *langt* mer sannsynlig enn påtalemyndighetens teori.

Det samme gjelder spørsmålet om Torgersens påståtte retur på brannstiftelsestidspunktet: Påtalemyndighetens bevis på dette punkt har liten eller ingen bevisverdi, mens det fremstår som direkte usannsynlig at Torgersen skal ha konstruert en alternativ forklaring, som i så stor grad i ettertid lar seg etterprøve.

På tross av dette skal vi i nærværende punkt likevel benytte den samme form for fremgangsmåte som påtalemyndigheten gjør og på denne måten – *og på påtalemyndighetens premisser* – illustrere at vilkårene for gjenåpning *også* er oppfylt hvis man legger påtalemyndighetens forutsetningsvis uriktige modell til grunn.

Vi skal i punkt 1 nedenfor gjengi statsadvokat Kattelands påstander, jfr. B 1. I B 2 skal vi se nærmere på Michael Grundt Spangs tilsvarende argumentasjon.

I C skal vi benytte den samme fremgangsmetode som påtalemyndigheten inviterer til, men da stille andre – og mer relevante – spørsmål med hensyn til hva som er rimelig, sannsynlig eller tilfeldig.

Men først altså påtalemyndighetens og Grundt Spangs argumentasjon.

II Argumentasjonen vedrørende de såkalte "tilfeldigheter"

A. Statsadvokat Kattelands innlegg av 17. desember 2009

På s. 17 i dette innlegget anføres følgende "tilfeldigheter":

Den "tilfeldighet" at Torgersens dress kun inneholder fem ualmannelige *korte* barnåler som er like de barnålene som er funnet på åstedet, sammenholdt med at den drepte er tildekket med et juletre med ualmannelige korte nåler.

Den "tilfeldighet" at det på Torgersens sko, bukselomme og *fyrstikkeske* (liket var forsøkt påtent) blir funnet *avføring* som er lik den som er funnet på åstedet, sammenholdt med at han er pågrepet på vei ut fra det området drapet er begått og det er snakk om et kvelningsdrap hvor urin og *avføring* er gått på offeret.

Den "tilfeldighet" at Torgersen har et tannbitt som ikke utelukker ham som biter i avdødes bryst.

Den "tilfeldighet" at flere vitner som kjenner ham plasserer ham i byen slik at han nærmest på minuttet måtte ha påtruffet den drepte.

Den "tilfeldighet" at han blir plukket ut av flere vitner som en som ligner på den personen de observerte den drepte sammen med ved beskrivelser som "jævla lik" og "ikke to som kan være så like".

Den "tilfeldighet" at han blir observert i sentrum av en som kjente ham (nabo), på et tidspunkt han selv hevder å være hjemme på Lille Tøyen med "Gerd".

Den "tilfeldighet" at vitnet Ørnulf Bergersen, som har sonet sammen med Torgersen, observerer ham i Skippergata, der drapet er begått, rett før han blir pågrepet, samtidig som Torgersen nekter for å ha vært i Skippergata.

I forlengelsen av disse momentene fremholder påtalemyndigheten at alle disse "tilfeldighetene" sammenholdt med en rekke andre forhold gjør det helt utvilsomt at Torgersen er dømt med rette.

B. Michael Grundt Spangs argumentasjon

Disse syv punktene finner man også igjen i *Grundt Spangs argumentasjon*, som i tillegg også inneholder enkelte andre "tilfeldigheter".

Da Grundt Spang også nevner de syv momentene som Kattelund tar opp, begrenses gjennomgangen til Grundt Spangs argumentasjon. Den dekker for alle praktiske formål den tilsvarende listen fra påtalemyndigheten, og skal gjennomgås i det følgende – med løpende kommentarer for hvert enkelt ledd.

Michael Grundt Spang påstår at hvis juryen etter den bevisførsel som fant sted under hovedforhandlingen i juni 1958 skulle ha frikjent Torgersen, måtte den ha akseptert blant annet følgende tilfeldigheter:

1. Den tilfeldighet at Torgersen ble iaktatt med kurs inn i åstedsområdet i minuttene før Rigmor ble antastet av sin banemann.

Kommentar:

Denne påstanden hviler på uriktige forutsetninger: Ingen vitner har sett Torgersen med "kurs inn" i Skippergaten 6 b. Ett vitne har sett han gå østover Karl Johans gate, det er det hele. Gjennomgangen av de taktiske bevis for så vidt gjelder denne "etappen" har vi beskrevet i del 2 punkt III. De vitner som har sett den personen som fulgte med Rigmor Johnsen har beskrevet en person med et annet utseende enn Torgersen.

Det er i denne forbindelse særlig grunn til å trekke frem vitneprov fra vitnene Olsson, Thoresen og Syvertsen.

I tillegg minner vi om Nils Erik Lies påpekning av at Torgersen ikke kunne ha rukket frem til Esther Olssons kiosk på det tidspunktet Rigmor Johnsen passerte.

2. Den tilfeldighet at han ble arrestert med kurs *ut* av åstedsområdet to timer senere, på et tidspunkt som stemmer godt med antennelsen av brannen.

Kommentar:

Påtalemyndigheten må her ty til den tvers igjennom usannsynlige og lite troverdige forklaring fra vitnet Bergersen, som enhver må skjønne har en bevisverdi som er null.

Det vises til gjennomgangen ovenfor under del 2 med hensyn til de nærmere detaljer. Det går kort og godt ikke an å påstå at dette vitneprovet skal tillegges vekt.

Pågripelsestidspunktet samsvarer med Torgersens egen forklaring, og er uavhengig av åstedsområdet, som ligger anslagsvis 500 meter unna.

I tillegg overser påtalemyndigheten at Torgersens forklaring med hensyn til sin retur til sentrum har sannsynligheten for seg, jfr. ovenfor. Denne forklaringen har en helt annen troverdighet og bevisverdi.

3. Den tilfeldighet at han i mellomtiden hadde skiftet klær – hvor ofte opererer ett og samme menneske i to forskjellige antrekk i Oslo sentrum ved nattetid?

Kommentar:

Problemstillingen er gal: Det springende punkt er om det er sannsynlig eller usannsynlig at noen skifter fra fintøy til hverdagstøy etter å ha kommet hjem til bopel og deretter skal sykle en kvinne tilbake til nærmeste drosjeholdeplass – for øvrig etter at de har tilbrakt noe tid sammen på Torgersens soveværelse.

4. Den tilfeldighet at han akkurat denne kvelden skulle ha vært sammen med en pike han bare kjente fornavnet på, som han ikke visste hvor bodde, ikke visste hvor arbeidet, og som han ikke i det hele tatt kunne sett politiet på spor etter, enda han hadde truffet henne tidligere, bl.a. på dansefester, hvor andre må ha sett dem.

Kommentar:

Igjen er problemstillingen uriktig: Det avgjørende er ikke spørsmålet om kvinnens identitet, men spørsmålet om det er sannsynlig eller usannsynlig at Torgersen hadde følge med en kvinne da han kom hjem.

Dette fremstår som overveiende sannsynlig, jfr. gjennomgangen i del 2.

Torgersen mente som kjent for øvrig å ha sett den aktuelle kvinnen *en* gang tidligere. Det er neppe uvanlig at man ved slike uformelle og korte møter ikke utveksler adresse, etternavn og arbeidssted.

Vi minner også om at Torgersen umiddelbart etter pågripelsen inviterte politiet til å kontrollere riktigheten av hans forklaring ved at man oppga at han skulle møte kvinnen den påfølgende kveld på et nærmere angitt sted.

Han inviterte også politiet til å etterprøve hans anførsel om at han syklet forbi drosjeholdeplassen på Sørli plass – og der kunne se at det ikke var noen drosjer inne.

Hvorfor ble ikke dette sjekket?

5. Den tilfeldighet at akkurat denne piken skulle være så hjerteløs at hun heller så sin venn i fengsel på livstid fremfor å melde seg for å bekrefte hans historie.

Kommentar:

En innrømmelse ved oppmøte for politiet og ved senere vitneforklaringer i retten ville skape ekstrem offentlig oppmerksomhet, og ville kunne få katastrofale følger – særlig hvis den aktuelle kvinnen var gift.

I tillegg kommer et viktig tilleggsmoment: Det var som kjent en kvinne som ringte inn i etterforskningens svært tidlige fase og opplyste at hun var den aktuelle Gerd. Vedkommende ga da opplysninger til påtalemyndigheten som utenforstående umulig kunne ha.

Det eneste halmstrået påtalemyndigheten i denne forbindelse tyr til som bevis, er at denne kvinnen må være søsteren. Dette er en påstand som representerer en ren spekulasjon, og som ikke har noen støtte i sakens faktum.

6. Den tilfeldighet at ikke et eneste menneske hjemme hos Torgersen så piken men bare ble sikrere og sikrere på å ha hørt lyder fra henne jo mer tiden gikk.

Kommentar:

Forklaringen fra Dagmar Torgersen er i denne forbindelse av meget stor bevisverdi. Som påpekt en rekke ganger, fremtrer denne som meget troverdig: Hun var helt sikker på at Torgersen hadde med seg en kvinne hjem til Tore Hunds vei 24.

Hennes politiforklaring inneholder også enkeltheter med hensyn til hvordan Torgersen og den aktuelle kvinnen forlot Torgersens bopel gjennom forskjellige utganger, som det var umulig å gjette seg til eller samordne.

I tillegg kommer forklaringen fra Torgersens bror, som utelukkende kunne bekrefte at han hadde hørt trinn etter en kvinne. Hvis brorens motiv var å hjelpe Torgersen, hadde han utvilsomt kommet med andre opplysninger.

7. Den tilfeldighet at Torgersen utpekte feil Gerd i retten.

Kommentar:

Dette er ingen tilfeldighet, men en uriktig forklaring fra Torgersen, som på dette tidspunktet av hovedforhandlingen var sliten og frustrert over uriktig vitneførsel.

8. Den tilfeldighet at det akkurat denne kvelden stod et par sko i en vannbøtte.

Kommentar:

Påtalemyndighetens påstander vedrørende skobytte er og blir uriktige. De aktuelle skoene tilhørte beviselig Fredrik Torgersens bror, Lorang. Det vises til gjennomgangen ovenfor i del 2. Han hadde tidligere fått et sår i foten. For å avlaste såret ville han blokke ut skoene – det var derfor broren hadde satt skoene i bøtten med vann.

Vitneforklaringene med hensyn til hvem som hadde på seg hvilke sko på drapskvelden er tilnærmet 100 % sammenfallende, og er i tillegg av en karakter hvor eventuell samordning med Torgersens forklaring representerer kort og godt ikke er mulig.

9. Den tilfeldighet at det ble funnet blod på disse skoene.

Kommentar:

Som nevnt under punkt 8, hadde Torgersens bror fått et sår i foten fordi – etter det vi forstår – den ene tåen var amputert. Hvis det kan stadfestes med tilstrekkelig sannsynlighetsovervekt at flekkene på skoene var blod, må dette følgelig være brorens blod.

Det springende punkt er imidlertid at de aktuelle skoene aldri ble brukt av Torgersen drapsnatten – da brukte han beviselig brune sko.

10. Den tilfeldighet at det på Torgersen – som allerede nå er rammet av en myriade av uhell – fins ytterligere en rekke blodspor, på fingre, under negler, på frakken, på den brune dressen.

Kommentar:

Disse sporene har ingen bevisverdi – tvert imot.

De har da heller ikke vært påberopt av påtalemyndigheten med noen styrke hverken i forbindelse med den opprinnelige hovedforhandlingen i 1958 eller med noen styrke ved senere begjæringer om gjenopptakelse/gjenåpning.

Dette skyldes først og fremst at det ikke er mulig å knytte blodet på Torgersens kropp/klær til Rigmor Johnsen, da de har samme blodtype.

Det er videre et viktig moment at det ikke er påvist blod på Torgersen, som ikke har alternative og bedre forklaringer enn at de stammer fra avdøde.

Det sentrale med hensyn til mulige blodspor, er at drapet og en flytting av liket fra trappeavsatsen ned i kjelleren med sikkerhet ville medført at blod fra Rigmor Johnsen smittet over på drapsmannens klær. Når man ser fotografier av hvor ille tilredt liket var, fremstår det som direkte umulig at man kunne flytte det så langt drapsmannen må ha gjort uten at blodet skulle smittet over på hans klær. Men slike spor finnes ikke på Torgersens dress og frakk.

I den grad "blodsporet" skal påberopes, taler det derfor i Torgersens favør.

11. Den tilfeldighet at Torgersens tannbitt svarer akkurat til bittet i Rigmors bryst. Torgersen er så katastrofalt uheldig at den virkelige gjerningsmannen må ha en tanngard presis lik hans egen.

Kommentar:

Ja – dette trodde man så sent som på begynnelsen av 1970-tallet: Alle la til grunn at Torgersens tanngard var *presis lik* bittmerkene i Rigmor Johnsens bryst.

I dag vet vi at dette er fundamentalt feil, og at konklusjonen har vært en sterkt medvirkende årsak til at utfallet av Torgersen-saken har blitt så katastrofalt:

Bittet har i dag ingen bevisverdi i Torgersens disfavør. Det slår – som påvist ovenfor – ut i Torgersens favør.

12. Den tilfeldighet at det i Torgersens brune dress fins fem barnåler, alle innbyrdes like, og alle meget karakteristiske – og helt like den typen barnåler som fins på det tørre juletreet på åstedet.

Kommentar:

Det springende punkt er at det ikke er den ekskluderende identitet som man med skråsikkerhet la til grunn i 1958. Tvert imot er nålenes egenskaper fullt ut forenelige med de nåler som kan ha blitt påført den tidligere eier, Støleggen, på hans tur i skogen med overnatting under et grantre.

Vi minner videre om de forhold som gjør det lite sannsynlig at barnålene kommer fra kjelleren i Skippergaten 6 B:

For det første er barnålene funnet på et sted i Torgersens dress som fremstår som mer enn merkverdig: En av barnålene må ha gått gjennom frakken og den tettsittende dressjakken og ned i Torgersens innerlomme i dressen. For øvrig finner man ikke barnåler på frakken, men i buksebretten. Frakken hadde et stoff som lett ville få nåler til å feste seg.

13. Den tilfeldighet at det hvis foregående punkt anses som en tilfeldighet – *ikke fins en eneste barnål av annen type*, det er utelukkende den sjeldne nåletypen fra åstedet som synes å ha blitt tiltrukket av Torgersens brune dress.

Kommentar:

Dette trodde man i 1958 – i dag vet vi at denne forutsetningen overhodet ikke slår til. Barnålene er ikke av en uvanlig type.

14. Den tilfeldighet at det på tiltaltes sko, i lommen og på hans ene fyrstikkeske blir funnet fæces – hvor ofte har man i det hele tatt fæces på sko, i lommen og på en fyrstikkeske – og hvor ofte blir man akkurat da anholdt som mistenkt for kvelningsdrap (som utløser fæces) og mordbrann (som man trenger fyrstikker for å antenne)?

Kommentar:

Det er neppe uvanlig at man kan trække i avføring når man går eller løper på steder hvor det ofte luftes hunder.

Det er heller ikke påfallende at en person med mindre sans for dagens hygienekrav får avføring smittet fra fingre til andre steder.

Det avgjørende er imidlertid mangel på identitet, jfr. nedenfor under 15.

15. Den tilfeldighet at denne fæces – så vel den på Torgersen som den på offeret – var nøyaktig lik, og inneholdende de samme pallisadeceller av erter, samtidig som det lot seg konstatere at offeret hadde spist ertesuppe til middag dagen før.

Kommentar:

Påstanden bygger på en uriktig forutsetning og er faktisk uriktig: Som påvist av Nils Erik Lie, er det ingen slik identitet, og det som er direkte uforklarlig er at man finner dyrehår i en avføringsprøve fra Torgersens sko, som forutsetningsvis skal stamme fra Rigmor Johnsen.

Dette har hittil ikke vært forsøkt forklart av påtalemyndigheten eller for øvrig i forbindelse med behandlingen av tidligere begjæringer om gjenopptakelse eller gjenåpning – antakelig fordi det rett og slett ikke lar seg forklare.

16. Den tilfeldighet at vitnenes signalementer i store trekk tegnet et bilde av en mann som svarte til Torgersen.

Kommentar:

Det motsatte er tilfellet: Ser man på de objektive karakteristika som vitnene forklarte seg om, tegnes et bilde av en helt annen mann enn Torgersen.

C. Konklusjon

Går man således nærmere inn i en nærmere analyse av statsadvokat *Kattelands* såkalte tilfeldigheter, blir det intet element av mystikk eller uforklarlighet igjen.

Når man så oppsummerer og konkluderer *Michael Grundt Spangs* 16 punkter, ser man at de ved en nærmere analyse ikke fremtrer som hverken "tilfeldige" eller "usannsynlige".

Selv om disse momentene *isolert sett* legges til grunn har de i dagens situasjon liten bevisverdi. Men så kommer et avgjørende tillegg: Man kan ikke – slik Grundt Spang inviterer til – plukke ut elementer som angivelig skal tale i Torgersens disfavør uten å medta i vurderingen de momenter som tilsier at påtalemyndighetens drapsteori er lite sannsynlig. Denne form for argumentasjon hører kort og godt ingen steds hjemme, og det er helt uforståelig at statsadvokat Katteland i det hele tatt inviterte til denne formen for ensidighet. Det er tross alt fremdeles et krav at påtalemyndigheten skal være objektiv og fremheve både det som går i deres favør og deres disfavør.

Vi skal nedenfor i punkt C se nærmere på *alle de momenter* som Grundt Spang/Katteland lukker øynene for – og som heller ikke Gjenopptakelseskommissjonen vurderte i 2006/2010.

III Den alternative drøftelse av hva som er sannsynlig

Vi skal altså – for argumentasjonens skyld – i dette avsnittet foreta en alternativ tilleggsdrøftelse, hvor vi peker på alle de usannsynligheter påtalemyndigheten inviterer til som grunnlag for å nekte og ta begjæringen om gjenåpning til følge.

Vi skal følgelig gjøre den samme øvelse som statsadvokaten og Michael Grundt Spang inviterte til. I stedet for å spørre om noe representerer en "tilfeldighet", skal vi spørre det som etter straffeprosessloven er det springende punkt: Hva er sannsynlig/hva er mulig?

1. Hvor stor er sannsynligheten av at Torgersen kunne rekke å møte Rigmor ved Esther Olssons kiosk ca kl. 22.42?

Når man analyser de forskjellige vitneobservasjonene forut for dette tidspunkt, jfr. Nils Erik Lies analyse, er dette *ikke mulig*. Selv med en særdeles rask spurt nedover Karl Johan hadde Torgersen ikke rukket frem i tide.

2. Hvor stor er sannsynligheten for at Esther Olsson i sin tidsnære politiforklaring beskriver en rekke objektive kjennetegn ved den mann som fulgte etter Rigmor og som ikke passer for så vidt gjelder Torgersen – og at konklusjonen likevel blir at dette var Torgersen?

Ikke mulig.

3. Hvor stor er sannsynligheten for at Esther Olsson i sitt tidsnære avhør gir helt gale opplysninger om mannens dialekt (Sognedialekt?), slik at Torgersen *likevel* kan være gjerningsmann.

Ikke mulig.

4. Hvor stor er sannsynligheten for at Arne Thoresen i sine tidsnære politiavhør gir en rekke objektive karakteristika på mannen som fulgte etter Rigmor, som ikke passer på Torgersen – men slik at Torgersen likevel kan være gjerningsmann?

Lite sannsynlig.

5. Hvor stor er sannsynligheten for at Georg Syversens forklaring med hensyn til at han hørte fottrinn basert på sko med jernbeslag eller lærhæler – noe Torgersen ikke hadde – slik at Syversens beskrivelse ikke utelukker Torgersen som gjerningsmann.

Lite sannsynlig.

6. Hvor stor er sannsynligheten for at en drapsmann – i stummende mørke uten fyrstikker – stabler ferdig et bål, slik brannmennene beskriver det – i stedet for å avvente til han eventuelt skulle returnere på et senere tidspunkt?

Lite sannsynlig.

7. Hvor stor er sannsynligheten for at en drapsmann ikke skaffer seg fyrstikker i Skippergaten 6 b's umiddelbare nærhet, men i stedet reiser helt hjem til Lille Tøyen for å finn fyrstikker?

Lite sannsynlig.

8. Hvor stor er sannsynligheten for at en drapsmann ikke reiser direkte hjem til Lille Tøyen, men tar en lengre omvei om Youngstorget?

Lite sannsynlig.

9. Hvor stor er sannsynligheten for at en drapsmann først når han har kommet halvveis til bopel plutselig bestemmer seg for å ta en drosje istedenfor å ta en drosje i umiddelbar nærhet av åstedet?

Lite sannsynlig.

10. Hvor *stor sannsynlighet* er det at hans mor – bare 2 ½ time etter at Torgersen var arrestert lyver når hun beskriver et klokkeslett for Torgersens hjemkomst og legger det til på et tidspunkt hvor han umulig kan være drapsmann, jfr. for øvrig hennes detaljerte forklaring med hensyn til andre forhold som passer med Torgersens forklaring?

Ikke mulig.

11. Hvor *stor er sannsynlig heten* at moren i sin forklaring for øvrig gir en beskrivelse av Torgersens retur og opphold som for alle praktiske detaljer er sammenfallende med Torgersens – uten at det på noen måte kan ha vært noen mulighet for noen kontakt mellom dem?

Lite sannsynlig.

12. Hvor *stor er sannsynligheten* for at Torgersen – som forutsetningsvis skal være en drapsmann, som planlegger en retur til åstedet – i stedet for å reise direkte tilbake etter å ha skaffet seg fyrstikker – oppholder seg på bopel i en tid mellom 30 og 60 minutter?

Lite sannsynlig.

13. Hvor *stor er sannsynligheten* for at mor, søster og bror – uavhengig av Torgersen – forteller den samme historie med hensyn til at han hadde med seg en kvinne hjem, og at de i denne forbindelse gir den nøyaktige beskrivelse av Torgersens retur fra bopel med detaljer som er helt sammenfallende med Torgersens – uten noen muligheter for samordning?

Lite sannsynlig.

14. Hvor *stor er sannsynligheten* for det at den kvinnen som presenterer seg som Gerd Gundersen umiddelbart etter drapet ringer til politiet og oppgir at hun har vært i Tore Hunds vei 24 i 2. etasje drapskvelden – før disse detaljene hadde blitt gjengitt i media – kunne bløffe/lyve om disse detaljene?

Lite sannsynlig.

15. Hvor *stor er sannsynligheten* for at Torgersen umiddelbart etter pågripelsen kunne rekonstruere en fiktiv tur tilbake til sentrum med nøyaktige opplysninger om rutevalg, hvilken strekning som henholdsvis ble gått og syklet og få denne turen til nøyaktig på minuttet å passe til den tid han hadde til rådighet mellom kl. 00.30. og ca kl. 01.00.?

Lite sannsynlig.

16. Hvor *stor er sannsynligheten* for at en av de sentrale rettsoppnevnte engelske sakkyndige med hensyn til tannbitt-beviset gir et uriktig råd når han under de muntlige høringene oppfordret Gjenopptakelseskommisjonen til å glemme hele bevisverdien av tannbeviset?

Lite sannsynlig.

17. Hvor stor sannsynlighet er det at en av verdens ledende rettsodontologer (Senn) tar fullstendig feil når han i sine sakkyndige uttalelser utelukker Torgersen som drapsmann?

Lite sannsynlig.

18. Hvor stor sannsynlighet er det for at humananatomisk/patologisk sakkyndige tar feil når de – uten å bli motsagt fra sitt eget fagmiljø – utelukker at Torgersen kan være biteren?

Lite sannsynlig.

19. Hvor stor sannsynlighet er det at den sakkyndige innenfor fysiologi (Medbø) tar feil når han kommer til samme konklusjon på bakgrunn av sin fagkunnskap?

Lite sannsynlig.

20. Hvor stor er sannsynligheten for at det er dyrehår i en avføring som forutsetningsvis skal tilhøre Rigmor Johansen?

Lite sannsynlig.

21. Hvor stor er sannsynligheten for at det skal komme barnåler fra juletreet gjennom Torgersens lodne frakk og inn i innerlommen i dressjakken – *samtidig* som det ikke er noen barnåler på frakken?

Lite sannsynlig.

22. Hvor stor er sannsynligheten for at Torgersen ikke skal ha blitt påført noe slam fra kjellergulvet i forbindelse med de to opphold som han forutsetningsvis skal ha foretatt ifølge påtalemyndighetens teori?

Lite sannsynlig.

23. Hvor stor er sannsynligheten for at blod fra den meget forslåtte og mishandlede Rigmor Johansen ikke har smittet over på Torgersens frakk og bukser dersom han var drapsmann, og for at det under samme forutsetning ikke fantes *ferskt* blod på Torgersens klær/kropp utover de små partikler som Torgersen har forklart seg nærmere om?

Lite sannsynlig.

Når man har tatt stilling til alle disse enkeltspørsmål, må man også gjøre seg opp en mening om berettigelsen av at *alle disse* usannsynlighetene skal neglisjeres så systematisk og så massivt at man vil konkludere med at det ikke er grunnlag for gjenåpning.

Når først Grundt Spang og Katteland inviterer til en annen bevisvurdering enn det som er hovedregelen etter norsk rett, må man som et minimum presentere samtlige av de momenter som inngår i en kumulativ helhetsvurdering.

Påtalemyndighetens retoriske argumentasjon på dette punkt fremstår som fullstendig forfeilet.

Eller for å si det mer direkte: Påtalemyndighetens objektivitetsplikt er absolutt. Dens oppgave er ikke bare å skaffe frem bevis som taler for domfellelse, men også bevismateriale som trekker i motsatt retning. En slik retorisk og sarkastisk oppramsing av angivelige "tilfeldigheter" som man står overfor her, og som selvfølgelig trekkes frem fordi man mener at det dreiser seg om det stikk motsatte av tilfeldigheter, er vanskelig å forene med denne objektivitetsplikten. I særlig grad gjelder dette når samtlige "tilfeldigheter" som er trukket frem, har en rasjonell forklaring, samtidig som man unnlater å peke på en lang rekke tilsvarende "tilfeldigheter" som utelukkende trekker i Torgersens favør. En slik svikt i objektivitetsplikten kaster egentlig ganske lange slagskygger over hele påtalemyndighetens behandling av denne saken. Den gir i hvert fall grunn til å trekke tvil at det er en reell og objektiv vurdering av hele bevisbildet som ligger til grunn for standpunktet om at påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt, og at kriteriene "meget tvilsomt" om "dommen er riktig" i straffeprosessloven § 392, annet ledd og "egnet til" frifinnelse i § 391 nr. 3 ikke er tilfredsstilte.

IV Oppsummering

Vi har i nærværende punkt 4 "tatt påtalemyndigheten på ordet" i den forstand at vi har fulgt det samme retoriske – og uriktige – opplegget for bevisvurdering som statsadvokaten tidligere har invitert til.

Når man hensyntar alle de momenter som inngår i hva som er sannsynlig/ usannsynlig eller har formodningen for eller imot seg, blir konklusjonen på denne drøftelse – som altså skjer på påtalemyndighetens uriktige premisser – at det fremstår som *helt usannsynlig* at Torgersen er skyldig, og at vilkårene for gjenåpning følgerlig ikke bare er oppfylt – de er overopplyt.